

Med Gud - mot strømmen?

*En religionshistorisk studie av den subkulturelle
ungdomsmenigheten SubChurch*

Dina Fauske

Masteroppgave i religionshistorie, 60 studiepoeng
Program for kultur- og idéstudier
Institutt for kulturstudier og orientalske språk

UNIVERSITETET I OSLO
Våren 2011

© Dina Fauske

2011

Med Gud mot strømmen? En religionshistorisk studie av den subkulturelle ungdomsmenigheten SubChurch

Dina Fauske

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Forord

Arbeidet med denne oppgaven har vært utfordrende, men også svært lærerikt og spennende. I tillegg til stor interesse for området, har en annen motivasjonsfaktor vært ønsket om erfaring med feltarbeid. Hoveddelen av materialet som presenteres i denne oppgaven er blitt til på denne måten. Jeg vil derfor først og fremst rette en stor takk til mine informanter i SubChurch som har gitt av sin tid og delt sine tanker med meg på en sjenerøs og åpen måte. En takk rettes også til Jeanette Hove Nordhagen som introduserte meg for denne tverrkirkelige ungdomsmenigheten.

I skriveprosessen har jeg hatt flere gode hjelpere. Ved IKOS (Institutt for kulturstudier og orientalske språk) vil jeg takke min veileder Sigurd Hjelde for faglige innspill, grundig korrekturlesning og mange oppmuntrende ord. Jeg har alltid blitt motivert til videre arbeid etter våre møter. I tillegg til min veileder, ønsker jeg spesielt å takke Turid Smith Polfus for alle faglige innspill, gode råd og samtaler, samt utallige gjennomlesninger. Hun har vært en støttespiller gjennom hele masterstudiet. Sist men ikke minst, vil jeg takke min far som både har vært en tålmodig lytter, korrekturleser og diskusjonspartner.

Oslo, januar 2011

Dina Fauske

Til minne om min bror Karl-William Fauske

28.01.1976 - 10.10.2010

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	1
Hva særpreger det religiøse uttrykket i SubChurch?	2
Hvilken teologisk profil kan menigheten sies å representere?	2
Kan SubChurch ses som del av en større (internasjonal) bevegelse?	3
Materiale for oppgaven	3
Teori	3
1. Feltarbeid som metode: mellom nærhet og distanse	5
Valg av kvalitative metoder og feltarbeidsteknikker	5
Etiske refleksjoner: forskerrolle og personvern	7
Kildekritikk: utvalg av informanter og representativitet.....	8
Hermeneutikk og analyse	9
2. SubChurch: en kort presentasjon av menighetens historie og organisasjon	11
Bakgrunn og utvikling.....	11
Organisasjon og ledelse.....	13
Hvilken type religiøs organisasjon er SubChurch?	16
3. Hellig rom: utforming, utsmykning og bruk av gudstjenesterommet i SubChurch	19
Tilstedeværelse blant subkulturene	20
Innredning og utforming av menighetens gudstjenestelokaler	21
Bruk av rommet: kommunikasjon og formidling gjennom sansene	22
Rockekonsert eller salmesang? Musikken, budskapet og rommet.....	24
Avsluttende kommentarer	26
4. Hellige handlinger: liturgi og ritualpraksis i SubChurch	27
Hovedelementer i SubChurch's gudstjenester	27
Liturgi som ”folkets arbeid”	30
Liturgi som ordhandling.....	32
Liturgi som sakrament.....	36
Liturgi som visuelle symboler.....	39
Liturgi og inkulturasjon.....	42
5. Kultisk musikk: sangens og musikkens utforming og funksjon i SubChurch's gudstjenester	44
Åndelig sang: en tilbedende stund	44
Den fysiologiske dimensjonen	46

Den psykologiske dimensjonen.....	46
Den sosiokulturelle dimensjonen	48
Den semiologiske dimensjonen.....	49
Den virtuelle dimensjonen	51
Den rituelle og den spirituelle dimensjonen.....	52
6. Katekese, diakoni og misjon i SubChurch	55
Katekese: dåp, trosopplæring, husgrupper og Substans-dojo	55
Diakoni: gjensidig tjeneste, omsorgsarbeid og sosial innsats	59
Misjon: subkulturell tilstedeværelse og kirkeplanting	66
7. Debatt og meningsmangfold i etiske og teologiske spørsmål	71
Diskusjon og meningsmangfold.....	71
Bibelen som normativ skrift: bibelsyn og bibeltolkning.....	74
Sentrum/periferi-modellen og den etiske debatten i SubChurch	76
8. "Emerging churches": er SubChurch del av en større bevegelse?	79
Emerging Churches: kristne fellesskap i postmoderne kulturer.....	80
Etterligning av Jesus og fokus på Guds rike	82
Sakralisering av sekulære sfærer.....	84
Kirke forstått som fellesskap.....	86
Kreativ utfoldelse	89
Ledelse basert på personlige evner og ansvarsfordeling	90
Litteraturliste	95
Elektroniske kilder	99
Vedlegg 1 SubManifest.....	101
Vedlegg 2: Tidligere visjonsdokument	104
Vedlegg 3: Spørreundersøkelse fra 2009	107
Vedlegg 4: Dåp i Sub Church	113
Vedlegg 5: Stian Aarebrotts survey fra 2004	116
Vedlegg 6: Spørreguide 1	119
Vedlegg 7: Spørreguide 2.....	121
Sammendrag.....	122

Innledning

Denne masteroppgaven behandler en tverrkirkelig menighet ved navn SubChurch. Den har lokaler midt i Oslo sentrum, og består av drøyt hundre betalende medlemmer i tillegg til en større gruppe uregistrerte besøkende. SubChurch er åpen for alle, men flertallet er unge mennesker i alderen 15-35 år¹. Tilknyttet menigheten er også SubScene, et rusfritt kulturhus som ved siden av kafédrift tilbyr arrangementer som konserter, teaterforestillinger og temakvelder. Tittelen på denne studien er hentet fra menighetens intensjonsdokument ”SubManifest”. Der er overskriften ”Med Gud – mot strømmen”. Deretter står det:

SubChurch ble til blant mennesker, hvor mange ikke følte seg hjemme i den tradisjonelle kristenkulturen. Vi ønsket å skape noe nytt og annerledes, og uttrykke oss på måter som ikke var vanlige i andre kristne kirker, og ellers i mainstreamkulturen (...). SubChurch skal bringe tro, håp og kjærlighet inn i de subkulturer vi er en del av.

Menigheten har altså et uttalt ønske om å skape et særegent kulturuttrykk. Medlemmene opplever at de tilhører og deltar i ulike subkulturer². Dette viser seg blant annet ved at de på en av sine nettsider omtaler seg som ”The rock’n roll church”, og ved selve navnet ”SubChurch”.

Det er skrevet to fagoppgaver om menigheten. Den ene er en spesialavhandling skrevet av Stian Aarebrot, og heter ”*Menigheten som helbredende fellesskap. Hva ligger i begrepet og fungerer SubChurch som et helbredende fellesskap?*”(2005). Oppgaven er levert ved Det teologiske menighetsfakultet. I avhandlingen undersøker Aarebrot om SubChurch fungerer som et helbredende fellesskap der man kan dele livserfaring, bekjenne synder og oppleve tilhørighet og trygghet. Grunnlaget for oppgaven er intervjuer og en spørreundersøkelse.

Den andre teksten er en hovedfagsoppgave i sosialantropologi ved UIO. Den er skrevet av Aase Marie Olafsen og heter ”*SubChurch. Reisen mot en drøm - en studie av en ungdomsmenighet i Oslo*” (2007). Den behandler aspekter ved menighetens utvikling, organisasjon og lederstruktur, samt kjønn og identitetsmarkører som klesstil og musikksmak,

¹ En spørreundersøkelse fra 2009 viser en gjennomsnittsalder på 26,9 år.

² I SubChurch’s tidligere visjonsdokument definerer menigheten ”subkultur” på følgende måte: ”Med subkulturer mener vi ulike miljøer innefor musikk, teater, film, billedkunst etc. De fleste som befinner seg innenfor subkultur-miljøene, glir ikke nødvendigvis like lett inn i tradisjonelle menighetsmiljøer. Derfor trengs SubChurch”. (Se vedlegg nr. 2)

for å nevne noe. Etter å ha lest disse bidragene sitter jeg likevel igjen med mange spørsmål jeg mener fortjener å bli ytterligere belyst. Et viktig utgangspunkt for min oppgave er menighetens intensjonsdokument, og min overordnede problemstilling er:

- Hva er det som skiller SubChurch fra det de selv omtaler som ”tradisjonell kristenkultur”, og hvordan viser denne annerledesheten seg?

Dette vil jeg søke svar på ved å behandle følgende punkter:

- Hva særpreger det religiøse uttrykket i SubChurch?
- Hvilken teologisk profil kan menigheten sies å representere?
- Kan SubChurch ses som del av en større (internasjonal) bevegelse?

Hva særpreger det religiøse uttrykket i SubChurch?

Jeg ser det her naturlig å undersøke menighetens hellige rom og de kultiske handlingene som finner sted der. Hvordan ser kirkerommet ut? Finnes det bilder, alter, prekestol eller lignende? Følger gudstjenesten en fast liturgi, og hva kjennetegner i så fall denne? Hvem leder gudstjenestene, og benyttes spesielle språklige uttrykk? Utføres liturgiske handlinger som kneeling, korstegning og bønn med håndspåleggelse? Hvilken plass har musikk og sang, og i hvilke former? Hvordan utfører menigheten hellige handlinger som dåp og nattverd?

For å kunne avdekke hva som særpreger det religiøse uttrykket i SubChurch, ser jeg det som fruktbart å benytte en viss grad av sammenligning. Min hovedreferanse vil her være Den norske kirke, ikke bare fordi den representerer den dominerende gudstjeneste- og ritualpraksis i Norge, men også fordi en del av medlemmene i SubChurch har sin bakgrunn der. Siden SubChurch er tverrkirkelig, er det imidlertid også naturlig å trekke inn eksempler fra andre tradisjoner.

Hvilken teologisk profil kan menigheten sies å representere?

SubChurch har medlemmer fra ulike denominasjoner. Hvordan viser dette seg i deres tolkning og praktisering av ritualene? Hvilke ritualer vektlegges, og hvilke velges bort? Menigheten tilbyr for eksempel både barnedåp og gjendåp, noe som er svært kontroversielt i de historiske kirkene. Drives det diakonalt arbeid, og hva slags tiltak er det i så fall snakk om? Finnes det noen systematisk katekese for barn, unge og voksne? Har menigheten noe definert ståsted i

forhold til sosialetiske/teologiske problemstillinger som homofili og sex før ekteskapet?
Hvordan viser det misjonerende aspektet seg i menighetens virke?

Kan SubChurch ses som del av en større (internasjonal) bevegelse?

Er menighetens ønske om å uttrykke seg på andre måter enn det som er vanlig i ”tradisjonell kristenkultur”, unikt for dem, eller kan dens religiøse uttrykk og teologiske profil tolkes som et tegn i tiden?

I tillegg til å behandle disse tre hovedområdene, vil jeg også benytte en analytisk kategori som kjønn, og integrere dette i oppgaven der det er relevant.

Materiale for oppgaven

Det finnes forholdsvis få skriftlige primærkilder om SubChurch. Blant disse kildene er ”SubManifest” og et tidligere intensjonsdokument. Styret har også gitt meg resultatene fra en spørreundersøkelse som ble foretatt høsten 2009, samt et skriv som redegjør for menighetens dåpspraksis³. I tillegg til disse dokumentene finnes det tre elektroniske kilder: en hjemmeside, en Facebook-gruppe og bloggen Subcommunity⁴. Hoveddelen av materialet til denne oppgaven er imidlertid blitt til ved kildeskapende feltarbeid i form av intervjuer, samtaler og deltagende observasjon. I første kapittel vil jeg derfor behandle noen ulike aspekter og problemstillinger tilknyttet feltarbeid som metode.

Sekundærkilder som blir benyttet er de to relativt nye fagoppgavene jeg tidligere har nevnt, samt et intervju i avisen ”Vårt Land”, 16. mars 2010.

Teori

Opgavens tema åpner for mange teoretiske innfallsvinkler. Teoripresentasjonen er derfor fordelt på de ulike kapitlene, og tas opp der tematikken er aktuell. I tillegg til å anvende teoretikere fra mitt eget fag, har jeg også benyttet tenkningen til flere teologer. Dette er begrunnet i at jeg kartlegger områder som gudstjenestefeiring og misjon - arbeidsfeltet for forskere innen liturgikk og missiologi.

³ Se vedlegg nr. 1, 2, 3 og 4.

⁴ URL:<http://www.subchurch.no/> URL:<http://www.facebook.com/group.php?gid=2269790019&ref=search>
URL:<http://subcommunity.wordpress.com/>

Oppgavens struktur

I første kapittel gjør jeg rede for mitt feltarbeid ved å diskutere temaer som metodevalg og etikk, utvalg og representativitet. Avslutningsvis drøftes noen aspekter ved analysen og tolkningen av materialet.

Derneft gis en generell introduksjon til feltet. Her behandles SubChurch's historie og utvikling, med vekt på sentrale momenter i menighetens organisasjon, ledelse og økonomi. Jeg anvender her religionssosiologiske kategorier for å plassere menigheten i det religiøse landskapet.

I tredje kapittel drøftes enkelte sider ved SubChurch's bruk og forståelse av sine forsamlingslokaler. Dette blir hovedsakelig gjort i lys av den religionsvitenskapelige kategorien ”hellig rom”.

I fjerde kapittel undersøkes menighetens kultiske handlinger, slik de viser seg i liturgi og ritualpraksis under gudstjenesten. For å kartlegge hva som særpreger gudstjenesten i SubChurch, sammenligner jeg deres praksis med tilsvarende i andre relevante tradisjoner.

I femte kapittel behandler jeg den liturgiske sangens utforming og funksjon i SubChurch. Dette blir gjort ved å analysere ulike dimensjoner ved musikk, med en påfølgende drøfting av samvirket mellom musikk, ritual og religiøs erfaring.

I sjette kapittel presenteres ulike kirkelige aktiviteter som finner sted i menigheten. Ved å benytte begrepene *katekese*, *diakoni* og *misjon* søker jeg å kategorisere menighetens arbeid i disse handlingsområdene.

I syvende kapittel behandles tre etiske og teologiske spørsmål som har vært gjenstand for debatt og delte meninger i menighetens styre: sex før ekteskapet, alkoholbruk og homofili. Disse diskusjonene analyseres deretter i lys av noen ulike tilnærmingsmåter og perspektiver i kristen etikk.

I åttende kapittel drøfter jeg hvorvidt SubChurch kan ses som del av en større internasjonal bevegelse. Dette gjøres ved å diskutere materialet jeg tidligere har presentert i lys av termen ”Emerging churches”.

Avslutningsvis kommer en oppsummering med konklusjon.

1. Feltarbeid som metode: mellom nærhet og distanse

Hva kjennertegner et religionsvitenskapelig feltarbeid? Richard J. Natvig definerer det som en systematisk innsamling av religionsvitenskapelig relevant materiale i felt. Videre påpeker han at religionsforskeren i motsetning til sosialantropologen ikke trenger å undersøke hele kulturen, men foretar en kvalitativ fordypning på ett område, nemlig det religiøse feltet (Natvig 2006:203 ff). Kildematerialet i denne oppgaven er hovedsakelig blitt til gjennom et slikt feltarbeid. Feltarbeidet er utført over en periode på ett og et halvt år. Mitt første besøk i SubChurch fant sted under en gudstjeneste i november 2008, og det siste intervjuet ble foretatt i mai 2010⁵. Hovedvekten av materialet er imidlertid frembrakt våren og høsten 2009.

Materialet som blir til ved et slikt feltarbeid påvirkes av mange faktorer. Blant disse er forskerens teoretiske innfallsvinkel og metodevalg. Også andre faktorer kan få betydning for utfallet, og nedenfor gjør jeg rede for de metodene og teknikkene jeg har benyttet, hvilke etiske forholdsregler jeg har tatt, og diskuterer deretter kildekritiske spørsmål som utvalg og representativitet. Avslutningsvis drøfter jeg noen aspekter ved min fortolkning og analyse av materialet.

Valg av kvalitative metoder og feltarbeidsteknikker

Spørsmålene jeg ønsker å besvare i denne oppgaven har ført til at valget av *kvalitative* metoder som deltagende observasjon og intervju har falt naturlig. For eksempel har menighetens gudstjenester vært en viktig kilde til informasjonen jeg ønsket å innhente, samtidig som den er et åpent forum. Jeg har derfor vært deltagende observatør på 12 gudstjenester i SubChurch. I tillegg til dette har jeg gjennomført fem halvstrukturerte intervjuer med nåværende og tidligere styremedlemmer i menigheten.

Om samspillet mellom disse to metodene skriver etnolog Magnus Öhlander følgende: ”Med observation som metod kan forskaren inte uttala sig om människors känslolägen, deras intentioner med sina handlingar eller tolkning av vissa situationer. Detta gör at metoden kan ha svårt med at fungera utan kompletterande intervjuer”(Öhlander 1999:76). Öhlanders utsagn har også vært relevant for mitt feltarbeid, der mange av de aspektene jeg ønsket å få belyst ikke ville komme frem med mindre jeg fikk samtale med representanter for menigheten. Disse metodene har komplettert hverandre, både fordi deltagende observasjon har skapt nye viktige spørsmål jeg ønsket å få besvart, og fordi jeg gjennom å oppholde meg i

⁵ Jeg har også hatt uformelle samtaler med nåværende og tidligere medlemmer sommeren og høsten 2010.

felt lettere kunne etablere kontakt med aktuelle informanter. I tillegg har denne metodekombinasjonen gitt innsyn i hvorvidt det informantene sier at de gjør, samsvarer med det de faktisk gjør i praksis (Fonneland 2006:224-225).

Man kan benytte ulike hjelpemidler og metodiske teknikker i møtet med feltet. Jeg har for eksempel ført en feltdagbok der ulike inntrykk og samtaler er blitt nedskrevet. Feltdagboken har vist seg å være et godt redskap for å huske detaljer og gitt meg stoff til ny refleksjon. Jeg har også benyttet diktafon under gudstjenester og intervjuer, for slik å kunne gjengi talene, informantenes utsagn og å beskrive musikkarrangementene så riktig som mulig.

Öhlander viser til ulike teknikker som kan benyttes under observasjon. Man kan for eksempel veksle mellom åpen observasjon og fokusert observasjon, for deretter å foreta en vurdering av det fremskaffede materialet (1999:78). Min erfaring er at dette har vært en nyttig måte å gå frem på. Mens de første besøkene jeg foretok i menigheten bar preg av åpen observasjon, ble senere besøk gjerne foretatt med utgangspunkt i en mer bestemt problemstilling. Noen ganger har jeg sittet rett foran scenen, for slik å kunne konsentrere meg om de seremonielle lederne. Andre ganger har jeg sittet bakerst og rettet fokus mot menighetens interaksjon og kroppsspråk. Denne vekslingen har fungert godt. Fordi jeg ikke har oppholdt meg konstant i felt, men har gått inn og ut av ”det fremmede rum” (Alver sitert i Natvig 2006:207) har jeg også fått mulighet til å bearbeide inntrykkene og reflektere rundt hvilke områder som trengte ytterligere belysning.

Også intervjuer kan foregå på mange måter. De intervjuene jeg har gjennomført har vært *halvstrukturerte*, det vil si at jeg har benyttet spørreguide⁶, men også har gitt rom for temaer og oppfølgingsspørsmål som opprinnelig ikke var en del av planen. Utforming og bruk av spørreguide har vist seg å være svært nyttig. Jeg har valgt å stille en del av de samme spørsmålene til flere av informantene, for slik å skaffe et sammenligningsgrunnlag. Samtidig har jeg lagt til og fjernet spørsmål etter hvert som jeg syntes jeg hadde nok materiale på de enkelte områdene. Jeg har hovedsakelig stilt relativt åpne spørsmål, da disse ofte gir mer utfyllende svar. Videre har jeg prøvd å unngå faglige begreper i spørsmålene, da dette kan skape vansker i kommunikasjonen. Et av intervjuene jeg foretok med to informanter samtidig, tok form av et *samtaleintervju*. Informantene henvendte seg da også til hverandre, og supplerte og diskuterte hverandres utsagn mens opptakeren gikk. En interessant effekt ved denne intervjuformen, var at den ene informanten stilte oppfølgingsspørsmål til den andre underveis. Slik fikk jeg svar på spørsmål jeg selv ikke ville stilt.

⁶ Se vedlegg nr. 6 og 7.

Etiske refleksjoner: forskerrolle og personvern

Etableringen av kontakt med sentrale personer i SubChurch skjedde gjennom en bekjent som tidligere var aktiv i menigheten. Hun har også vært med til gudstjeneste ved enkelte anledninger, og har introdusert meg for flere av medlemmene. Å ha en døråpner til feltet har på mange måter forenklet kontaktfasen og gitt et godt utgangspunkt for kommunikasjon. Det har også lagt til rette for en forholdsvis avslappet tone i samtaler og under intervjuer, og kan ha ført til at min forskerrolle har virket mindre fremtredende for enkelte av informantene. Slik jeg ser det, har denne nærheten til feltet vært en styrke som kan ha gitt meg tilgang til informasjon som informantene muligens ville ha vært mer tilbakeholdende med å gi under andre omstendigheter. Som forsker er jeg blitt møtt med stor åpenhet, og jeg har vært opptatt av å ivareta informantenes tillit på en god måte. Dessuten har feltarbeidet foregått i min egen by og i et lite miljø. Dette gjør spørsmålet om personvern desto viktigere.

Etnolog Oscar Pripp deler kravet om personvern i forskning inn i fire underkategorier: Informasjons-, samtykke-, konfidensialitets-, og nyttekravet. Det første punktet dreier seg om at forskeren bør informere intervjupersonene om forskningsprosjektet, samt hvilke vilkår som gjelder for deres deltagelse. Kategori nummer to innebærer at informanten frivillig gir sitt samtykke til å delta i undersøkelsen. Konfidensialitetskravet går ut på at informantene skal anonymiseres i den grad det er mulig, og videre at innhentet materiale skal oppbevares på en forsvarlig måte. Nyttekravet fordrer at materialet som er innhentet, kun skal benyttes i henhold til det forskningsformålet som ble avtalt med informantene under feltarbeidet (1999:51-52). Jeg har ivaretatt disse retningslinjene ved å lage et informasjonsskriv til informantene, samt en samtykkeerklæring som er blitt signert i forkant av intervjuene. Jeg har informert om at materialet vil bli arkivert ved mitt universitetsinstitutt. I henhold til konfidensialitetskravet har jeg sett det nødvendig å klausulere det innhentede materialet, slik at bare jeg har tilgang til det. Dette skyldes at det i enkelte av intervjuene har fremkommet sensitiv informasjon og mange navngitte personer. Jeg har også meldt prosjektet til NSD, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. NSD godkjente prosjektet, men ga strenge restriksjoner for oppbevaring og bruk av innhentet materiale. Blant annet skal hverken direkte eller indirekte personidentifiserbare opplysninger foreligge. Det har vært en utfordring å benytte informantuttalelser uten at disse vil kunne være indirekte personifiserbare. Dette betegner kulturhistoriker Knut Aukrust som ”anonymiseringens kunst”. Den innebærer at man søker å gjøre informanten ugjenkjennelig og autentisk på samme tid (2005:241). I oppgaven nevner jeg informantenes verv, men har unngått å spesifisere hvilke områder de er ansvarlige

for. Jeg har heller ikke benyttet fiktive navn, og har dermed unngått å knytte ulike utsagn til en og samme informant.

Min nærhet til feltet har kanskje bidratt til å gjøre forskerrollen mindre fremtredende i informantenes øyne. Fordi jeg foretok intervjuene med diktafon, ga informantene et informasjonsskriv og dessuten ba om underskrift på en samtykkeerklæring, er jeg likevel trygg på at intervjupersonene har vært fullstendig klar over min forskerrolle. Mer uformelle samtaleintervjuer i felt har derfor fordret en sterkere grad av etisk refleksjon hos meg, da kilden kanskje ikke har ansett samtalen som en del av mitt feltarbeid. Med et par unntak har dette ført til at jeg bare har sitert informanter som har deltatt på formelle intervjuer, se nedenfor.

Kildekritikk: utvalg av informanter og representativitet

Jeg har valgt å foreta formelle intervjuer med fire personer som sitter, eller har sittet med sentrale verv i menigheten⁷. Informantene er likt fordelt i henhold til kjønn. Dette har vært et bevisst valg, da de to kjønn er forholdsvis jevnt fordelt i styret og menigheten. Samtlige informanter har vært aktive i SubChurch gjennom mange år, og tre av dem er også blant initiativtagerne for etableringen av menigheten. Hovedårsaken til at jeg har intervjuet både nåværende og tidligere styremedlemmer, er at jeg har ønsket å få innsikt i menighetens utgangspunkt og utvikling så vel som den nåværende situasjonen. Videre har jeg antatt at de første årene i menighetens historie var formative, og at kunnskap om denne perioden vil kunne gi et bedre utgangspunkt for å forstå dagens forhold.

SubChurch er en tverrkirkelig menighet. Forsamlingen har dermed mange stemmer og det er sannsynlig at man finner ulike syn representert i etiske så vel som i teologiske spørsmål. Å foreta en bred undersøkelse av dette mangfoldet ville imidlertid bli for omfattende for mitt masterprosjekt. Jeg har derfor vært nødt til å foreta en avgrensning. Styremedlemmene representerer menigheten som helhet, og det har vært naturlig å intervju dem. De er foreslått og valgt ved årlige generalforsamlinger, og sitter med ansvar for avgjørelser rundt gudstjenestep praksis og andre forhold. Ved å stille de samme spørsmålene til flere av styremedlemmene, har jeg fått mulighet til å sammenligne utsagn og få frem ulike synspunkter.

⁷ Ca. fem timers opptak totalt.

I tillegg til intervjuene har jeg også hatt mange uformelle samtaler med tidligere og nåværende medlemmer. Enkelte av dem har hatt tillitsverv, andre ikke. Selv om jeg i all hovedsak siterer informanter som har deltatt på formelle intervjuer, har de uformelle samtalerne bidratt til å nyansere bildet jeg har dannet meg. De inngår derfor i min fremstilling og fortolkning av det jeg så og hørte i menigheten. Dette bringer meg over på det siste temaet jeg ønsker å diskutere her: min fortolkning og analyse av det fremskaffede materialet.

Hermeneutikk og analyse

Materialet som blir til ved et feltarbeid frembringes ikke bare av informantene gjennom utsagn eller handlinger, men også av forskeren selv. Feltarbeideren er dermed en medskaper av informasjonen som skal tolkes, også før det skriftlige tolkningsarbeidet begynner (Rosmer 2005:50). Det er derfor nødvendig å se nærmere på *hermeneutikken*, altså fortolkningslæren.

Religionshistorikeren Tilde Rosmer behandler hermeneutikk i møtet med felt og informanter. Hun poengterer at forskerens *forforståelse*, altså feltarbeiderens forutinntatthet overfor feltet som skal undersøkes, er med på å styre den umiddelbare forståelsen av informantene og deres handlinger. Denne forforståelsen vil imidlertid endre seg etter hvert som man tilegner seg mer kunnskap (ibid.). En slik prosess har også vist seg under mitt arbeid. Selv om feltet jeg har undersøkt befinner seg innenfor mitt eget nasjonale og regionale kulturområde, har mine forforståelser vært med på å prege spørsmål under intervju og fokus under observasjon. Mine første besøk i SubChurch var for eksempel preget av en følelse av å møte noe fremmedartet. Etter hvert som jeg deltok, merket jeg imidlertid en endring i min måte å observere og tolke menighetens gudstjenestehandlinger på. Dette skjedde både fordi jeg gradvis tilegnet meg mer kunnskap om feltet, men også fordi jeg parallelt leste teori innen områder som liturgikk og konfesjonskunnskap, og dermed fikk en bredere *forståelseshorisont*. Jeg ble stadig mer vår i forhold til min egen bakgrunn, ikke bare faglig sett, men også i forhold til tidligere erfaringer. Gudstjenestebesøkene jeg før hadde foretatt skjedde hovedsakelig i Den norske kirke og i katolske kirker. Jeg hadde imidlertid lite erfaring med frikirkelige møteformer. For å bote på dette har jeg derfor også besøkt menigheter som Filadelfia (pinsebevegelsen) og Storsalen (Normisjon) under feltarbeidet. Dette har vist seg å være svært nyttig, og har bidratt til å nyansere forståelsen av studiefeltet.

Jeg ser det slik at den hermeneutiske prosessen har vært til stede både under frembringelsen av materialet og i tolkningen av det. Religionssosiolog Pål Repstad beskriver denne prosessen som en spiral der man stadig veksler mellom forståelsen av helhet og del, og

skriver deretter: ”Denne spiralbevegelsen gir mulighet for en kontinuerlig utdypning av meningsforståelsen” (1993:91). Etter å ha gjennomgått materialet med utgangspunkt i enkelttemaer har min helhetsforståelse av SubChurch stadig blitt korrigert og nyansert.

Tolkningsarbeidet har ikke bare vekslet mellom en forståelse av helhet og del, men har også pendlet mellom et *emisk* og et *etisk* perspektiv. Religionshistoriker Russell T. McCutcheon beskriver det førstnevnte perspektivet som et forsøk på å: ”produce as faithfully as possible – in a word, to describe – the informant’s own descriptions...”. Om det etiske perspektivet skriver han så: ”The etic perspective is the observer’s subsequent attempt to take the descriptive information they already have gathered and to organize, systematize, compare – in a word redescribe – that information in terms of a system of their own making...” (McCutcheon sitert i Kim Knott 2010:261-262)

I min fremstilling og analyse av SubChurch er det dermed en stadig veksling mellom nærhet og distanse, mellom et innenfra- og et utenfraperspektiv. Jeg er imidlertid klar over at ingen av posisjonene kan ses som nøytrale eller objektive.

Jeg har i dette kapittelet gjort rede for noen aspekter ved mitt feltarbeid. Dette er blitt gjort ved å drøfte metodevalg, etikk, kilder og representativitet. Videre har jeg kort diskutert noen sider ved min fremstilling og tolkning av materialet. Religionshistoriker Bjørn Ola Tafjord påpeker at et feltarbeid er en samhandling mellom forsker og felt, og at all samhandling innebærer en gjensidig påvirkning. Denne effekten omtales gjerne som *refleksivitet*, og er med på å påvirke resultatet av undersøkelsen (2006:243). Som vist har jeg søkt å være årvåken og bevisst i forhold til dette både under feltarbeidet og i analysen av det innsamlede materialet.

2. SubChurch: en kort presentasjon av menighetens historie og organisasjon

I dette kapittelet ønsker jeg å gi en generell innføring i feltet som skal behandles i masteroppgaven. Jeg vil først gjøre rede for SubChurch's etablering og utvikling, med vekt på sentrale momenter i menighetens organisasjon, ledelse og økonomi. Deretter vil jeg ved hjelp av religionssosiologiske kategorier se nærmere på hvor menigheten hører hjemme i det religiøse landskapet.

Bakgrunn og utvikling

”SubChurch ble til blant mennesker, hvor mange ikke følte seg hjemme i den tradisjonelle kristenkulturen” (Utdrag fra SubManifest)

I samtaler med flere av initiativtakerne har jeg fått et innblikk i bakgrunnen for etableringen av SubChurch. Historien går 13 år tilbake, til 1997, og den hadde sitt utgangspunkt i en gruppe på rundt ti ungdommer som ønsket å danne et kristent felleskap der deres tro kunne uttrykkes på egne premisser. Flertallet av disse ungdommene var utøvende musikere innen alternative rockegenre⁸, og kombinasjonen av felles tro og musikkinteresse har av samtlige informanter blitt trukket frem som sentrale faktorer for initiativet. En annen viktig faktor var dette at flere ikke lenger identifiserte seg med menighetene de hadde vært aktive i tidligere. En informant beskrev det slik: ”Det ble veldig snilt, ikke sant...og vi savnet den edgen du får i subkultur. Det uttrykket der. Så da vi var tidlig i 20-årsalderen så var det mange som hadde sluttet å gå i menighet, men som savnet fellesskap[kristent fellesskap]”. Informanten startet derfor en bibelgruppe, og etter hvert oppdaget gruppen at det fantes andre lignende miljøer: ”Det var min gruppe, en gjeng som kalte seg Disciple Punks, og Exthol-miljøet, som holdt til i Sandvika og Bærum”. Lederen for Disciple Punks var kommet i kontakt med en amerikansk pastor i København som drev en rockekirke som het ”Rockout Church”. Pastoren ble invitert til Oslo, og etter samtaler med ham ble noen av ungdommene enige om å starte en norsk gren av menigheten. Disciple Punks hadde allerede i flere år arrangert en musikkfestival. Våren 1997 leide de norske initiativtakerne for Rockout Church konserthuset Rockefeller i Oslo, og lot denne festivalen markere oppstarten av den nye menigheten. Arrangementet fikk etter

⁸ Hovedsakelig *indie rock* og *metal*. ”Indie” benyttes om ulike alternative rockegenre som vokste frem i USA og England på 1980-tallet. Termen refererte opprinnelig til undergrunnsband utgitt på uavhengige labels, men har i økende grad også blitt benyttet til å beskrive enkelte musikkgenre og uttrykk. ”Metal” er fellesbetegnelsen på en rockegenre som kan beskrives som tung, rytmedrevet musikk med høyt volum. Lydbildet har ofte et mørkt uttrykk med vregte elektriske gitarer og vokaler.

hvert navnet DP-festivalen, og ble de neste fem årene arrangert utendørs på Blaker i Akershus.

Den amerikanske pastoren ble også leder for den norske avdelingen, men samarbeidet ble kortvarig. Informanten mente at lederstilen hans hadde usunne trekk, og fortalte at de raskt fikk en dårlig magefølelse. En annen initiativtaker beskrev pastoren som ”veldig spesiell”, og mente at de til tross for deres unge alder hadde forstått at han ikke var ”bra for dem”. Deretter fortalte hun: ”Uten ham så ville vi ikke overleve...det var jo det vi fikk høre på samlingen da vi kastet ham ut. (...). Han mente at vi aldri kom til å overleve, og at vi ikke var på Guds vei...og at han var Jesu disippel”. Samarbeidet med Rockout Church ble dermed brutt etter få måneder, og ungdommene startet i stedet en egen menighet. Den nye menigheten ble først kalt ”Renseriet”, men navnet ble noen år senere endret til ”SubChurch”. Bruddet førte til at ungdommene tidlig måtte definere hva slags fellesskap de ville ha, og hva de skulle stå for. Et visjonsdokument for menigheten ble utformet kort tid etter⁹, og en av initiativtakerne ble av styret bedt om å fungere som pastor for menigheten.

De første årene leide fellesskapet et lokale i Mariboes gate, der de møttes til gudstjenester på søndagene. Dette lokalet ble med tiden for lite for menigheten, som da på det meste hadde ca. seksti gudstjenestedeltakere. Via et bekjentskap i Furuset menighet (DNK) fikk de låne kjellerlokalene i kirken der. Avtalen innebar at de skulle delta i kirkens diakonale ungdomsarbeid ved å bidra til ulike aktiviteter i ungdomsklubben. Da menigheten flyttet til Furuset, skiftet den navn til SubChurch: ”Navnet skulle henspille på målgruppen, subkulturene, samt tilholdsstedet, en drabantby, som på engelsk heter suburbia” (tidligere tekst på menighetens hjemmeside, sitert av Olafsen 2007:34).

Da de to år senere fikk tilbud om å leie et gammelt teaterlokale i Keyzers gate, valgte de å flytte tilbake til bykjernen. Menigheten fikk her mulighet til å bygge egen kafé og scene i tillegg til kjøkken og møterom. Lokalene fungerte som et kulturhus, og driften ble etter hvert delt i to avdelinger: SubScene stod som arrangør av ulike kulturtilbud som konserter og teaterforestillinger, mens SubChurch var ansvarlig for gudstjenester, bibelgrupper og annet menighetsrelatert arbeid. Mens antallet gudstjenestedeltakere hadde sunket til rundt tretti personer i perioden på Furuset, økte tallet da de igjen etablerte seg i bykjernen. Tre år senere, i 2004, var det anslagsvis 120 personer til stede under gudstjenestene (Olafsen 2007:47). Dette året oppstod det en brann i bygården i Keyzers gate, og dette var en av faktorene som

⁹ Manifestet som gjelder i dag ble ferdigstilt i 2008. Menigheten hadde frem til denne tid et annet visjonsdokument, som ble endret flere ganger. Se vedlegg nr. 2 fra 2005.

førte til at menigheten begynte å se seg om etter nye lokaler. De valgte å flytte til Kirkegata 34, rett ved Karl Johan, og overtok de lokalene som tidligere hadde tilhørt utestedet Soho. Vinteren 2010 er fremdeles SubChurch leietakere i denne bygården.

I takt med SubChurch's utvikling og vekst har menighetens kjønnsfordeling endret seg noe. Under Olafsens feltarbeid i 2004 var det en overvekt av menn (60%). Olafsen poengterer at dette er et interessant funn: "Dette er interessant da det i følge Repstad er to tredjedeler flere kvinner enn menn som er aktivt kristne" (84: 2007)¹⁰. Olafsen forklarer dette med at initiativtagerne til menigheten hovedsakelig var menn, og at dette kunne være årsaken til at andre menn kjente seg hjemme der. Videre mener hun at også at menighetens musikkstil appellerte til menn (ibid.). Under mitt feltarbeid fem år senere hadde kjønnsfordelingen jevnet seg ut, og antallet medlemmer var da likt fordelt på kvinner og menn. Sammenlignet med andre norske kirker og menigheter, der kvinner oftest er overrepresentert, er denne jevne fordelingen også interessant.

Organisasjon og ledelse

SubChurch's vekst og utvikling har bidratt til en økende *kompleksitet* i organisasjonens struktur. Menigheten har blant annet gjennomgått en *formaliseringsprosess*. Siden februar 2002 har SubChurch vært registrert som en religiøs organisasjon under sektoren for private konsumentorienterte organisasjoner uten profittmål¹¹. Menigheten er ikke registrert som et eget trossamfunn. Et tidligere styremedlem fortalte at dette hadde sammenheng med gjeldende lovverk på området: Ifølge norsk lov kan man ikke være registrert som medlem i flere trossamfunn til samme tid¹². Dersom SubChurch skulle søke om status som eget trossamfunn, måtte de som ville være medlemmer melde seg ut av kirkene de allerede tilhørte. Dette var noe de ikke ønsket som tverrkirkelig menighet. Intensjonen var å etablere gode relasjoner og samarbeid med de ulike kirkesamfunnene, og videre at medlemmene kunne være aktive både i SubChurch og i sine opprinnelige menigheter, hvis de ønsket det.

Etter at menigheten registrerte seg som en ideell organisasjon, ble det gjort enkelte endringer for å kunne følge gjeldende regelverk for denne typen foretak. Man hadde frem til den tid hatt et styre bestående av rundt åtte sentrale initiativtakere for menigheten. En av dem som satt i styret de seks første årene, fortalte: "Frem til da hadde styret bestått av vi som

¹⁰ Pål Repstad hevder at to tredjedeler av aktive kristne på *grasrotnivå* er kvinner. Han poengterer imidlertid at ledersjiktene er mer mannsdominerte, "sterkere jo høyere man kommer i hierarkiet" (Repstad 1996:29)

¹¹ Se Brønnøysundregisteret for nærmere detaljer.

¹² Lov om trdomssamfunn og ymist anna, kapittel 1, § 8.

startet det, og så hadde vi tatt inn dem som vi mente egnet seg...som viste mer initiativ og tiltak enn de andre gjorde”. I 2001 ble denne praksisen endret. Menigheten ønsket i stedet å følge vanlige organisasjonsprosedyrer og innførte valg av styre ved årlige generalforsamlinger. Videre ble foretakets vedtekter endret og tilpasset.

I følge menighetens vedtekter skal styret bestå av minst åtte personer, og det skal utnevnes styreleder og nestleder. Under mitt feltarbeid bestod styret av fire kvinner og fire menn, og en av lederne fortalte at de etterstrebet en slik (formell) kjønnsbalanse. I et intervju beskrev samme informant den nåværende ordningen slik: ”Vi ønsker at styret skal være valgt av menigheten, og at folk skal trives med at de som sitter der, sitter der”. Han fortalte videre at menigheten i følge vedtektene når som helst kan stille nye medlemmer til valg, og at den slik har mulighet til å avsette styremedlemmer gjennom stemmegivning.

Overgangen til en ordning med valg av styre førte i første omgang ikke til noen stor utskiftning av den opprinnelige ledergruppen. Enkelte av styremedlemmene har sittet i lange perioder, og flere har kommet tilbake etter en selvvalgt pause. Informanten sitert ovenfor, satt for eksempel først i styret fra 1997 til 2001. Etter et lengre utlandsopphold ble hun så valgt inn i styret igjen i 2004, og har siden hatt dette tillitsvervet. Det har imidlertid også blitt valgt inn mange nyere styremedlemmer de siste ni årene.

Flere av dem som satt i styret på et tidlig tidspunkt har i intervjuer understreket hvordan alle avgjørelser, uansett betydning, ble behandlet og votert over på styremøtene: ”I utgangspunktet ble *alt* bestemt på styremøtet (...) Alt praktisk i minste detalj...om vi skulle kjøpe noe som kostet mindre enn 400 kr så ble det nesten bestemt på styremøtet (...)”. Etter hvert som menigheten vokste, ble det behov for *omstruktureringer* av arbeidsinndelingen og en økende grad av *spesialisering* innen de ulike ansvarsområdene. I tillegg til styret ble det opprettet to arbeidsgrupper: Mens ”inngruppen” fikk hovedansvaret for menighetens indre liv, tok ”utgruppen” seg av utadrettede aktiviteter relatert til kulturhuset SubScene. Disse gruppene består både av styrerepresentanter og andre frivillige i menigheten. Et styremedlem fortalte at denne inndelingen i en periode førte til en følelse av å jobbe på to forskjellige felt, men mente nå at dette hadde bedret seg:

Styret i dag mener at *alt* vi driver med er menighet, alt det vi driver med er kirke...Det er like mye kirke å stå i kafeen som det er i å styre overheaden under lovsangen, hvis det er det som er oppgaven(...)Vi gjør forskjellige ting, men vi jobber for det samme.

Som nevnt, har SubChurch også i en lengre periode drevet ungdomstilbudet SubScene. Dette er et rusfritt kulturhus støttet av Oslo kommune. SubScene har i dag en egen kafé, som er

åpen seks dager i uken, og man tilbyr videre en rekke aldersfrie gratisarrangementer som konserter, tema- og klubbkvelder. Kulturhuset samarbeider blant annet med Maritastiftelsen¹³. Marita Ung arrangerer ukentlige musikkverksteder i menighetens lokaler, og har dessuten ansvaret for kafédriften på fredager. Konsertscenen leies også ut, et tilbud som blant benyttes av musikkfestivaler som By:larm, Inferno og Øya. Det er opprettet flere lønnede deltidsstillinger til driften av kulturhuset, blant annet stillinger for daglig leder, kafémedarbeidere, økonomi- og bookingansvarlig, samt til miljøarbeidere¹⁴.

I desember 2007 besluttet den daværende pastoren i SubChurch å avslutte sitt virke som styremedlem og pastor. Avgjørelsen ble tatt etter nærmere ti års arbeid i menigheten, der han de siste tre årene hadde vært formelt ansatt i en 50% stilling. I et intervju fortalte han: ”Jeg stortrivdes i Sub, det var familien min og menigheten min og livet mitt. Og så begynte tankene å komme...jeg måtte ta et valg, da. Enten jobbe fullt på Sub, eller fullt her[nåværende arbeidsplass]”. Etter mange overveielser kom han frem til at hans tid som leder i menigheten var over, en beslutning han beskrev som trist, men riktig. Dette kom overraskende på styret i SubChurch. I tiden som fulgte vurderte de mulige etterfølgere for pastoren. Et styremedlem fortalte imidlertid at dette ikke la seg til rette. De ble derfor enige om å vente til det vokste frem en naturlig leder i deres eget felleskap, eller til de traff noen som de følte var riktig for menigheten. Videre understreket han at det også var krefter i menigheten som ikke ønsket en (ansatt) leder, men som heller tenkte at menighetens medlemmer sammen skulle lede hverandre. Under mitt feltarbeid fungerte dermed styret både som menighetens øverste administrative og åndelige ledelse.

Økonomi

Økonomisk har organisasjonen utviklet seg sterkt. Til å begynne med hadde den svært begrensede midler. I dag har den et budsjett på nærmere to og en halv millioner kroner¹⁵. Flere av dem som satt i styret da menigheten registrerte seg som organisasjon, har forklart at en viktig motivasjon for dette valget var muligheten det ga til å søke om offentlig økonomisk støtte. Frem til 2001 ble alle driftsutgifter dekket av medlemmene selv ved kollekt, eller

¹³ En kristen diakonal stiftelse som jobber med rusforebyggende arbeid. Underavdelingen Marita Ung har kontorlokaler i samme bygg som SubChurch. Dette et tilbud for ungdom som står i fare for å bli rekruttert til rusmiljøer i Oslo, eller som har en annen utfordrende livssituasjon (<http://www.marita.no/marita-ung/>, lesedato 20.03.2010)

¹⁴ Miljøarbeidet er rettet mot de unge brukerne av huset, og innebærer blant annet arrangering av ulike aktiviteter, rådgivning og oppfølging av ungdom i vanskelige livssituasjoner, samt å skape et godt miljø preget av trivsel og trygghet.

¹⁵ For eksempel var driftsinntekter for 2009 kr. 2 545 775 (driftskostnader kr. 2 464 559).

”spleis”, for å bruke SubChurch's eget uttrykk. Uten status som eget trossamfunn var de ikke berettiget til statstilskudd for de registrerte medlemmene. Menigheten ønsket imidlertid å utvide sitt kulturtilbud til ungdommer i Oslo og omegn. Som ideell organisasjon fikk de anledning til å søke om økonomisk støtte fra kommunen til dette. Samme år som de ble registrert, altså i 2002, ble menigheten tildelt kr. 300 000 fra kulturetaten i Oslo kommune. Dette tilskuddet var rettet mot organisasjonens ungdoms - og kulturarbeid. SubChurch har etter dette mottatt stadig økende bevilgninger i takt med organisasjonens vekst og utvidede tilbud. Både i 2009 og i 2010 har foretaket blitt innvilget kr. 1 000 000 i støtte fra samme etat. I tillegg fikk de i en støtte på 250 000 kr fra kommunens helse- og sosial komité i 2010. Disse tilskuddene er tildelt foretaket SubChurch, men går uavkortet til driften av *kulturhuset* SubScene og dets ansatte. De lønnede deltidsstillingene utgjør i underkant av tre årsverk. Alt annet arbeid i organisasjonen er basert på frivillig innsats, og hverken menighetens styremedlemmer, talere eller musikere mottar honorarer eller andre godtgjørelser for sitt arbeid i disse vervene.

Under mitt feltarbeid betalte SubChurch en månedlig husleie på kr. 71 039 for lokalene i Kirkegata 34. Til tross for at organisasjonen i 2010 ble innvilget offentlig støtte på kr. 1 250 000, var ikke dette beløpet nok til å dekke husleie, lønninger og andre omkostninger tilknyttet SubScene. Selv om kafédrift og fremleie av lokaler gir noe avkastning, er derfor bidrag fra mennesker i menigheten en viktig inntektskilde. De som ønsker å være medlemmer betaler en årskontingent på kr. 100, og i januar 2010 var det registrert 114 medlemmer¹⁶. Det er også mange som deltar i gudstjenestene uten å være registrert, og som sannsynligvis bidrar til kollekten som samles inn hver søndag. I 2009 mottok menigheten drøyt kr. 630 000 i gaver fra sine medlemmer og besøkende¹⁷.

Hvilken type religiøs organisasjon er SubChurch?

SubChurch's utvikling er relativt typisk for mange organisasjoner, uavhengig av hvilke felt de virker på. I min oppgave er jeg imidlertid spesielt interessert i hva som kjennetegner SubChurch som religiøst fellesskap. Et interessant spørsmål er derfor hvilken type organisasjon den kan sies å representere i det religiøse landskapet.

I religionssosiologien har et sentralt tema vært hva som kjennetegner ulike former for

¹⁶ I følge informanten som ga meg dette tallet, har registrerte medlemmer variert noe fra år til år, uten at det har gitt noen synlige endringer i antall gudstjenestedeltakere.

¹⁷ Fordelt på følgende poster i årsregnskapet: innsamling gaver, innsamling kollekter, innsamling givertjeneste og innsamling avtalegiro.

religiøs organisering (Furseth og Repstad 2006:133). Flere typologier er utformet for slike analyser. I likhet med Aase-Marie Olafsen ser jeg det nyttig å anvende den britiske sosiologen Roy Wallis' modell for å kategorisere SubChurch som religiøs organisasjon:

Her gjengis Wallis' typologi for religiøse organisasjoner: (tabell i Furseth og Repstad 2006:136, egen oversettelse):

	Unik legitimitet	Pluralistisk legitimitet
Avvikende	Sekt	Kult
Respektabel	Kirke	Denominasjon

Wallis' modell tar utgangspunkt i to kriterier. Det første kriteriet angår hvordan gruppen selv *legitimerer* seg overfor andre religiøse organisasjoner. Gruppen kan enten legitimere seg ved å hevde at den er *unik* ved å representere "den sanne lære", eller den kan legitimere seg som en del av et større (internasjonalt) fellesskap med tilnærmet samme tro og fortolkning, altså en *pluralistisk legitimitet*. Det andre kriteriet i Wallis' typologi er storsamfunnets oppfatning av den religiøse gruppen. Hvis gruppen trekker seg vekk fra samfunnet og ikke deler dets dominerende verdier, vil den gjerne oppfattes som *avvikende*. Hvis gruppen derimot har tilnærmet samme verdigrunnlag, og etablerer gode relasjoner og samarbeid med andre institusjoner i samfunnet (også andre menigheter), vil den oppfattes som *respektabel*.

Sett i lys av Wallis' modell kategoriserer Olafsen SubChurch som en denominasjon (2007:72), og dette er en konklusjon jeg delvis slutter meg til. Som tverrkirkelig menighet eksemplifiserer menigheten den religiøse toleransen som kjennetegner kultens og denominasjonens *pluralistiske* tilnærming. SubChurch hevder ikke at den alene representerer den sanne kristne lære, men er i stedet åpen for at det finnes forskjellige syn i de ulike trossamfunnene. Disse forskjellene er også representert i deres eget fellesskap, fordi medlemmene kommer fra ulike kirker. Videre kan man si at SubChurch i likhet med denominasjonen, av mange vil oppfattes som *respektabel*. Menigheten er samarbeidsorientert i forhold til andre menigheter og kristne trossamfunn, noe som viser seg ved at den ikke har registrert seg som eget trossamfunn. Deres tidligere samarbeid med Furuset kirke og deres nåværende samarbeid med Marita-stiftelsen er eksempler på at menigheten har en positiv relasjon til andre menigheter og kristne organisasjoner. SubChurch kan også sies å ha en god

relasjon til storsamfunnet, noe menighetens ungdoms -og kulturarbeid illustrerer. At kommunen ønsker å støtte menighetens arbeid økonomisk, understreker dette ytterligere.

Man kan imidlertid si at SubChurch også deler et trekk med kulten¹⁸. Kulten karakteriseres ofte av en løsere struktur enn det som er vanlig i religiøse organisasjoner, og det er ikke uvanlig at man er medlem i flere kulter på samme tid. Religionshistoriker Steve Bruce skriver at kulten hverken forventer eller etterstreber en monogam satsning fra sine tilhørere (1998:22). Som jeg tidligere har vist, har SubChurch valgt å registrere seg som organisasjon slik at medlemmene kan beholde medlemskap i trossamfunnene de kommer fra. Medlemmene tilhører dermed flere trosfellesskap samtidig.

Jeg har i dette kapitlet gitt en kort presentasjon av utgangspunktet for SubChurch's etablering, og deretter kartlagt sentrale trekk i menighetens utvikling og organisasjon. Med utgangspunkt i Wallis' religionssosiologiske typologi, har jeg deretter konkludert med at denne tverrkirkelige menigheten deler mange fellestrekk med denominasjonen, men også innehar et element som er typisk for kulten. Med dette som utgangspunkt vil jeg nå videre se nærmere på SubChurch's religiøse uttrykk slik det viser i fellesskapets hellige handlinger, først i lys av det religionsvitenskapelige begrepet "hellig rom".

¹⁸ "Kult" viser her til den religionssosiologiske forståelsen av termen. Den viser altså ikke til den mer generelle forståelsen av "kult" som rituell gudsdyrkelse, men til en egen type religiøs organisasjon.

3. Hellig rom: utforming, utsmykning og bruk av gudstjenesterommet i SubChurch

Religionshistorien er fylt av beretninger om hellige steder: fjell, elver, byer og byggverk. Hellige steder der de troende tilber sin gud kan sies å være et av de fundamentale elementene i religionene (Douglas Davies 2001:1). Religionshistoriker Saphinaz-Amal Naguib peker på flere faktorer som kan gjøre et rom hellig. Et eksempel er at man sitter vendt mot steder der hellige handlinger har foregått rent *geografisk*. Også *tid* kan bety noe for opplevelsen av et rom som hellig, gjennom forsamlingens felles erindring av viktige hendelser (Naguib 2003:206). Et hellig sted kan altså være et område der hellige handlinger har utspilt seg, ofte i *mytisk* tid, eller et sted der erindringer om disse hendelsene reaktualiseres i *rituell* tid.

I kristendommen er byer som Jerusalem og Betlehem eksempler på hellige steder i en *mytisk geografi* gjennom sin sentrale plass i beretningene om Jesu liv. Derfor er de også blitt mål for pilegrimsferder. Mirakelberetninger har dannet grunnlag for nye hellige steder, som for eksempel Lourdes i Frankrike. På en annen side har kirkebygg fungert som hellige rom for de troende, helt uavhengig av deres geografiske tilknytning til religionens grunnlegger, eller hvorvidt det skal ha skjedd undre der.

Mens de kristne menighetene i urkirken ofte feiret gudstjenester i hverandres hjem, vokste det etter institusjonaliseringen av kristendommen frem et stort mangfold av offentlige kirkebygg med varierende arkitektur og utsmykning. Relikvier og helgenbilder fikk en viktig plass i kirkens rom. Dette møtte senere kritikk fra reformatorene i den vestlige kirken på 1500-tallet. De ønsket å sette forkynnelsen av ordet og forvaltningen av sakramentene i sentrum, og hellige steder ble ikke i samme grad religiøst betydningsfulle. I protestantismen blir stedet eller rommet til en viss grad nøytralisert som religiøs dimensjon, og det hellige blir like mobilt som ordet (Rasmussen og Thomassen 2002:294).

De ulike kristne tradisjonene har altså forskjellig tilnærming til og vektlegging av hvordan deres gudshus skal utformes og innredes. Et bedehus på Sørlandet og en basilika i Roma fungerer begge som et hellig rom for de troende. Hva er det da som konstituerer et hellig rom? For å gi en definisjon som er vid nok til å favne det store mangfoldet og samtidig er klart avgrenset, kan man i likhet med religionshistoriker Douglas Davies benytte en rent deskriptiv definisjon: Et hellig rom er et sted der troende møtes for å utføre religiøse ritualer (Davies 2002:55). Dette er en definisjon som ikke passer til alle religiøse tradisjoner, fordi møtet mellom troende ikke nødvendigvis betones. Jeg ser den imidlertid som nyttig for

materialet jeg skal behandle her, da nettopp fellesskapet og samhandlingen ser ut til å være svært sentral i SubChurch. Med dette utgangspunktet ønsker jeg nå å ta for meg forsamlingslokalene deres.

Tilstedeværelse blant subkulturene

SubChurch holder til i en eldre bygård i Kirkegata, like ved Oslos paradegate, Karl Johan. Den ligger vegg i vegg med et utested. Ved første blick er det ingen ting som indikerer at en menighet holder til i dette bygget. Når man går inn i den smale bakgården, ser man ingen kristne symboler, bare et skilt der det står ”SubScene”. Fra inngangspartiet går det en trapp opp til andre etasje der forsamlingslokalene befinner seg. Rett frem finner man en kafé, og bak en dør til høyre ligger konsertlokalet, som også benyttes til gudstjenestefeiring. Selve beliggenheten for forsamlingslokalene er ikke tilfeldig valgt av SubChurch. Før de flyttet inn her, holdt de blant annet til i Mariboes gate og Keysers gate, også dette i bykjernen. I samtaler med to av initiativtakerne har det kommet frem at de helt fra starten av ønsket å skape et samlingspunkt for dem som følte seg som outsiders i sine opprinnelige menigheter. De ønsket også å skape et møtested for andre ungdommer som tilhørte lignende subkulturer som dem selv. Denne tanken ser man uttrykt i SubManifest, der det står: ”Vi ønsker at SubChurch skal bringe tro, håp og kjærlighet inn i de subkulturer vi er en del av”. Ved drift av kafé og gjennom arrangementer som konserter, tema- og klubbkvelder gir de et sosialt tilbud, og fremstår som en scene for kreativ utfoldelse. På deres nettsider beskriver de sine lokaler som ”et rusfritt kulturhus i Oslo sentrum” (SubChurch.no, lesedato:30.04.09). Ønsket om å være lett tilgjengelig og sentralt plassert i forhold til de ungdomskulturene de selv er en del av, viser seg ved at de lokaliserer seg midt i bykjernen.

At SubChurch holder til midt i byen, er i seg selv ikke noe uvanlig. Arne E. Sæther skriver at kirken ofte er plassert på stedets ”navle”, og uttrykker vår væren i verden (Sæther 2001:7). Den norske kirkes hellige bygg kommuniserer ofte med landskapet ved at de blir plassert på høyder, og ved at de er orientert vest/øst, noe som gis flere symbolske betydninger. Bedehusene og andre kristne forsamlingslokaler er gjerne enklere i sin utforming enn tradisjonelle kirkebygg, men også de er plassert sentralt i bygd eller bylandskap. Korset er hyppig å finne på fasadene til slike gudshus. SubChurch er sentralt plassert på en annen måte. Man merker seg også fraværet av kors eller andre kristne symboler som viser at det er en kirke som holder til i lokalene i Kirkegata. Det samme går også igjen inne i forsamlingslokalene.

Innredning og utforming av menighetens gudstjenestelokaler

Det er på sin plass med en liten beskrivelse av gudstjenesterom og interiør. I andre etasje er det 70-talls tapeter i varme jordfarger med et nærmest psykedelisk mønster. Konsertlokalet, der gudstjenestene blir holdt, er forholdsvis mørkt, og det har ikke vinduer. Lyskasterne i taket er dimmet, og gir en svak og myk belysning. Ellers blir det gjerne satt frem kubbelys og telys på bordene og i baren. Lokalet har et par gulvtepper i mørkerødt med persiske mønstre. Gulvet er av mørkt tre, og veggene er i mørkerøde farger. Taket er sort, og det er flere synlige søyler og ventilasjonsrør, også disse i sort og rødt. Rommet er avlangt, med en oppbygget scene er lokalisert ved innerste kortvegg. På motsatt siden er det en lang bardisk, også den i rødt, med likefargede tekstiler i taket langs veggen. Ved siden av baren henger det et stort sorthvitt fotografi av en dame. Bildet ser ut til å være fra 1940-tallet. Dette er det eneste bildet i hele rommet, og folk jeg har spurt er usikre på hvem den avbildede kvinnen er.

Området som benyttes under gudstjenestene ligger langs den innerste langveggen. Gulvet her er ikke hevet. Her står slagverk, elektriske gitarer og mikrofoner til venstre. På veggen i midten henger det et hvitt lerret for *overhead*-fremvisninger. Til høyre er det et miksebord som er innebygd i en boks med samme farge som veggene. Selve overheadapparatet står på en gul bruskasse midt på gulvet. Litt til høyre står et mikrofonstativ for talerne med et rundt, sort bord foran. Stolene er satt i en halvsirkel foran scenen, med et par runde småbord ved den første raden. Bak disse er det klappstoler i rekker.

Under gudstjenestene sitter enkelte ved baren til høyre, og noen langs veggen på motsatt side av scenen. Ellers sitter de fleste på de stolene som er satt frem. Forsamlingslokalet til SubChurch er blottet for tradisjonelle liturgiske møbler og rituelle kar som alter, døpefont, prekestol og krusifiks. Man benytter seg heller ikke av liturgiske farger, eller utstyr som blomster, duker, kalk og disk. Medlemmene tenner imidlertid stearinlys, noe som er et svært vanlig symbol i mange kristne kirkebygg. Den som kommer til disse lokalene møter altså ingen ytre tegn som signaliserer at det benyttes til gudstjenestefeiring. Lokalene vekker i stedet assosiasjoner til musikk- og uteliv. Dette forsterkes ved at rommet ligger vegg i vegg med ungdomskafeen, som sammen med konsertrommet betegnes som "SubScene". Med bakgrunn i min definisjon av "hellig rom" som et sted der troende møtes for å utføre religiøse ritualer, må stedet likevel plasseres i denne kategorien. Hvordan representanter for menigheten selv opplever lokalene, kommer jeg snart tilbake til.

Bruk av rommet: kommunikasjon og formidling gjennom sansene

En gudstjeneste kan ses som en kommunikasjonsprosess, og budskapet kan kommuniseres på mange måter. Som jeg nevnte i innledningen, har ulike kirkesamfunn utformet gudshusene på forskjellige måter. Rasmussen og Thomassen skriver at middelalderens katolske tradisjon tok alle sanser i bruk ved formidlingen av det hellige, mens reformatorene fremhevet ordet og forkynnelsen fremfor det visuelle (Rasmussen og Thomassen 2002:305). Likevel har kirkekunsten fått en mer fremtredende plass i lutherdommen enn for eksempel i kalvinismens reformerte kirker, der det ikke benyttes bilder, og normalt heller ikke krusifiks (Molland 1976:243).

Arkitekt og kirkekonsulent Arne E. Sæther drøfter kirkerommets betydning i gudstjenestens kommunikasjonsprosess. Han viser til undersøkelser av verbale og ikke-verbale faktorerers betydning i kommunikasjonsituasjoner. Disse viser at hele 63 % av det som oppfattes kommer via det visuelle, 14 % via hørselen, 14 % ved smak, lukt og berøring, og kun 9 % via tekst (Sæther 2001:87). Slike målinger er naturligvis ikke helt eksakte, men indikerer antakeligvis noe viktig. Når SubChurch ikke benytter seg av visuelle kommunikasjonsverktøy som hellige bilder og annen symbolsk utsmykning av gudstjenesterommet, kan dette si noe om hva de selv ønsker å betone under gudstjenesten. Men det kan også settes i sammenheng med initiativtakernes kirkelige bakgrunn. Selv om SubChurch er en tverrkirkelig organisasjon, har gründerne hovedsakelig bakgrunn i pinsebevegelsen, det vil si menigheter som gjerne holder møtene sine i enkle lokaler med lite utsmykning. (Pinsebevegelsen, Wikipedia: lesedato 02.05.09). På spørsmål om hvorfor de ikke har benyttet seg av visuelle elementer, har flere svart at dette egentlig ikke har vært noe tema, og heller ikke har vært ansett som viktig for dem. Dette understrekes ved at det eneste bildet som er i lokalet hang der da de flyttet inn, og ved at de jeg har spurt ikke kan svare meg på hvem den avbildede kvinnen er. Visuelle symbolske gjenstander er altså ikke viktige som kommunikasjonsverktøy for SubChurch under gudstjenesten. Som Sæthers prosenttall viser, kan slike virkemidler ha en sterk innflytelse på den totale opplevelsen og forståelsen av budskapet som skal formidles. Man kan dermed snakke om et mulig tap i formidlingsprosessen, sammenlignet med den som skjer i rom der det talte ordets tematikk også tas opp i billedkunst og rituelle gjenstander. Samtidig er det kanskje snakk om en potensiell vinning i form av et sterkere fokus på de tilstedeværende og den talende, det talte ord og musikkpråket. Som jeg snart skal komme tilbake til, står spesielt musikken sentralt i SubChurch.

Også måten rommet organiseres på, hvor de ulike handlingsstedene lokaliseres, skaper rammer rundt kommunikasjonsprosessen. Sæther deler sitteplassoppstillingen i et kirkerom inn i to hovedkategorier. Mens en *sosiofugal gruppering* betegner sitteplasser i rette geledd, betegner *sosiopetal gruppering* sittegrupper i halvsirkel rundt alteret. Mens den førstnevnte varianten fører til at medlemmer av menigheten sitter med ryggen til hverandre og slik blokkerer for innbyrdes kommunikasjon, skaper en sosiopetal utforming en annen situasjon. Undersøkelser fra Sverige viser at sitteplassoppstillingen i halvsirkel rundt alter/taler virket mer fellesskapsdannende for menigheten enn tradisjonelle kirkebenker. ”De aller fleste foretrakk halvsirkelen og mente at den fremhevet fellesskapet som virket åpnere og videre” (Sæther 2001:88). I et intervju med et styremedlem i SubChurch fortalte informanten at de i begynnelsen ofte satt i sirkel under gudstjenesten. Bakgrunnen for dette var et ønske om at alle skulle føle seg delaktige i handlingene og være aktive i fellesskapet. Han mente at det var viktig at menigheten ikke satt i rette stolrader, fordi dette førte til at folk i menigheten ikke så hverandre. Slik han forstod Bibelen, var imidlertid dette svært viktig: ”Jeg fortolker det slik at man opplever Gud gjennom hverandre...gjennom fellesskapet”.

Da menigheten etter hvert vokste fra å være en gruppe på rundt tretti personer til nærmere hundre, var det ikke lenger funksjonelt å sitte i sirkel. Nå er stolene i stedet plassert i halvsirkel. Sæther forteller også at det er blitt foretatt undersøkelser rundt betydningen av avstand i rom og plan (hvorvidt taleren står på gulvplan eller scene/forhøyning). Han skriver: ”I kirker med predikanter på plan med og nærmere tilhørerne fikk prekenene et helt annet preg (...). Prekenen fikk en mer spontan og fri karakter, som også gjorde det lettere for dem som satt lengre unna å kunne følge med og delta.” (Sæther 2001:88). SubChurch har valgt å benytte gulvet langs langveggen for taler og band, i stedet for å bruke den hevede scenen i enden av lokalet. Dette betyr at distansen mellom de seremonielle lederne og menigheten blir mindre, og at talerne befinner seg på samme plan som tilhørerne. I intervjuet fortalte informanten at det etter hans mening var viktig at de som ledet gudstjenesten ikke stod på en scene ”der oppe”, mens menigheten befant seg ”der nede”. Han hadde derfor tidligere arbeidet for å endre en slik praksis, slik at alle nå var ”på samme plan”. Under gudstjenestene jeg har vært til stede i, har menigheten kommet med kommentarer og svar til de seremonielle lederne. Dette kan tolkes som en type samhandling som lettere oppstår i situasjoner der distansen i ”status” og i det fysiske rom oppfattes som liten. Når taleren ikke benytter prekestol eller liturgiske klær, blir også kroppen hans/hennes mer synlig, noe som alminneliggjør vedkommende.

Ovenfor har jeg drøftet hvordan *lokalenes* utforming og innredning kan påvirke kommunikasjons- og formidlingsprosessen. Et sentralt punkt under gudstjenestene i SubChurch er imidlertid *musikken*. Den har en fremtredende plass under gudstjenestefeiringen, og omtales gjerne som ”lovsang”.

Rockekonsert eller salmesang? Musikken, budskapet og rommet

Husbandet som spiller under gudstjenestene er plassert foran menigheten, litt til venstre i lokalet. Musikerne sitter ofte med ansiktet vendt fra menigheten. Fokuset er i stedet rettet mot tekstfremviseren. Dette har praktiske årsaker, men kan nok også ses i sammenheng med hvor de ønsker at forsamlingen skal ha fokus. Da jeg spurte en av mine informanter om bandets plassering i forhold til menigheten, viste hun til tidligere erfaringer fra andre menigheter: ”Det skulle være band, og det var litt den der ”frøken bibelstripp” (ler)...og man ble sittende og se på showet i stedet for å se lovsangen som en tilbedende stund”. Hun mente at dette var en viktig årsak til at enkelte musikere i SubChurch etter hvert begynte å vende ansiktet fra tilhørerne. Fokuset skulle ikke være på dem, men rettet mot teksten og Gud. Tekstens betydning understrekes også ved at rommet er halvmørkt, og at det eneste godt opplyste området er lerretet med teksten.

Douglas Davies trekker frem musikkens og sangtekstenes betydning for det hellige rommet, både ved at musikken fyller lokalet, og ved at tekstene rommer språklige metaforer. Han skriver: ”The power of music to fill a building and add yet another dimension to words must never be ignored when considering sacred places in Christianity” (Davies 2001:51). Dette kan synes å være spesielt fremtredende i SubChurch. Musikken gis mye plass, og lyden er svært høy. Under lovsangen kjenner man ofte lydvingene fra bass og trommer rent fysisk, musikken både høres og føles. Tekstenes tematikk og billedbruk knytter dem som sitter i rommet til sentrale kristne trosforestillinger, gjennom referanser til bibelske hendelser og steder. Douglas benytter begrepet *spirituell geografi* i denne sammenheng (Davies 2001:49). Et eksempel på en slik spirituell geografi viser seg i sangteksten ”Poor Wayfaring Stranger”¹⁹, som noen ganger benyttes under lovsangen i SubChurch:

I'm just a poor Wayfaring Stranger
Travelin' through a world of woe
Where there's no sickness toil or danger
In that bright land to which I go

I'm goin' there to see my mother
She said she'd meet me when I come
I'm only goin' over Jordan
I'm only goin' over home

¹⁹ En tradisjonell folk-sang av ukjent opphav.

I know dark clouds are gonna gather 'round me
I know my way will be rough and steep
But beautiful fields lie just before me
Where God's redeemed their vigils keep

I'm going there to see my loved ones
Gone on before me one by one
I'm only goin' over Jordan
I'm only goin' over home

I'll soon be free from earthly trials
This body rest in the old churchyard
I'll drop this cross of self denial
Then I'll go singin' on to God

I'm going there to see my savior
I'll dwell with Him and I'll never
roam
I'm only goin' over Jordan
I'm only goin' over home

Teksten tar opp en sentral kristen trosforestilling, livet etter døden. Livet på jorden blir fremstilt som en reise, og himmelen som det endelig mål. Jordan, elven som flere sentrale bibelske personer krysser, blir brukt som et bilde på overgangen fra det jordiske til det evige. Hvis man igjen trekker inn Naguibs to faktorer for konstruksjonen av hellig rom (geografi og tid) i tolkningen av sangteksten over, ser man hvordan en spirituell geografi dannes gjennom refereranse til et geografisk og mytisk område, og gjennom en erindring og reaktualisering av hendelsene som fant sted der. Disse knyttes så til en annen sentral trosforestilling. Davies hevder at religiøse opplevelser kan finne sted i kirkebygg tomme for kunst og ornamentikk, ved at rommene er fylt av "imagery through hymns" (Davies 2001:51). Teksters tematikk og billedbruk åpner dermed for at menigheten oppholder seg på flere "hellige steder" til en og samme tid.

Rockescene eller gudshus?

Etter lovsangen en søndag ettermiddag kom jeg i en uformell prat med en ung kvinne som har et verv i menigheten. Hun spurte meg hvordan det gikk med skriveprosessen, og lurte på hva jeg hadde fokus på for øyeblikket. Jeg fortalte at jeg skrev om "hellig rom" og menighetens bruk av konsertlokalene under gudstjenesten. Vi snakket litt om temaet, og det virket som om hun syntes at jeg la vekt på noe som ikke var betydningsfullt for dem i det hele tatt. Hun understreket at i SubChurch er det fellesskapet som er viktig, ikke lokalene.

Davies skriver at noen kristne bevegelser ønsker å benytte lokaler som er bygget for å tjene helt andre formål, og bevisst unngår å benytte religiøse symboler og tegn i lokalene: "For them the idea of a sacred place does not make much sense. They see the group of believers as the real focus of God's activity through the Holy Spirit and not the place as such" (Davies 2001:52). Fra en slik synsvinkel kan man si at det som konstituerer et hellig sted, er

fellesskapet av de troende og ikke noe annet. Alle steder har dermed det samme potensialet. En lignende holdning synes å være representert i SubChurch.

Avsluttende kommentarer

Jeg har i dette kapittelet kartlagt enkelte sider ved SubChurch's bruk og forståelse av sine forsamlingslokaler. Dette er hovedsakelig gjort i lys av det religionsvitenskapelige begrepet "hellig rom". Jeg har videre søkt å plassere temaet i en større sammenheng ved å gi noen eksempler på ulike forståelser av rommets betydning innen relevante kristne tradisjoner. Ut fra det som er presentert, kan man konkludere med at menigheten i svært liten grad er opptatt av lokalenes utsmykning og symbolske formidlingspotensial. Det som imidlertid betones, er muligheten for å møtes i fellesskap. Lokalene kan videre sies å representere både deres religiøse og kulturelle identitet. Jeg definerte innledningsvis "hellig rom" som et sted der troende møtes for å utføre religiøse ritualer. Med bakgrunn i denne kategoriseringen er det (sam)handlingene som skaper rommet, og konsertlokalet blir dermed "hellig" fordi det tjener som rituell arena for fellesskapet. Hvordan den tverrkirkelige menigheten utfører og tolker de kristne ritualene, skal jeg ta for meg i det kommende kapittelet.

4. Hellige handlinger: liturgi og ritualpraksis i SubChurch

Vi vil takke og tilbe Gud for alt han har gjort for oss. SubChurch har mye av sitt opphav i de deler av kulturen som går mot strømmen, og dette særpreg skal få komme til uttrykk når vi tilber (Utdrag fra SubManifest)

I dette kapittelet vil jeg undersøke hvilke *kultiske handlinger* som finner sted i SubChurch. Kværne og Vogt definerer *kult* som ”dyrking; rituelle handlinger rettet mot det hellige” (2002:224). Videre skriver de at *kult* oftest utføres av flere i et fellesskap, og at *kultiske handlinger* kan omfatte resitasjon av hellige tekster, sang, dans og hellige måltider: ”til sammen kan slike elementer utgjøre en liturgi, som i den kristne gudstjeneste...” (ibid.). Med dette utgangspunktet ser jeg det derfor naturlig å behandle SubChurch's gudstjenestefeiring som en sentral arena for fellesskapets hellige handlinger. Dette vil jeg gjøre ved å analysere ulike aspekter ved menighetens liturgi. Siden SubChurch er tverrkirkelig, er det relevant å undersøke hvilke liturgiske elementer som vektlegges, men også hvilke som velges bort. Først er det imidlertid på sin plass med en beskrivelse av gudstjenesteutformingen i SubChurch.

Hovedelementer i SubChurch's gudstjenester

SubChurch møtes til ukentlige gudstjenester på søndag ettermiddag klokken fire²⁰, og sammenkomstene omtales gjerne som ”møter” av medlemmene selv. Gudstjenesten begynner 5-10 minutter etter fastsatt tid²¹, og varer i underkant av halvannen time. For å undersøke hvilke handlinger som er typiske i menighetens gudstjenestepraksis, har jeg under mitt feltarbeid i 2009 og 2010 vært deltagende observatør på mange av disse møtene. Et interessant trekk har vist seg å være at gudstjenestene kan virke svært forskjellige, både i utforming og uttrykk. Likevel er det mange handlinger som gjentas, og som dermed kan sies å danne en typisk struktur for menighetens møter. Her følger en punktvis beskrivelse av nattverd-gudstjenesten som holdes hver tredje uke. Også møtene uten nattverd følger stort sett samme oppbygning:

- Samling: De som har møtt opp finner sitteplasser og småprater gjerne med andre i menigheten.
- Velkomstord: Menigheten ønskes gjerne velkommen til gudstjenesten av møtelederen.

²⁰ Klokkeslettet ble endret fra 17:00 til 16:00 under mitt feltarbeid. En informant fortalte at dette hadde sammenheng med at flere av menighetens medlemmer nå hadde barn, og derfor ønsket å overholde vanlige leggetider.

²¹ Dette omtales humoristisk som ”subtid”.

- Barnesang: Hvis det er mange barn til stede, pleier menigheten å starte møtet med barnesang før barna forlater salen for å delta på søndagsskolen²². Barna og lederne deres synger da et par barnesanger sammen med menigheten²³, gjerne akkompagnert av kassegitar eller tangenter.
- Kunngjøringer: Menigheten orienteres om hvordan nattverden vil bli gjennomført, og om muligheten for å få forbønn under gudstjenesten. I tillegg informeres det om ulike prosjekter og aktiviteter tilknyttet menigheten og kulturhuset. Kunngjøringene formidles av dem som har ansvar for de ulike områdene.
- Lovsang: Under gudstjenestene jeg har deltatt i, har denne avdelingen gjerne bestått av tre sanger. Enkelte ganger ber den musikalske lederen en bønn enten før eller mellom sangene.
- Tekstlesing: Møtelederen leser ofte den bibelteksten som taleren skal benytte i sin tale. Enkelte ganger leses i stedet teksten som en del av talen.
- Bønn: Møtelederen ber ofte en bønn for storsamfunnet, menighetsfellesskapet og/eller for taleren.
- Tale: Hvem som holder talen, varierer fra søndag til søndag. De fleste talerne er medlemmer i SubChurch, men menigheten benytter seg også av gjestetalere.
- Lovsang: Denne musikalske avdelingen består av to eller tre sanger.
- Nattverd: Et styremedlem leser innstiftelsesordene²⁴. Hvert enkelt medlem i menigheten henter brød og vin som er satt frem på bardisken langs høyre kortvegg, og setter seg igjen. Styremedlemmet sier: "Jesu legeme gitt for deg. Jesu blod utøst for deg". Hvert medlem gir så seg selv nattverden sammen med styremedlemmet som leder ritualet.
- Kollekt: Kollektposer sendes rundt til menigheten.
- Velsignelse og avskjed: Gudstjenesten avsluttes vanligvis med at møtelederen leser den aronittiske velsignelsen²⁵: "Herren velsigne deg og bevare deg! Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg nådig! Herren løfte sitt åsyn på deg og gi deg fred." (4. Mos, 6, 24-26)

²² Søndagsskolen blir holdt i etasjen over.

²³ En sang som ofte benyttes, er "Hvem har skapt alle blomstene?" av Leikny Strømme.

²⁴ Enten fra 1. Kor 11, 23-29 eller Matt 26, 26-29.

²⁵ Enkelte ganger oppfordrer møtelederen i stedet gudstjenestedeltakerne til å håndhilse på hverandre og si "Guds fred".

Som man ser, skiller nattverd gudstjenesten i SubChurch seg på flere måter fra den praksis man for eksempel finner i Den norske kirke. Kan man likevel si at den føyer seg inn i en større kristen tradisjon? For å svare på dette, kan det være nyttig å ta utgangspunkt i en beskrivelse av oldkirkens praksis. Foruten Bibelens egne beretninger, er Justin Martyrs 1. apologi fra rundt år 150 den tidligste bevarte fremstillingen vi har av den kristne nattverd gudstjenesten. Han skildrer den slik:

På den dagen som kalles «solens dag», samler alle seg, enten de bor i byen eller på landet. Det leses fra apostlenes nedtegnelser [dvs. evangeliene] og profetenes skrifter, så lenge man kan. Når lesningen er ferdig, holder lederen en tale der han formaner og oppfordrer til å etterligne det gode som her er fortalt. Deretter reiser vi oss alle og ber med høy stemme. Når bønnen er over, settes det frem brød, vin og vann, slik vi før har beskrevet. Lederen sier frem bønner og takksigelser så sterkt han makter, og folket stemmer i og svarer «amen». Så deles maten ut, og hver tar til seg av den viede maten. (...) De velstående gir av egen fri vilje av det de har, og det som samles inn, tar lederen hånd om. (...) (sitert i Rasmussen og Thomassen 2002:88)

Rasmussen og Thomassen hevder at allerede Justin Martyrs fremstilling viser konturene av den kristne nattverdliturgien og de fleste hovedelementene som gjenfinnes i alle senere kirkesamfunns gudstjeneste (2002:88). Også teolog og liturgiforsker Stephen Burns mener at gudstjenestene i mange av samtidens kirkesamfunn har mye til felles med Justins beskrivelse. Dette er ikke tilfeldig, men et resultat av at liturgien bevisst har blitt formet etter denne fremstillingen²⁶ (2006:20). Burns summerer hovedtrekkene slik: "People gather, the word is opened and discussed, this moves into prayer, and thanks are voiced around the table. Then there is a sending out" (2006:20). Gudstjenestens grunnstruktur består dermed av fire hovedelementer som gjerne følger et fast mønster: *sammenkomst*, *ordhandlinger*, *sakramenthandlinger* og *avskjed*²⁷. Også i nattverd gudstjenesten i SubChurch ser man dette mønsteret.

I intervju med et av styremedlemmene spurte jeg om styret hadde utarbeidet noen klare retningslinjer for utformingen av møtene. Han svarte:

Det vi har sagt er at møtelederne har full frihet til å forme gudstjenestene akkurat som de ønsker, fordi vi ønsker å ha mangfold (...). Det er jo lett å kjøre seg inn i et system, men i utgangpunktet skal folk ha full frihet til å bygge opp gudstjenestene som de vil.

²⁶ Dette gjelder nattverdfeiringen i den romersk-katolske kirken og i mange lutherske, reformerte, metodistiske og baptistiske kirker (Burns 2006:20)

²⁷ Denne firedelte strukturen for den kristne gudstjenesten (sammenkomst, ord, måltid og utsendelse) omtales gjerne som *ordo* innen teologien.

Et tidligere medlem fortalte at de fra starten av hadde hatt mange diskusjoner om hvordan gudstjenestene skulle utformes og gjennomføres, og at målet hadde vært å skape noe som var annerledes enn den praksis som fantes i menighetene de kom fra. Hun mente likevel at gudstjenesteutformingen i SubChurch hadde endt med å følge det samme mønsteret som han kjente fra pinsemenigheten Filadelfia: ”Det er jo kunngjøringer, lovsang, tale, nattverd, lovsang igjen og velsignelse før man går ut (...). Men...det er jo sikkert vanskelig for ungdom som er oppvokst i en kristen sammenheng å tenke ut av boksen også”.

SubChurch både åpner for og har et uttalt ønske om at deres gudstjenester skal skille seg fra den praksisen de kjenner fra andre menigheter. Likevel kan man si at hovedstrukturen i møtene deres føyer seg inn i en større kristen tradisjon. Om dette er et bevisst eller ubevisst valg hos den enkelte møteleder, vil sannsynligvis variere.

Liturgi som ”folkets arbeid”

Begrepet *liturgi* brukes generelt som en betegnelse på den kirkelige gudstjenestens forskrifter, og særlig om tjenesten ved alteret (Kværne og Vogt 2002:230). Teolog og liturgiforsker Steven Burns hevder at fagfeltet som omhandler kristen rituell praksis, *liturgikken*, har hatt en lang tradisjon for primært å forbinde liturgi med *tekster* i sin forskning²⁸. Nyere liturgikkstudier har imidlertid rettet fokus mot andre aspekter ved liturgien enn den rent tekstlige dimensjonen, en utvikling som også viser seg i den romersk-katolske og de protestantiske tradisjonene²⁹ (2006:5). I boken *Liturgy* behandler Burns flere av disse aspektene. Først undersøker han imidlertid ordets etymologi: *liturgi* stammer fra de greske ordene *laos*, som betyr ”folk”, og *ergon*, som betyr ”arbeid”, og det kan derfor gjengis som ”folkets arbeid”³⁰ (Steven Burns 2006:5). Burns hevder at ordets betydning rommer selve hovedprinsippet for kristen tilbedelse: ”At the heart of good liturgy is an idea enshrined in the meaning of ‘liturgy’ itself. For at least 40 years or so, the language of ‘participation’ has been widely used by the churches as key to what liturgy, as ‘people’s work’ is and ought to be” (2006:6). Ifølge Burns innebærer altså god liturgi en aktiv *deltagelse* fra de tilstedeværende.

²⁸ I følge Burns oppstod denne assosiasjonen mellom tekst og liturgi i middelalderen, og den ble ytterligere styrket etter at boktrykkerkunsten ble utviklet (2006:5).

²⁹ Denne utviklingen omtales gjerne som den *liturgiske bevegelsen*. Den har strebet etter liturgisk fornying av den kristne gudstjenesten. Med utgangspunkt i oldkirkens praksis, har ønsket vært at menigheten skulle være mer delaktig under handlingene, og at nattverden skulle få en mer sentral plass i gudstjenestefeiringen. Bevegelsen har sitt opphav i den romersk-katolske kirke, men har i løpet av det siste århundret også spredt seg til mange andre kirkesamfunn. På sine nettsider viser Den norske kirke til den liturgiske bevegelsens tenkning, og gir den en sentral plass i kirkens pågående gudstjenestereform (www.kirken.no, lesedato 30.04.2010).

³⁰ Det greske ordet *leitourgia* oversettes også som ”offentlig arbeid”.

På hvilke måter deltar menigheten i SubChurch's liturgi?

Som jeg nevnte innledningsvis, kan gudstjenestene i SubChurch variere nokså mye. En av årsakene til dette er at menigheten har forskjellige *seremonielle ledere* fra gang til gang. Hvilke personer som fungerer som møteleder, taler, musikalsk leder eller liturg ved nattverden varierer, og dette er med på å prege den enkelte gudstjenestes utforming og uttrykk³¹. I tillegg til de seremonielle lederne er det også en rekke andre bidragsytere: musikere i husbandet, kollektinnsamlere, forbønnsansvarlig, lydtekniker, den som har ansvar for å skifte sangtekstene på overheadfremviseren, samt de som bidrar med informasjon under kunngjøringene³². Menigheten medvirker også gjennom den handlingen det er å oppsøke fellesskapet, ved å lytte, synge og ved å delta i nattverden. Ved enkelte anledninger har det vært flere gjestetalere og besøkende som har bidratt på ulike måter. Blant annet har representanter fra Sanctuary International talt³³, organisasjonen Wycliffe har gitt en innføring i sitt misjonsarbeid, og to munkere fra klostresamfunnet i Taizé har informert om et økumenisk møte som skal arrangeres i Oslo høsten 2010. Alt dette viser en høy grad av aktiv *liturgisk deltagelse* både blant medlemmene og andre deltakere under gudstjenestehandlingene.

Eksempelene ovenfor illustrerer hvordan menighetens deltagelse viser seg for en observatør, altså som *eksterne* handlinger. Kan menigheten også delta på et mer skjult eller *internt* vis? Burns benytter den romersk-katolske liturgen David Powers tenkning for å svare på dette spørsmålet. Ifølge Burns poengterer Power hvordan gudstjenestedeltagerne kan ha ulike forståelser av de rituelle handlingene som finner sted. Power skiller mellom tre meningsnivåer: Det første nivået er meningen ritualet gis når det ses som en tekst i en tradisjon og med et potensial for å bli utført. Det er dette nivået som tradisjonelt er blitt vektlagt innen liturgikkforskningen. Det andre nivået i Power's tenkning er meningen ritualet tillegges av deltagerne selv. Når det fortolkes innen deres egne referanserammer, kan meningen avvike fra en mer tradisjonell fortolkning. Det tredje meningsnivået oppstår i differansen mellom forretterens fortolkning og menighetens fortolkninger. En prest eller pastor kan ha en ganske annen forståelse av handlingene enn den de andre deltagerne har (Burns 2006:10).

Med en slik vinkling kan man si at både de rituelle lederne og menighetens medlemmer deltar i de kultiske handlingene gjennom sine subjektive tolkninger av dem.

³¹ Både kvinner og menn fungerer som seremonielle ledere, og det synes å være en forholdsvis jevn kjønnsfordeling også på dette feltet.

³² Hvor mange som deler disse arbeidsoppgavene, varierer.

³³ Se note 81 for nærmere detaljer.

Forsamlingen deler felles ord og handlinger, men kan tillegge dem ulike betydninger. Fordi SubChurch er tverrkirkelig, er det svært sannsynlig at flere av disse meningsnivåene er til stede under gudstjenestene, for eksempel i deltagernes tolkninger av nattverdens innhold og betydning. Brødet og vinen kan tolkes som Jesu legeme og blod i en *symbolsk*, *åndelig* eller *fysisk* forstand. Hvordan nattverden tolkes, varierer sterkt i de ulike tradisjonene, for eksempel i de reformerte, lutherske og katolske kirkene.

I tillegg til variasjonene mellom de tradisjonelle teologiske forståelsene av nattverden, kommer meningen som den enkelte i SubChurch gir denne handlingen. I flere av intervjuene jeg har gjort under feltarbeidet, har det kommet frem at mange av medlemmene ikke nødvendigvis har et bevisst forhold til nattverdsynet i den kirkelige tradisjonen de kommer fra. Deres egen forståelse trenger altså ikke å sammenfalle med offisiell lære, men kan formes av andre faktorer. Ulike personlige meninger tolkes dermed inn i handlingene.

SubChurch hadde ikke noen pastor under mitt feltarbeid, og nattverden ble forrettet av ulike styremedlemmer i menigheten. Fordi styret fungerer som menighetens åndelige ledere, er det sannsynlig at dette ansvaret påvirker både opplevelsen og forståelsen av de rituelle handlingene de utfører. Et styremedlem som har forrettet nattverden ved mange anledninger, understreket nettopp hvordan han som rituell leder følte et helt spesielt ansvar og alvor under de hellige handlingene.

Liturgi som deltagelse viser seg altså på flere måter under SubChurch's gudstjenestefeiring. "Folkets arbeid" utføres gjennom *eksterne* handlinger, men også gjennom *interne* tolkninger hos den enkelte deltageren. Hvordan viser andre liturgiske dimensjoner seg i menighetens gudstjenester?

Liturgi som ordhandling

Justin Martyrs gudstjenesteskildring illustrerer hvordan ulike *ordhandling*er fikk en sentral plass i den kristne kulten på et svært tidlig tidspunkt. Også flere nytestamentlige tekster viser at ordhandling som *bønn*, *skriftlesning* og *preken* var vanlig praksis i urkirken³⁴. Om prekenen skriver Burns følgende: "At the origin of this widespread preaching is, presumably, Jesus himself remembered as reading the scriptures (notably Luke 4.16-21), and preaching on many occasions"(2006: 17). I tillegg til jødedommens hellige skrifter innlemmet kristne

³⁴ Kristendommen startet som en jødisk sekt, og den kristne gudstjenesten har derfor hatt et nært slektskap med jødedommens synagogegudstjenester. Dette viser seg for eksempel ved at de begge benytter skriftlesning, bønner og salmer.

menigheter tidlig også evangelier og brev skrevet av apostlene i sin gudstjenestefeiring.

Litt etter litt utviklet man en liturgisk kalender³⁵ med fastsatte tekster for de ulike gudstjenestene som ble feiret i løpet av kirkeåret³⁶. Slik er det fortsatt i de historiske kirkene, og i dag leses det tekster både fra Det gamle og Det nye testamentet ved hver høymesse i Den norske kirke. Man har som regel brukt evangelieteksten som utgangspunkt for prekenen. I tillegg til skriftlesning og preken bes det også en rekke fastlagte bønner³⁷. Eksempler på slike bønner er Kyrie, Gloria, nattverdbønnene og Fadervår. Andre ordhandlinger som inngår som faste ledd, er trosbekjennelse, av enkelte karakterisert som lovsang, og velsignelser. I tillegg kommer tekstene som synges.

I frikirkelige tradisjonene har man frigjort seg fra den klassiske messeformen der ledd følger ledd³⁸, og i stedet utviklet en gudstjeneste som ofte omtales som ”møte”. Møteformen er gjerne mer fleksibel og åpner for en større spontanitet i valg av tekster og utforming av bønner. Innen den pentekostale bevegelsen er også tungetale, *glossolalia*, en ordhandling som ofte kan finne sted under gudstjenestene.

Etter denne kortfattede oppsummeringen vil jeg nå undersøke hvordan ulike ordhandlinger viser seg i den tverrkirkelige menigheten SubChurch. Fra det jeg tidligere har presentert, ser man at SubChurch's gudstjenestepraksis står nærmere en frikirkelig møteform enn den tradisjonelle messen. Dette understrekes også ved at de selv omtaler sine gudstjenester som møter, og ved at de ikke har utformet noen klare retningslinjer for hvilke liturgiske ledd som skal inngå i gudstjenesten. I mine intervjuer har jeg fått høre at menigheten ikke har noen faste tekstrekker. I stedet velger de et tema for hvert halvår. Eksempler på slike temaer er ”Ord fra Jesu munn” og ”Høre og gjøre”. Talerne forholder seg gjerne til det gjeldende temaet, men har full frihet til å velge hvilke tekster de ønsker å benytte som utgangspunkt for prekenen og hva de vil tale om. Ofte danner en nytestamentlig tekst utgangspunktet for talen, mens andre bibelske tekster trekkes inn for å belyse temaet ytterligere. Hvorvidt disse tekstene er hentet fra både Det gamle og Det nye testamentet, varierer fra gang til gang.

De møtene jeg har deltatt på har det ikke blitt benyttet liturgiske bønner som Kyrie eller Gloria. Menigheten har heller ikke bedt Fadervår eller fremsagt trosbekjennelser. SubChurch praktiserer i stedet fri bønn, og bønnene blir formulert at den som har ansvar som

³⁵ De liturgiske kalenderne varierer noe i ulike kirkesamfunn.

³⁶ I vestkirken begynner kirkeåret 1. søndag i advent. I den ortodokse kirken begynner kirkeåret 1. september.

³⁷ Hvilke bønner som inngår som ledd i messene, varierer i de historiske kirkene.

³⁸ Messen i Den norske kirke består for eksempel av 22 ledd.

møteleder, musikalsk leder eller taler. Den språklige utformingen er dermed variert og farget av den enkelte personlighet, men synes også å bære preg av den kirkelige bakgrunn vedkommende har³⁹.

På et møte var hovedtemaet for talen nettopp bønn. Taleren, en sentral bidragsyter i menigheten, benyttet Matteus 6, 5-14 som utgangspunkt. Han understreket at bønn er en samtale med Gud, og at bønnen burde være en naturlig dialog, på samme måte som når man talte med sin far. Videre oppfordret han menigheten til å utforske nye måter å be på. Han mente at bønnen ikke nødvendigvis trenger å ta form av en ordhandling, men kan være en fysisk handling eller en ren konsentrasjonshandling. Når SubChurch velger bort faste liturgiske bønner i sine gudstjenester, er det derfor ikke bare et resultat av at mange har en frikirkelig bakgrunn, men også et bevisst og reflektert valg basert på deres tolkning av bibelske tekster.

Menigheten avslutter vanligvis gudstjenesten med en velsignelse⁴⁰. Den velsignelsen som ble benyttet oftest under mitt feltarbeid, var den aronittiske, som også benyttes i Den norske kirke. Enkelte ganger ba i stedet møtelederen de tilstedeværende om å ta hverandre i hånden og si ”Guds fred”. En annen velsignelse som ble benyttet, var: ”Velsign oss Gud Fader, velsign oss Guds sønn, velsign oss Gud, Den hellige ånd”. I løpet av feltarbeidet var denne velsignelsen det eneste eksempelet på felles resitasjon i SubChurch. Jeg har ikke sett eller hørt eksempler på glossolalia under menighetens møter. Et styremedlem fortalte at SubChurch i utgangspunktet hadde en åpen holdning til slike uttrykk, men at husgruppene kanskje var et mer naturlig forum for dette.

Talen til de seremonielle lederne utgjør en svært viktig del av det *liturgiske språket* i gudstjenesten. Teologiprofessor Geoffrey Wainwright behandler ulike aspekter ved liturgiske språk. For det første poengterer han at språket må ses i sammenheng med fellesskapet som benytter det, deres aktiviteter og deres selvforståelse: ”Liturgical language is the language of the historical Church at worship – a Church which in every age believes itself to be the people of God in the world, with the duties of praise and witness laid upon it” (1978:465). For det andre innebærer et liturgisk språk en forestilling om at menigheten deltar i et diskursunivers basert på felles tro, ideer og opplevelser. Enkelte ord og fraser antas derfor å formidle det ønskede budskap fra taler til tilhører. For det tredje hevder Wainwright at det finnes en rekke

³⁹ Jeg har for eksempel merket meg at noen påkaller Jesu person, mens andre fortrinnsvis retter bønnen til Gud eller Far. Enkelte ber også spesielt om at taleren må fylles av Den hellige ånd, og at Ånden må virke under gudstjenesten.

⁴⁰ Det har også hendt at gudstjenesten avsluttes uten velsignelse.

ulike ”språkspill” som har sine regler, teknikker og mål. Han begrunner dette med at gudstjenesten kan ses som menighetens møte og konversasjon med Gud, der de både lytter til og taler med ham (1978:466). Hvordan fremstår det liturgiske språket i SubChurch i lys av disse aspektene?

Fordi gudstjenestene ledes av ulike personer er det også store variasjoner i menighetens liturgiske språk. Enkelte talere benytter et mer formelt språk enn det de kanskje gjør i sin dagligtale. Generelt vil jeg likevel si at det liturgiske språket i SubChurch er svært uformelt og at tonen ofte er humoristisk. Språket inneholder dessuten en del slanguttrykk og engelske lånord som er vanlige innen ungdomskulturen⁴¹. Enkelte talere refererer til ulike rockegenre og filmer, referanser de antar at menigheten kjenner fra før. I SubChurch har man dessuten ønsket å erstatte enkelte ord som benyttes i andre kirkelige sammenhenger. En informant fortalte: ”Det er viktig for oss å prøve og fjerne noen av de kristenkulturelle ordene som ikke alle forstår, men som blir brukt i kristne sammenhenger (...). Vi prøver for eksempel å ikke si kollekt lenger, men spleis”.

Sett i lys av Wainwright's første aspekt, kan man si at det liturgiske språket i SubChurch på mange måter speiler fellesskapets selvforståelse og identitet som en subkulturell rockekirke. I manifestet står det for eksempel: ”SubChurch skal bringe, tro, håp og kjærlighet inn i de subkulturene vi er en del av”. Man kan anta at distansen mellom taler og tilhører oppleves som liten, når språket som benyttes ligger tett opptil dagligtalen i ungdomskulturene de er en del av. En informant understreket også at ”i Sub skal man få komme til Gud som man er”. Den enkelte skal altså føle seg fri til å uttrykke seg på den måten som kjennes naturlig.

Wainwright's andre aspekt, forestillingen om å delta i et felles diskursunivers, viser seg også i SubChurch på flere måter. For det første benytter de seremonielle lederne en rekke metaforer og språklige formuleringer som gjenfinnes i svært mange kirkesamfunn. For det andre antas menigheten også å dele flere andre kulturelle koder, noe som viser seg ved at enkelte refererer til ulike rockegenre og filmer. For det tredje har SubChurch erstattet enkelte kirkelige ord med egne uttrykk. Dette er gjort for å bedre forståelsen og kommunikasjonen av ordenes betydning. Et eksempel som illustrerer at ikke alle nødvendigvis deltar i det samme diskursuniverset, kom frem i intervju med et styremedlem. Hun fortalte at enkelte hadde stilt spørsmål ved den trinitariske velsignelsen som menigheten noen ganger resiterer i fellesskap: ”Og da er det noen som har sagt: Ja, må vi ha den? Jeg tror ikke på treenigheten(...)”.

⁴¹ Eksempler på slike ord er blant annet fett, kjipt, OK, kult, dritt.

Informanten hadde spurt vedkommende om han egentlig visste hva SubChurch stod for, og understreket deretter: ” Vi slutter oss til den apostoliske trosbekjennelsen som står nederst på manifestet vårt”.

Det tredje aspektet hos Wainwright tar for seg de ulike språkspillene i liturgien. I liturgisk sammenheng skjelner man gjerne mellom to dimensjoner: den *sakramentale* og den *sakrifisielle*. Mens den *sakramentale* dimensjonen omfatter ord og handlinger som man tenker seg rettet fra Gud til menneskene, omfatter den *sakrifisielle* dimensjonen ord og handlinger som retter seg fra mennesket til Gud. Man kan dermed se disse to dimensjonene som en kommunikasjonssituasjon, der man enten lytter til og mottar fra Gud, eller taler og gir til ham. I SubChurch er eksempler på sakramentale språkhandlinger ulike velsignelser, nattverdhandlingen, samt de hellige tekstene som leses. Også prekenen kan sees som en sakramental handling. Dette kommer svært tydelig frem ved de anledningene der møtelederen ber om at den talende skal fylles av Den hellige ånd. De sakrifisielle språkhandlingene i SubChurch er bønnene som bes og tekstene som synges under menighetens lovsang.

Liturgi som sakrament

Burns hevder at *Skriften* og *sakramentene* må ses som den kristne tilbedelsens grunnsteiner, og at de har vært hovedelementer i gudstjenestens liturgiske utforming siden kristendommens begynnelse (Burns 2006:15). Ordet *sakrament* kommer fra det latinske ordet *sacramentum* og kan oversettes med ”hellig handling”. Kværne og Vogt definerer ordets betydning slik: ”Rituelle handlinger som formidler guddommelig nåde gjennom en materiell substans” (2002:320). Videre skriver de at dåp og nattverd alltid har vært betraktet som de mest betydningsfulle og grunnleggende sakramentene i den kristne kirke (ibid.). Under mitt feltarbeid er det ikke forrettet dåp i SubChurch's gudstjenester. Dåpshandlingen er ikke en del av liturgien, og menighetens dåpspraksis vil derfor bli behandlet i et senere kapittel⁴². Nattverden blir imidlertid feiret jevnlig i menighetens møter. Før jeg ser nærmere på nattverden i SubChurch, kan det være nyttig å gi en kort innføring i hvordan dette hellige måltidet feires i noen kirkelige tradisjoner.

Burns hevder at et mønster for nattverdliturgien allerede tok form i oldkirken, og at

⁴² Selv om SubChurch er tverrkirkelig, er det kun dåp og nattverd som blir omtalt som sakramenter av medlemmer i samtaler og intervjuer.

dette mønsteret gjenfinnes i svært mange av samtidens ulike kristne tradisjoner⁴³ (2006:37). Deler av dette mønsteret ser man også i Den norske kirkes nattverdliturgier, blant annet i ledd som *Sursum corda* (løft deres hjerter), *Prefasjonen* (i sannhet verdig og rett er det...) *Sanctus* (Hellig, hellig, hellig) og *Verba* (innstiftelsesordene). I frikirkelige tradisjoner har nattverdliturgien, i likhet med møtene som helhet, en enklere utforming enn den man finner i flere av de historiske kirkene. Innstiftelsesordene leses sannsynligvis i alle tradisjoner, men i stedet for faste liturgiske bønner (som skifter med kirkeåret) benyttes gjerne fri bønn.

Det finnes også variasjoner i hvordan nattverden deles ut og mottas. I Den norske kirke mottar nattverd gjestene brød og vin knelende ved alterringen. Noen ganger benyttes i stedet *intinksjon*, der deltagerne mottar brødet stående og selv dypper det i vinen. I katolsk og ortodoks tradisjon mottas også nattverden gjerne stående⁴⁴. I frikirker finnes det forskjellig praksis. På sine hjemmesider skriver for eksempel Pinsebevegelsen: ”Nattverden deles ut enten ved at man kommer frem til et bord der brød og vin deles ut, eller ved at det serveres til den enkelte ved sitteplassen” (Pinsebevegelsen.no). I baptistkirker er det ofte vanlig å motta nattverdelementene sittende (Molland 1976:275), gjerne også til samme tid.

Hvem som kan forvalte sakramentale handlinger som dåp og nattverd har vært et følsomt tema i deler av kirkehistorien. På den ene siden finner man kirkesamfunn som foreskriver at handlingene kun eller helst skal forvaltes av rituelle eksperter, da gjerne i betydningen av ordinerte (mannlige) prester. På den andre siden finner man dem som mener at sakramentene kan forvaltes av alle kristne, også lekfolk.

På bakgrunn av denne korte innføringen kan man tydeligere se det spesielle ved nattverdpraksisen i SubChurch. Menighetens nattverdliturgi må for eksempel sies å ha en svært enkel utforming, både sammenlignet med Justins nattverdbeskrivelse og med liturgier man finner i mange av samtidens kirkelige tradisjoner. I de gudstjenestene der jeg har deltatt, er det ikke benyttet noen faste liturgiske nattverdbønner. Enkelte ganger har møteleder eller forretter bedt en bønn eller fremført takksigelse før innstiftelsesordene ble lest, men ofte har en heller ikke hatt slike former for frie nattverdbønner. Innstiftelsesordene og utdelingsordene

⁴³ Typiske ledd er: *Sursum corda*, (hilsen, løft deres hjerter), *prefasjon* (innledende lovsang), *Sanctus* (hellig, hellig hellig), *Benedictus* (Velsignet være han som kommer i Herrens navn), innstiftelsesordene, *anamnese* (ihukommelse av Jesus Kristus), *epiklese* (påkallelse av Den hellige ånd), offer og *doxologi* (avsluttende lovsang)

⁴⁴ I den ortodokse kirke kommer man en og en. Presten slipper stykker av innviet brød i kalken, tar dem opp med en skje, og gir dem til kommunikantene. Begge sakramentets deler mottas dermed samtidig (Molland 1976:38). I den romersk-katolske kirke ble nattverden i middelalderen mottatt knelende. I de nye liturgiske reformene inngår det at kommunikantene står når de mottar nattverden. Denne skikken er etter hvert blitt universelt utbredt. Brødet (hostien) og vinen mottas separat (ibid.:100).

har ved disse anledningene derfor vært de eneste ordhandlingene under nattverden.

Innstiftelsesordene, som er kjernen i nattverdliturgien, er imidlertid blitt lest høyt ved samtlige nattverdgdustjenester jeg deltatt på i SubChurch.

Ved utdelingen av nattverden blir brød og vin satt frem på bardisken langs høyre kortvegg. Hvis det er mange til stede, settes det også frem brød og vin på motsatt side av lokalet. Vinen er alkoholfri, og serveres i shotglass (små barglass). Brødet⁴⁵ brytes av den enkelte deltager, som deretter tar nattverdelementene med tilbake til sitteplassen sin.

Styremedlemmet fremsier så utdelingsordene og menigheten tar imot nattverden sammen med forretteren. Menigheten inntar altså nattverden sittende og til samme tid, en praksis som skiller seg fra den i de historiske kirkene, men som er vanlig i flere frikirkelige miljøer.

I SubChurch forrettes som nevnt nattverdsakramentet av styremedlemmer. I et intervju spurte jeg et styremedlem om bakgrunnen for dette. Han fortalte: ”Vi fant ut at styret kan blir mer synlig i menigheten, for folk har ofte spurt: Hvem er styret, egentlig? (...) så vi gjorde det sånn at styret står for nattverden. Vi gjør i stand, og en i styret forretter det”. Enkelte av medlemmene i styret har teologisk utdanning, men ingen av dem er ordinerte prester. Dette viser at medlemmene i SubChurch ikke krever noen rituell ekspertise av dem som forvalter nattverdsakramentet. Sitatet ovenfor viser videre at nattverden *kan* forrettes av andre i menigheten, men at det likevel er foretatt en avgrensning til menighetens lederskap. Om tiden i Furuset kirke, fortalte en annen informant: ”Jeg mener å huske at kirken hadde et problem med at vi hadde nattverd der, fordi vi ikke hadde en berettiget [ordinert] prest”. En av grunnene til at menigheten valgte å flytte til nye lokaler, var derfor at de ønsket ”friere tøyler”, altså større frihet til å gjøre ting på sin egen måte, også i forvaltningen av sakramentene.

Innledningsvis skrev jeg at skriften og sakramentene kan ses som den kristne tilbedelsens grunnsteiner. Tekstenes betydning er også grunnleggende under sakramentale handlinger, fordi disse ritualene er begrunnet i skriften og at tekstene sier at handlingene skal gjentas. Burns hever at på samme måte som ord fra de hellige skriftene kan ha en sakramental dimensjon, kan også sakramentene ses som ”synlige ord”. Han siterer så Augustin: ”Add the word to the element, and there results a sacrament, as if itself also a kind of visible word” (2006:32). Selv om SubChurch kan sies å ha en enkel nattverdliturgi med få ordhandling, kan man dermed si at skriftens budskap blir formidlet gjennom den rituelle måltidshandlingen selv. Menigheten leser innstiftelsesordene, men benytter sjelden bønner som utdyper eller

⁴⁵ Gjerne både vanlig (gjæret) brød og glutenfritt brød.

tolker nattverdens innhold. Slik unngår de situasjoner der forretterens eget nattverdssyn kommer til orde, og at forskjellige tolkninger blir konfrontert med hverandre.

Liturgi som visuelle symboler

Steven Burns behandler også *visuelle* aspekter ved liturgi, blant annet ved å undersøke rommets og symbolenes funksjon i gudstjenesten: "Space and symbol actively contribute to the meaning of liturgy, conveying theology that is either a good or poor reflection of what might be preached, professed and enacted within and beyond the building" (2006:46). Gudstjenesterom, rituelle gjenstander og andre visuelle symboler bidrar altså i liturgien, og Burns mener at slike synsinntrykk skaper en *visuell teologi* (ibid.) I forrige kapittel tok jeg for meg SubChurch's hellige rom, blant annet ved å se nærmere på dets utforming, utsmykning og formidlingspotensial. Det er imidlertid ikke bare rom og innredning som skaper en visuell teologi. Også *kroppslige handlinger* kan romme sterke symbolske betydninger.

Gilhus og Mikaelsson skriver at kroppen er ritenes sted: "Når katolikker kneler under messen, er denne knelingen en rituell kunnskap som kroppen er bærer av (...). Knelingen bidrar videre til å skape en bestemt type kropp som underkaster seg ritualet og signaliserer sin underordning gjennom det" (2001: 138). Det finnes mange slike *rituelle gester* som gir symbolsk betydning i kristendommen. Gail Ramshaw, professor i religionsvitenskap, skriver for eksempel at det fra tidlig kristen tid har vært vanlig å korstegne seg før eller etter en bønn, enten som et korstegn i pannen, eller fra panne til bryst og fra skulder til skulder: "thus symbolically placing one's very body under the cross of Christ" (2009:48). Videre skriver hun at mange kristne helt fra middelalderen har foldet hendene under bønn, og at hensikten sannsynligvis har vært å holde hele kroppen i religiøst fokus. En annen rituell gest er *orantstillingen*, som var vanlig i oldkirken. Den bedende står da med oppstrakte armer og med hodet og håndflatene vendt opp. Denne bønnestillingen er populær i mange av dagens pentekostale kirker, og kan tolkes som et symbol på at man strekker seg mot Gud og mottar hans gaver (ibid.).

Bønn med *håndspåleggelse* er også en utbredt praksis i den kristne tradisjonen. I Den norske kirke benyttes blant annet bønn med håndspåleggelse under hellige handlinger som dåp, konfirmasjon, skriftemål, ordinasjon og vigsel. I mange pentekostale kirker er det også vanlig med offentlige ritualer som tenkes å romme kraft til guddommelig helbredelse. Pastoren legger da hendene på kroppen til den som ber om helbredelse (Ramshaw 2009:133).

Andre kroppslige handlinger som rommer symbolske betydninger, er for eksempel når

de seremonielle lederne står med ansiktet vendt mot menigheten eller alter, og når gudstjenestedeltakerne står eller sitter⁴⁶. I Den norske kirke har liturgen tradisjonelt⁴⁷ vendt seg mot alteret under *sakrifisielle* bønnehandlinger som et uttrykk for at han/hun ber til Gud på vegne av menigheten. Under *sakramentale* handlinger som preken, velsignelser og tekstlesning står liturgen vendt mot menigheten fordi han/hun da formidler Guds budskap til menigheten. Om menigheten står eller sitter, sender også ulike signaliserer. Når menigheten står, kan det tolkes som en mer høytidelig eller aktiv handling som utføres under spesielle bønner, ved opplesning av hellige tekster eller under lovsangen. Finner slike kroppslige handlinger og rituelle gester sted i gudstjenestene i SubChurch?

Under mitt feltarbeid har jeg ikke sett at noen har utført knefall i gudstjenestene. Da rommet ikke har noen alterring og menigheten sitter i tette stolrader, er det heller ikke lagt til rette for denne handlingen. De seremonielle lederne har ikke tegnet seg selv eller menigheten med korsets tegn. Enkelte i menigheten har imidlertid utført denne symbolske handlingen etter bønn eller nattverd. Under de frie bønnene har ulike uttrykk vist seg. Noen har foldet hendene, mens andre har stått med hendene ned langs siden eller i bukselommene. Ved flere anledninger har det også blitt bedt bønner med håndspåleggelse, og da gjerne når møtelederen har bedt for den som skal tale. I en gudstjeneste deltok flere i en slik handling. Dette var i forbindelse med at et medlem i menigheten skulle reise ut som misjonær for organisasjonen Wycliffe. Representanter for Wycliffe og styret i SubChurch stod da samlet rundt medlemmet og ba for henne med håndspåleggelse.

SubChurch ikke har noe alter, og de seremonielle lederne pleier å stå vendt mot menigheten både under de sakrifisielle og de sakramentale handlingene. Hvorvidt lederne og menigheten står eller sitter under lovsangen varierer noe fra gang til gang. Ved noen anledninger har den musikalske lederen oppfordret menigheten til å reise seg, noe mange da har gjort. Enkelte medlemmer står jevnlig under lovsangen, noen ganger i orantstilling med armene oppstrakt eller med armene ned og håndflatene vendt opp. Ellers sitter de fleste. En informant beskrev det nåværende lovsangsuttrykket i SubChurch slik: ”Snittet av Sub er folk som liker å sitte på møtene. Og det har jeg tenkt på i det siste...at det er veldig stor forskjell fra nå og for fire år siden. Folk stod mye mer, og sang mye mer”. Informanten fortalte at hun

⁴⁶ Andre eksempler er blant annet prosesjoner, rituelle løft av kalk og disk, lystenning med mer.

⁴⁷ Alteret har tradisjonelt vært plassert mot øst. I dag benyttes i økende grad frittstående alter, slik at presten kan forrette de ulike ritualene uten å stå med ryggen vendt mot menigheten.

selv hadde bakgrunn i en pinsemenighet, og at det der var en slags forventning om at man skulle stå under lovsangen. Hun trivdes nå med å sitte, men tilføyde:

Jeg tenker at man kan få finne frem til sin egen uttrykksmåte, sin egen uttrykksform. Men ting er i forandring, da. Man vet jo ikke hvordan det blir. Summen av de som går på Sub, er jo Sub, og den har vært i forandring igjennom alle årene. Så om fem år så er det kanskje annerledes, og andre folk som preger det [uttrykket].

I de gudstjenestene jeg har deltatt på, har de seremonielle lederne ved flere anledninger oppfordret menigheten til å uttrykke seg på de måtene som føles naturlig for dem. I talene har enkelte også behandlet hvordan ulike uttrykk og tilbedelsesformer kan vise seg i forskjellige kristne tradisjoner, og deretter understreket at det er viktig at hver enkelt finner den formen han/hun selv er mest komfortabel med.

Det finnes altså ingen definerte retningslinjer for det liturgiske kroppsspråket i SubChurch, og sitatene ovenfor viser at menighetens lovsangsuttrykk og kroppslige handlinger endres med hvem som deltar. Selv om deltagerne oppfordres til å uttrykke seg fritt, vil sannsynligvis flertallets handlinger påvirke hvilke uttrykk som føles naturlige og komfortable for den enkelte. Dette viser seg for eksempel ved at menigheten tidligere hovedsakelig stod under lovsangen, mens de fleste nå sitter.

Flere av menighetens møteledere og talere benytter svært få eller ingen tradisjonelle *rituelle gester* i gudstjenesten. Burns påpeker at enkelte gester blir assosiert med bestemte tradisjoner, og at man også signaliserer noe når man ikke benytter seg av dem: "either use or non-use of certain gestures seems often to be a means of defining oneself as part of, or distinct from, a particular tradition" (2006:57). Innen enkelte protestantiske tradisjoner forbinder man for eksempel korstegning med den katolske kirke, og unngår derfor denne handlingen i sine gudstjenester. Andre assosierer orantstillingen med karismatisk kristendom, og benytter derfor denne i liten grad (ibid.).

Når symbolske kroppslige handlinger benyttes eller utelates i SubChurch's gudstjenester, forteller disse noe om hvilke kirkelige tradisjoner deltagerne kommer fra. Det er imidlertid også sannsynlig at noen av medlemmene bevisst har valgt bort en del av de uttrykkene som er vanlige i menighetene de har tilhørt, nettopp fordi de ikke ønsker å identifisere seg med dem.

Avslutningsvis kan man kanskje si at SubChurch ønsker å representere en frihet med hensyn til ulike visuelle uttrykksformer, men at det i praksis er forholdsvis lite variasjon i deres liturgiske kroppsspråk.

Liturgi og inkulturasjon

I dette kapittelet har jeg undersøkt hvilke kultiske handlinger som finner sted i SubChurch ved å behandle ulike aspekter i menighetens gudstjenesteliturgi og ritualpraksis. Jeg har vist at møtene følger den samme firedelte strukturen som er typisk i de fleste kristne tradisjoner. Videre har jeg tatt for meg hvordan liturgien formes og uttrykkes gjennom deltagelse, ordhandling, sakramenthandling og visuelle symboler. For å vise hva som særpreger gudstjenestene i SubChurch, har jeg sett det nyttig å sammenligne menighetens praksis med den man finner i noen ulike kirkelige tradisjoner.

Ut fra det jeg har presentert, kan man konkludere med at SubChurch's gudstjenester på flere vis står nærmere en frikirkelig møteform enn den tradisjonelle messen. Flere av informantene har forklart dette med at mange i menigheten har en frikirkelig bakgrunn. Samtidig ble SubChurch til som et resultat av at flere av initiativtagerne ikke lenger identifiserte seg med uttrykket i menighetene de kom fra: ”Det ble veldig snilt, ikke sant...og vi savnet den edgen du får i subkultur. *Det uttrykket der*”. De ønsket altså at ungdomskulturene de tilhørte, skulle prege møtene deres. Samtidig skriver også menigheten i sitt manifest at den ønsker å bringe tro, håp og kjærlighet inn de subkulturene medlemmene er en del av. Man kan dermed si at disse ønskene uttrykker en dobbel prosess: menigheten ønsker å ta kristendommen inn i subkulturene, men også å ta subkulturene inn i kristendommen. Teologiprofessoren Peter C. Phan betegner slike prosesser som *liturgisk inkulturasjon*, og definerer begrepet slik: ”By this term is meant the double process of inserting the Gospel into a particular culture and inserting this culture into the Gospel so that both the Gospel and the culture are challenged and enriched by each other”.

I SubChurch viser denne prosessen seg på flere måter. Gudstjenestene feires i et lokale som ellers fungerer som en scene for konserter og andre kulturarrangementer. Baren og innredningen for øvrig gir assosiasjoner til uteliv og ungdomskultur. De seremonielle lederne bærer ikke liturgiske klær, men går i stedet i hverdagsantrekk, og ulike klesstiler er representert. Noen går hovedsakelig i sorte klær og benytter hettegensere eller t-skjorter med bandnavn innen rock og metallsjangeren. Andre har en ”retrostil”, med klær og farger som minner om moter fra tidligere epoker, for eksempel fra 60-, 70- eller 80-tallet. Flere har også tatoveringer, piercinger eller dreadlocks⁴⁸, uttrykk som gjerne forbindes med ulike musikkgenre og ungdomskulturer.

⁴⁸ Dreadlocks/rastafletter er en hårfrisyrer som av mange blir forbundet med Jamaica og reggae musikk. Mange forbinder også rastafletter/dreadlocks med hard rock/metal (www.wikipedia.no, lesedato 07.05.2010).

Som jeg tidligere har vist, bærer også det liturgiske språket preg av ungdomskulturene de talende tilhører, både ved å bruke uttrykk som ”fett”, ”kjipt” og ”kult” i talene, og ved å referere til ulike filmer, band eller bøker innen subkulturene.

I intervjuer har jeg sitert SubManifest, og deretter spurt informantene om hva som særpreger menighetens uttrykk når de tilber. Samtlige har da trukket frem lovsangen som menighetens viktigste særpreg. Jeg vil derfor behandle musikkens plass og funksjon i det neste kapittelet, og her nøye meg med å si at også musikkens utforming og uttrykk er et svært viktig element i den liturgiske inkulturasjonsprosessen som finner sted i SubChurch.

5. Kultisk musikk: sangens og musikkens utforming og funksjon i SubChurch's gudstjenester

Teologen og komponisten Joseph Gelineau påpeker at sang og musikk må ses som et av de konstituerende elementene i kristen tilbedelse, og at ulike musikalske gudstjenestehandlinger er riter som bidrar i utformingen av en liturgi: "these are every bit as much rites as are the reading of a lesson, the saying of a prayer, a procession, or even the breaking of bread. As with any other rite, the purpose of singing and music is to awake meaning and induce an attitude" (1978: 441). I dette kapittelet vil jeg derfor undersøke musikkens utforming og funksjon under gudstjenesten i SubChurch.

Her ser jeg det fruktbart å bruke begrepet *kultisk musikk*. I forrige kapittel benyttet jeg Kværne og Vogts definisjon av *kult* som "rituelle handlinger rettet mot det hellige". Videre skrev de at *kultiske handlinger* kan omfatte resitasjon av hellige tekster, sang, dans og hellige måltider (2002:224). Begrepet *musikk* trenger også en avklaring fordi forståelsen av den kan variere sterkt i ulike tradisjoner og kulturer. Musikkantropologen John Blacking betoner dette aspektet og definerer det slik: "Musikk er et produkt av menneskegruppers handlinger, formelle eller uformelle: det er *menneskelig organisert lyd*.[...] Musikk er en kulturell tradisjon som kan deles og videreføres (Blacking 2000:10, egen oversettelse). Her betegner dermed *kultisk musikk* den kulturelle musikalske utformingen i fellesskapets rituelle handlinger, altså i gudstjenestene.

Åndelig sang: en tilbedende stund

Selv om styret i SubChurch ikke har ønsket å utarbeide en fast liturgi eller klare rammer for hvordan gudstjenestefeiringen skal gjennomføres, synes lovsangen i praksis å ha fått et forholdsvis klart mønster. Under gudstjenestene jeg har deltatt i, har seremonien vart ca 80 minutter i gjennomsnitt, og musikken har fylt rundt 30-35 minutter, altså nesten halve tiden. De musikalske bidragene er gjerne inndelt i tre poster: først barnesang, deretter lovsang før og etter dagens tale. Mens barnesangen ofte er akkompagnert av kassegitar, er resten av lovsangen blitt ledet av ulike husband⁴⁹ bestående av 3-5 personer, både kvinner og menn. Instrumentene som bandene har benyttet, er gitar, bass, trommer og tangenter.

Det musikalske uttrykket har variert noe fra søndag til søndag. Dette kan ses i

⁴⁹ Menighetens egen betegnelse.

sammenheng med at menigheten har flere husband⁵⁰. I de gudstjenestene jeg har observert, har musikkuttrykket skiftet mellom ulike genre av rock, hovedsakelig innen alternativ rock og *folk rock*. I et intervju fortalte informanten at hver gudstjeneste i tillegg til en taler også har en musikalsk leder. Teksten som det skal tales over blir formidlet til den musikalske lederen i forkant, slik at denne kan plukke ut salmetekster med lignende tematikk: ”Det skal være en rød tråd”. Husbandene synes å ha et forholdsvis stort repertoar av sanger med kristent innhold. Enkelte er hentet fra Norsk salmebok, mens andre blir benyttet i norske frikirker, kanskje spesielt i pinsebevegelsen. Noen av musikerne i menigheten har også skrevet egne lovsanger, og det blir ellers benyttet sanger fra band som for eksempel Soul-Junk⁵¹. Bandene bruker også enkelte resitativer som for eksempel ”Bless the Lord”, en meditativ salme med opphav i det økumeniske klostersonnet i Taizé i Frankrike. De fleste tekstene er engelskspråklige.

Religionsviter Robin Sylvan, behandler forholdet mellom religion og populærmusikk i sin bok *Traces of the Spirit. The religious dimensions of popular music*. Han hevder her at musikk og religion er tett forbundet. Slik det finnes viktige musikalske dimensjoner i religion, er det også viktige religiøse dimensjoner i musikk. Både religion og musikk opererer på flere områder til samme tid. Sylvan trekker frem sju virkefelt for musikken. Den kan fungere fysiologisk, psykologisk, sosiokulturelt, semiologisk, virtuelt, rituelt og spiritielt. Når disse feltene integreres, skapes en synergieffekt der man kan få direkte adgang til en sterk og helhetlig opplevelse. Sylvan skriver: ”Because of this, it [the music] is the vehicle par excellence for a complex multidimensional phenomenon like religion, which also functions at all these different levels and seeks integrated expression” (Sylvan 2002:21).

Sylvans utgivelse presenterer nyere forskning innen temaer som ligger tett opp til det jeg ønsker å behandle i dette kapittelet. Jeg har derfor hovedsaklig valgt å benytte hans tanker som teoretisk grunnlag for den videre analysen. Fordi Sylvans tekst er basert på sentral forskning på flere fagfelt, kan man si at den står på ”kjempers skuldre”. Med dette utgangspunktet ønsker jeg nå å se nærmere på Syvans fem første virkefelt, for så å drøfte hvorvidt de også viser seg i musikken i SubChurch. Sylvan mener at de fem første dimensjonene danner utgangspunkt for å forstå hvordan musikk virker innen en religiøs rituell

⁵⁰ Under mitt feltarbeid våren 2009 hadde menigheten fire husband.

⁵¹ Soul-Junk ga ut sitt første album i 1994. De kombinerer ulike musikkgenre som rock, pop og hip-hop. Mange av tekstene de benytter er hentet fra bibelen. Eksempler på sanger spilt i SubChurch er ”Jesus light the light” og ”So we can worship you”.

kontekst. De to siste punktene vil avslutningsvis behandles under ett, og ta form som en mer generell teoretisk fremstilling.

Den fysiologiske dimensjonen

Musikkens *fysiologiske* effekt kan manifestere seg på flere vis. Ifølge den kjente antropologen Claude Levi-Strauss påvirker musikk mennesket både kulturelt og fysisk. Teologiprofessor Mark Lewis Taylor fremstiller Levi-Strauss' tanker rundt den fysiologiske effekten slik:

The rhythm of music works on us by engaging our organic physicality. In utilizing organic rhythms, music is of nature, having to do with our pulsing, pounding, breathing, being, exploiting the regularities of bodily existence that are at work during rest, work or dance (Taylor 2003:109)

I kapittelet som omhandler SubChurch's forsamlingslokaler, fortalte jeg at musikken under gudstjenestene er svært høy, og at man ofte kan kjenne lydvingningene fra bass og trommer på kroppen. At musikken slik kan operere på et meget sterkt fysisk nivå er noe Sylvan trekker frem som et åpenbart faktum (2002:21). Han viser dessuten til nyere forskning som hevder at musikk også påvirker fysiologiske funksjoner som elektriske signaler i hjernen, muskelaktivitet, samt åndedrett og hjerterytme⁵²: ”Thus music, particularly strongly rhythmic music, provides a mechanism for the synchronization of the body and its various subsystems” (2002:22). At en slik synkroniseringsprosess finner sted hos tilhørerne under lovsangen i SubChurch er sannsynlig, både fordi de rytmiske elementene kommer sterkt frem i lydbildet, og fordi mange i menigheten deltar aktivt i musikken ved å synge, stå, trampe takten eller bevege seg til rytmene på andre måter.

Den psykologiske dimensjonen

Kroppen består ikke bare av en rekke fysiologiske systemer; den er også et sted for integreringen av forskjellige følelser, sinnstilstander og for selvet – altså en psykologisk dimensjon (Sylvan:2002:23). I diskusjoner rundt musikkens estetikk og betydning, har filosofer og kritikere fra Platon frem til i dag med få unntak hevdet at musikk har en evne til å påvirke lytteren emosjonelt. En slik oppfatning viser seg også hos lyttere, som påfallende konsekvent har rapportert at musikken vekker følelser og sinnsstemninger i dem (Meyer 1996:6-7). Når medlemmer i SubChurch deltar aktivt i musikken slik jeg har beskrevet

⁵² Forskningsresultater publisert av Elliot Chapple: *Culture and Biological Man: Explorations in Behavioral Anthropology*, 1979, Columbia University Press, New York.

ovenfor, kan man derfor anta at musikken i tillegg til den fysiologiske effekten også har en psykologisk virkning. I et intervju spurte jeg et styremedlem hvilken funksjon lovsangen hadde i gudstjenestene i SubChurch, og hvor viktig han mente at den var for menigheten. Han svarte:

Det handler om hvilken person man er, hvordan man tar inn følelser og hvordan man liker å uttrykke seg selv. Men jeg mener at lovsang og musikk er viktig i en gudstjeneste fordi det er en måte mennesker veldig naturlig uttrykker seg på (...) Og jeg tenker at det er fellesskapsbyggende.

Etter informantens mening har altså musikken et potensiale til å påvirke lytteren emosjonelt og til å skape en fellesskapsfølelse blant de deltagende.

Robin Sylvan ser på modeller fra tradisjonell psykologi for å forklare hvilke psykologiske mekanismer som gir musikken potensial til å fremkalle slike emosjoner⁵³: I vestlig rasjonalisme blir synet på psyken formet av den kartesiske maksimen ”Jeg tenker, derfor er jeg”. Jeget, egoet eller selvet, blir derfor identifisert med rasjonell tenkning, og størsteparten av vår oppmerksomhet er viet denne modaliteten. Andre modaliteter som følelsene, det irrasjonelle og opplevelsen av egen kropp blir dermed ofte henvist til det underbevisste. Modalitetene eksisterer, men vies lite oppmerksomhet. Dette fører til at det rasjonelle ego får en dominerende plass i psyken og undertrykker andre deler av selvet. Musikkens evne til å vekke ulike emosjoner åpner derimot for en midlertidig restrukturering av helheten. Her kan andre deler av selvet komme til overflaten, for eksempel som opplevelsen av sterke følelser (2002:24).

Sylvan omtaler musikkens potensielle psykologiske effekt som en ”endring av bevissthetstilstand” – en tilstand som klart skiller seg fra den hverdagslige. Det er selvfølgelig ikke bare musikk som kan igangsette en slik psykologisk effekt, men musikken er spesielt virkningsfull nettopp fordi den påvirker individet både fysiologisk og psykologisk: ”Again, it is interesting to note the importance of the body as the locus of integration of these ecstatic, mystical quasi-religious experiences (2002:27)”. Etter en gudstjeneste omtalte en informant lovsangen som ”helt fantastisk”, og sa at det var lenge siden hun hadde blitt så rørt. Hun så videre lovsang som noe ”helliggjørende”, den fremkalte ”en hellig følelse”. Informantens beskrivelse av lovsangen kan fra et slikt ståsted tolkes både som en endret bevissthetstilstand og som en religiøs opplevelse.

⁵³ ”Emosjon” er et begrep innen psykologifaget som betegner ulike følelser som dannes ved stimuli. Det kan for eksempel være glede, sinne og angst.

Den sosiokulturelle dimensjonen

Blackings definisjon av musikk som ble benyttet innledningsvis, betoner de *sosiokulturelle* aspektene ved musikk. Felles musikksmak kan virke identitetskapende i enkelte miljøer og samtidig virke avgrensende til andre miljøer. Sylvan skriver: "In many cases, involvement with the music is an essential criterion for entry into these social groups, and one may even develop a strong social identity based on musical affiliation" (2002:28). Deler av de kulturelle kodene som gjelder for et enkelt miljø, kan for eksempel være kjennskap til ulike musikkgenre, artister og album. Medieviter Roy Shuker benytter den franske sosiologen Pierre Bourdieus begrep *kulturell kapital* i denne sammenheng. For Shuker er ikke musikksmak kun basert på personlige preferanser, men blir også delvis sosialt konstruert. I noen miljøer fungerer rock som en slik form for symbolsk og kulturell kapital. "We can see 'taste' as both conceived and maintained in social groups efforts to differentiate and distance themselves from others [...] Music has traditionally been a crucial dimension of this process (Shuker 1995:248).

Musikkens sosiokulturelle betydning for SubChurch er sterkt fremtredende, også slik den kommer til uttrykk i gudstjenestene. Et tidligere medlem beskrev det slik: "Man skulle kjenne igjen Sub på lovsangen". I et intervju fortalte en annen informant at menigheten i en periode hadde sju lovsangsband. Et par av disse bandene hadde en tydelig pinsekarismatisk stil, og de spilte de samme salmene gang på gang. Selv om det musikalske uttrykket kunne sies å representere en del av menigheten, opplevde også enkelte dette som stagnert. Etter at styre og menighet utformet SubManifest, mente imidlertid informanten at den musikalske formen var blitt mer spisset. I manifestet står det: "SubChurch har mye av sitt opphav i de deler av kulturen som går mot strømmen, og dette særpreg skal også få komme til uttrykk når vi tilber". Informanten sa:

Og det [særpreget] ikke bare kan, men *skal* få komme til uttrykk. Og det ble ganske krasst, da...men med det så mener vi at det ikke bare må være der, men at det også skal få *plass* (...). Og det har vært viktig...så det er mange som har fått reaksjoner på at de ikke er subkulturelle nok, og som sikkert har blitt litt såret...jeg vet om folk som har sluttet fordi de ikke er "alternative" nok.

Et særegent musikkuttrykk blir her trukket frem som et viktig element i menighetens selvforståelse, fellesskap og identitet. Uttrykket står sentralt i deres differensiering overfor andre miljøer, eller det de selv omtaler som "tradisjonell kristenkultur". Musikken blir dermed en viktig del av menighetens kulturelle kapital, og fungerer inkluderende for dem som kjenner

og aksepterer kodene. Samtidig viser sitatet ovenfor at den kulturelle kapitalen også tjener som en grensemarkør, altså ekskluderende. At det til tider har vært utfordrende å finne en riktig balanse mellom kristen fellesskapstenkning og subkultur identitet, mellom inkludering og egenart, er tatt opp som tema av flere informanter. Menighetens tidligere pastor uttrykte det for eksempel slik: ”Kan man som menighet egentlig sette grenser for kultur... og teologisk sett, er det riktig?”.

Den semiologiske dimensjonen

Hvilket musikkuttrykk som gir en fysisk og psykisk effekt hos den enkelte lytter, vil variere ut fra hvilken sosiokulturell betydning uttrykket gis i fellesskapets symbolske meningssystem. Et interessant analytisk utgangspunkt for musikkens virkefelt kan derfor være *semiologi* – læren om tegn. I musikksemiologien anvendes teoretiske tilnærminger og begreper fra lingvistisk og litteraturvitenskapelig strukturalisme. Den fransk-sveitiske lingvisten Ferdinand de Saussure hevdet at alle ord er *tegn* bestående av to sider, selve *uttrykket* og dets *betydning* (Krogh et al. 2000:198-199). Robin Sylvan mener at dette begrepsparet også kan være nyttig når man skal undersøke meningsbærende aspekter ved musikk. Mens det i språkssystemer er en forholdsvis singulær forbindelse mellom et uttrykk og dets betydning, stiller det hele seg ganske annerledes når en man analyserer et musikkstykke. Her kan arrangement og instrumentering ses som musikkstykkets *uttrykk*. Hvilke mentale bilder og *betydninger* dette uttrykket skaper, vil derimot være svært varierende og helt avhengig av den enkelte lytter. Sylvan ser nærmere på tre felt i musikk som kan bidra til å danne *betydning*.

For det første kan den både referere til eksterne og interne verdener: Den eksterne verden er lytterens opplevelse og tolkning av uttrykket. Musikken kan for eksempel vekke en følelse av melankoli eller glede, eller minne lytteren om et sted eller en person. Musikken kan også referere internt – til elementer i stykket selv. Dette viser seg blant annet i repeterende refreng eller ved andre musikalske temaer som gjentas flere ganger. Etter Sylvans oppfatning kan slike interne referanser gi musikken et potensial til å danne virtuelle virkeligheter, noe han ser som et sterkt virkemiddel til å formidle det sakrale (2002:30-31).

For det andre kan et musikkstykke gis betydning gjennom sekundære assosiasjoner, noe som religiøs og seremoniell musikk gir svært gode eksempler på. Ved en repetisjon under kultens hellige handlinger, blir musikken assosiert med de rituelle handlingene og med deres effekter: ”Such is the case with almost all religious ceremonies, whether we are talking about [...] the gospel choir in American churches, the call to prayer in Islam, the devotional

chanting in Hindu Krishna sects, or any other countless examples” (2002:31).

For det tredje skaper musikkstykker som fremføres med tekst enda et lag av betydninger hos lytteren. Sylvan skriver at sangtekster ofte har et slags musikalsk og poetisk uttrykk, og at tekstenes betydning gjerne er mer flertydig enn det som er vanlig i dagligtale. Til tross for denne flertydigheten, fremmaner det poetisk språket ofte mer betydning hos lytteren, enn en rent deskriptiv tekst evner (2002:32).

At musikken som fremføres under SubChurch's lovsang vekker individuelle følelser og ulike *betydninger* for tilhørerne, er åpenbart. Det er også delvis synlig gjennom kroppsspråk som smil, eller når enkelte strekker hendene mot himmelen. For SubChurch har det vært viktig å skape et musikalsk *uttrykk* som korresponderer med de subkulturene de er en del av og identifiserer seg med. Et styremedlem fortalte: ”De musikalske lederne har blitt veldig utfordret på *det* å være kreative... Og det å være seg selv og finne *sitt* uttrykk, fordi at da blir ting ekte. Det er det som har vært tanken”. Informanten forklarte videre at de ønsket å kunne komme til Gud slik de var, også musikalsk. Gjennom sine arrangementer refererer musikkstykkene til utøvernes og tilhørernes *eksterne* sosiokulturelle kontekster.

Sangene som spilles under lovsangen er knyttet til det seremonielle og kultiske. Gjennom repetisjon skapes også betydning gjennom sekundære assosiasjoner. Fordi menigheten velger å utforme sin kultiske musikk slik at den står i stil med annen musikk de spiller eller lytter til, dukker også et annet interessant spørsmål opp: Vil lignende musikalske temaer og arrangementer i ikke-kultisk musikk vekke de samme sekundære assosiasjonene hos medlemmene også utenfor kirkerommet? Dette spørsmålet vil jeg imidlertid ikke gå nærmere inn på i denne oppgaven.

I gudstjenestene repeterer ofte lovsangsbandene tekstene to eller tre ganger for hver sang. Dette tilsier at de ønsker å vektlegge ordene. At ordene står sentralt i menighetens lovsang, er også understreket både i intervjuer og av enkelte musikalske ledere under selve gudstjenesten. En informant fortalte at noen ønsket å benytte begrepet ”åndelig sang” om den kultiske musikken: ”Fordi at folk skal skjønne at det ikke bare er sang...at det er noe mer”. En lovsangsleder uttrykte det slik under en gudstjeneste:

I lovsang kan man ofte synge uten helt å vite hva man står og synger...Og det kan noen ganger være vanskelig å synge store ord. Det kan være en bønn om at man skal klare de tingene man synger om, eller ... man kan bruke ordene akkurat slik man føler for eller trenger det. Vi er forskjellige, men Jesus er her sammen med oss.

Begge sitatene ovenfor viser at tekstene har en funksjon ut over det rent deskriptive. De er kommunikasjonsmidler til det hellige. Når bandlederen sier at man kan bruke ordene slik man selv ønsker, understreker det videre hvordan tekstenes språk åpner for et *betydningsmangfold*.

Den virtuelle dimensjonen

Religionsfenomenologen Gerardus van der Leeuw mente at musikk har potensial til å skape sin egen dimensjon: ”Musikk er en verden i seg selv, med sin egen tid og sitt eget rom, der ikke bare romlig, men også temporal eksistens er innlemmet” (Siert i Sylvan 2002:33, egen oversettelse). Musikken kan altså skape indre, mentale byggverk – virtuelle verdener, som danner en annen tid og et annet rom.

Det temporære, selve tidsaspektet, viser seg på flere måter. Først av alt fordi et musikkstykke strekker seg over en viss tid. Fordi man tolker den tonen man hører i nuet ut fra de foregående tonene og forventningen om dem som skal komme, kan man dessuten si at lytteren ikke bare forholder seg til nuet, men også til tonal fortid og fremtid. I forrige avsnitt behandlet jeg kort hvordan musikken også refererer internt. Dette viser seg gjennom repetisjon av melodistrofer og gjennom repetitive rytmer. Ifølge Sylvan skaper rytmer og tempo det *tidsmessige* rammeverket for denne virtuelle verden, mens harmoniene og melodien danner *rommet*. Man kan dermed si at rytme og melodi sammen strukturerer en slik virtuell virkelighet. Når disse elementene varieres eller videreutvikles, formes stadig nye kvaliteter: ”When a piece of music introduces a particular theme and then goes on to vary it, articulate it, and develop it, there emerges a complex set of virtual, spatial and temporal relationships” (2002:35).

Jeg har allerede nevnt at lovsangen i SubChurch deles inn i tre avdelinger: først barnesang, deretter lovsang før og etter talen. Hvis man ser nærmere på hvordan lovsangen med fullt band tar form, er dette illustrerende for den type arrangementer som er skissert ovenfor, altså musikk som i stor grad åpner for virtuelle dimensjoner. I feltdagboken har jeg for eksempel skildret den musikalske utformingen slik:

Mellom den andre og den tredje salmen ba forsangeren en bønn for lovsangen og for Guds tilstedeværelse. Deretter spilte bandet ”Bless the Lord”. Etter hvert som verset ble repetert, bygget musikken seg sakte opp til et tungt og suggererende rockearrangement. Det stadig tilbakevendende temaet følte meditativt. Etter en instrumental passasje kom så en overgang til en ny sang, eller i alle fall et refreng fra en annen sang. Jeg kjente den ikke fra før. Musikken skiftet også fra moll til dur. Etter

at bandet hadde repetert den nye strofen 3-4 ganger, fulgte en instrumental avdeling, denne gangen med støygitarer og tung rytmeseksjon. Deretter ble arrangementet tatt helt ned til kun gitar, sang og en flytende *synth*-lyd. ”Bless the lord” ble sunget en gang til før musikken tonte ut.

Verset, det musikalske hovedtemaet, blir altså introdusert, for så å varieres og videreutvikles. Dette danner en egen virtuell verden der rytmenes repetisjon og økende intensitet representerer tidsaspektet, mens melodien og harmoniene skaper rommet. Deretter oppstår et brudd, med en uventet overgang til et nytt musikalsk tema. Slik blir en ny virtuell virkelighet etablert. Det opprinnelige temaet blir så reintrodusert og avslutter det musikalske forløpet, slik at man får en A-B-A-form. Dette viser hvordan ulike sett av virtuelle, romlige og temporære forhold tar form og står i relasjon til hverandre.

Den rituelle og den spirituelle dimensjonen

Jeg har så langt gitt en fremstilling av Sylvans fem første virkefelt og illustrert hvordan de kommer til uttrykk i SubChurch's kultiske musikk. Dimensjonene jeg har behandlet viser at musikk har et stort potensial til å skape sterke opplevelser. Når musikk benyttes i en rituell kontekst, hevder Sylvan at denne effekten forsterkes ytterligere fordi musikk og ritual samvirker på mange områder. Hvordan begrunner han det?

Religionshistoriker Jonathan Z. Smith hevder at noe blir hellig ved at man gir det fokus på en bestemt måte, og at rituell aktivitet er en slik fokuseringslinse (1982:55). Sylvan knytter et slikt rituelt fokus opp mot ideen om ”*endret bevissthetstilstand*”. Etter hans mening kan man anta at rituell aktivitet blir benyttet som et middel til å oppnå andre bevissthetstilstander som gjør det mulig å påkalle det hellige. Hans skriver videre: ”Given that music is a powerful tool both for effecting altered states of consciousness and for invoking the sacred, it should come as no surprise that it is a major component in ritual activity around the world” (2002:36). Når den tidligere siterte informanten omtalte lovsangen som ”helliggjørende”, illustrerer dette hvordan musikken assisterer den rituelle aktiviteten ved å skape en annen bevissthetstilstand.

I sin ritualteori hevder Jonathan Z. Smith at rituelle aktører er svært klare over at rituell og profan virkelighet ikke uten videre sammenfaller: ”Ritual is a means of performing the way things ought to be in conscious tension to the way things are in such a way that this ritualized perfection is recollected in the ordinary, uncontrolled, course of things” (ibid:63). Slik Sylvan tolker Smith, beskrives her en form for rituelt konstruert virtuell virkelighet.

Fordi musikk er godt egnet som redskap i å danne virtuelle virkeligheter, skapes dermed en synergieffekt når musikken benyttes i rituelle handlinger. Musikken assisterer ritualet (selve gudstjenesten) i å skape et rituelt rom og en rituell tid (2002:37). I SubChurch, som i andre menigheter, medvirker musikken i utformingen og struktureringen av gudstjenesten og bidrar dermed i å skape en slik rituell og virtuell verden.

Sylvan påpeker også at det semiologiske aspektet viser seg i rituell aktivitet ved at ulike symboler (uttrykk) gis forskjellige betydninger, blant annet rommets innredning, utformingen av liturgisk språk, aktørenes gester og bekledning: "...all have important symbolic significance within a ritual context that provide a coherent meaning system" (ibid.). Som jeg har vist i de to forrige kapitlene, preges SubChurch's møterom og de seremonielle ledernes klesstil og liturgiske språk av menighetens kulturelle identitet. SubChurch vektlegger også at lovsangens utforming skal korrespondere med kulturene de er en del av. Sammen med faktorene nevnt ovenfor, bidrar derfor musikken i utformingen av et sammenhengende meningssystem.

Ved siden av de virtuelle og semiologiske aspektene ved musikk og ritual, finnes det også en fysiologisk dimensjon. I forrige kapittel viste jeg til Gilhus og Mikaelsson som skriver at *kroppen* er ritenes sted (2000:138). Sylvan benytter ritualforsker Ronald Grimes' tenkning for å underbygge sin argumentasjon. Grimes har viet mye oppmerksomhet til de kroppslige og følelsesmessige aspektene ved rituell aktivitet, og mener at "noe spesielt" kan oppstå, og at dette "noe" nettopp er en av hovedhensiktene med ritualet: "When 'It works,' [it] generates a sense of wonder and awe among the participants. This 'It' is elusive, powerful, fragile, and highly valued. And one needs to be in a highly tuned state of body-mind to encounter it" (Grimes sitert i Sylvan 2005:37). Fordi musikk, og spesielt sterkt rytmisk musikk påvirker en rekke fysiologiske funksjoner, er den derfor ytterst effektiv i en rituell kontekst. Som jeg har vist, er musikken i SubChurch både rytmisk og svært høy, og kan dermed antas å ha en kraftfull kroppslig innvirkning. Som en oppsummering kan man derfor si at musikken bistår ritualet i å frembringe en endret bevissthetstilstand, ved å danne en virtuell verden, ved å utforme et sammenhengende symbolsk meningsunivers og ved å påvirke lytteren psykisk og fysisk. Hva kan man så om den spirituelle dimensjonen?

Sylvan poengterer at det er vanskelig å gi en rasjonell analyse av den spirituelle dimensjonen, uansett om man betegner den som "det hellige", "den åndelige verden" eller som "Gud".

Videre skriver han: "To begin with, one needs to take seriously the notion that there is such a thing as the spiritual realm and to develop a set of scholarly concepts and terms to discuss it

intelligently” (ibid.:39). Sylvan viser deretter til en teoretiker innen religionsfenomenologien⁵⁴ som har søkt å utvikle et begrepsapparat på dette området. I verket *Das Heilige* fra 1917 introduserer Rudolph Otto termen ”det numinøse”⁵⁵ i sin diskusjon av den religiøse opplevelsens særpreg. Otto omtaler ”det hellige” som det numinøse, som en overveldende maktfylde. Selv om religion også rommer etiske og rasjonelle aspekter, er det i følge Otto *erfaringen* av det numinøse som skaper religionenes egenart (Kværne og Vogt:2002:282). Denne erfaringen rommer to aspekter, det første er det som stimulerer en følelsesmessig respons, omtalt av Otto som ”the wholly other”. Det andre aspektet er den følelsesmessige responsen selv, som Otto betegner som ”*mysterium tremendum et fascinans*” (Sylvan 2005:39). Sylvan siterer Otto i hans beskrivelse av musikkens emosjonelle effekt i samme verk:

Music in short, arouses in us an experience and vibrations of mood that are quite specific in kind (...) The real content of music is not drawn from the ordinary human emotions at all, and...is in no way merely a second language, alongside the usual one by which these emotions find expression. Musical feeling is (like the numinous feeling) something ”wholly other” (Otto sitert i Sylvan 2005:40)

Slik Sylvan tolker Otto, er den musikalske opplevelsen analog med den numinøse følelsen, men ikke identisk med den. Otto poengterer imidlertid at musikken kan tjene som middel til å uttrykke det numinøse: ”The former may become a means of expression of the latter” (sitert i Sylvan 2005:40). Musikken kan dermed henvise til og formidle den numinøse og spirituelle dimensjonen. Som det har fremkommet i flere tidligere benyttede sitater, betoner mine informanter musikkens funksjon som et kommunikasjonsmiddel med det hellige. De ønsker derfor at den skal formes og uttrykkes på en måte som oppleves genuin og ”ekte”. Informanten som omtalte lovsangen som ”helliggjørende” og mente at den fremkalte ”en hellig følelse” illustrerer hvordan musikken tolkes som formidler av den numinøse og spirituelle dimensjonen. Man kan dermed si at lovsangen i SubChurch oppleves som en *hierofani*: den uttrykker og synliggjør en bakenforliggende hellighet (Kværne og Vogt 2002:143).

⁵⁴ Religionsfenomenologien tar forskjellige former, men typisk for dette paradigmet er en essensialistisk tilnærming til religion og det hellige som noe særegent. Kategoriene må forstås på egne premisser, og har sin egen natur eller essens. Forskningen tar gjerne form av en krysskulturell klassifisering og sammenligning av religiøse fenomener. På bakgrunn av disse kategoriene søker man deretter å finne strukturer og mønstre som kan si noe mer generelt om religion og dens natur. Religionsfenomenologiens essensialistiske tilnærming er blitt utsatt for kritikk innen nyere religionsforskning.

⁵⁵ Fra latin *numen*: en ubestemmelig guddommsmakt

6. Katekese, diakoni og misjon i SubChurch

I de foregående kapitlene har jeg undersøkt noen aspekter ved SubChurch's forsamlingslokaler, hellige handlinger og musikk. Dette fordi lokalene og gudstjenesten er en sentral arena for menighetens kultiske liv. Denne studien bidrar også til å belyse hva som særpreger det religiøse uttrykket i SubChurch. I samtaler med flere av medlemmene er det imidlertid blitt understreket at det å være menighet ikke bare innebærer felles gudstjenestefeiring på søndager, men også en rekke andre forhold. En informant formulerte det slik: ”Menighet er ikke bare det å ha gudstjeneste. Kirke er noe man er mange flere dager i uken”. Her vil jeg derfor se nærmere på noen andre kirkelige aktiviteter i SubChurch. Jeg det nyttig å kategorisere handlingene ut fra tre begreper som gjerne benyttes om ulike handlingsområder i mange etablerte kirkesamfunn: *katekese*, *diakoni* og *misjon*. Det kan være utfordrende å finne klare definisjoner på disse begrepene, både fordi forskjellige kirker definerer dem noe ulikt og fordi handlingsområdene nesten alltid er overlappende. I tillegg kommer at SubChurch selv i liten grad benytter slike begreper i omtalen av sitt arbeid. Som en foreløpig inndeling kan man likevel si at *katekese* gjerne forstås som kirkens religiøse undervisning og trosopplæring; *diakoni* betegner kirkens omsorgsarbeid og fellesskapsbyggende aktiviteter; *misjon* benyttes om kirkens arbeid for å utbre kristendommen.

Katekese: dåp, trosopplæring, husgrupper og Substans-dojo

Vi ønsker å bli bedre kjent med Gud og hans vilje for livene våre. Vi vil hjelpe hverandre til å få mer innsikt i de bibelske sannhetene, slik at det får praktiske konsekvenser i livene vi lever(...). Vi vil legge til rette for at den enkelte kan vokse i kjennskap til Gud og seg selv uansett hvor man er i livet (Utdrag fra SubManifest).

Begrepet *katekese* stammer fra det greske ordet *katechein* som opprinnelig betyr ”gi lyd”, og kan forstås som opplæring eller belæring. I Det nye testamente benyttes ordet om opplæring i den kristne tro, og i enkelte tekster spesielt om undervisningen av dåpskandidater (Harbsmeier og Raun Iversen 1995:427)⁵⁶.

Teolog Eberhard Harbsmeier skriver at dåp og opplæring i Det nye testamente hører uløselig sammen, og at dette er en av de viktigste bibelske begrunnelsene for kirkelig undervisning (1995: 428). Dåpen henger også tett sammen med menigheten, både fordi den er

⁵⁶ i NT blir også det greske ordet ”didaskhein” benyttet om undervisning og opplæring i kristendom, da gjerne i betydning av undervisning som ble utført etter dåpen.

en innlemmelsesrite og fordi menigheten etter dette har et ansvar for å tilby dåpsopplæring (Dahl og Stifoss-Hanssen 2003:25). Det er derfor her naturlig å undersøke hvilken plass dåpen og dåpsundervisningen har i SubChurch.

Frem til 2006 ble det ikke utført dåp i SubChurch. En viktig årsak til dette var at menigheten er tverrkirkelig, og at ulike dåpssyn derfor er representert i fellesskapet. Ledelsen mente at dåpen kunne skape uenighet og splittelse innad⁵⁷. I 2006 ble det imidlertid bestemt at de som ønsket å bli døpt i SubChurch likevel skulle få muligheten til dette. I den forbindelse utarbeidet det daværende styret et skriv som gjør rede for forskjellige dåpssyn i menigheten, og som deretter åpner for at alle disse kan praktiseres i SubChurch⁵⁸. I skrivet står det avslutningsvis:

Når en person kommer for å døpe seg for første gang eller på ny, og et foreldrepar kommer for å døpe sitt barn, trengs det undervisning(...). Undervisningen skal ikke være veldig omfattende, men man må oppfordre alle dåps-kandidater og foresatte om å ta et velinformert valg. Alle som ønsker å døpe seg i Sub vil derfor bli invitert til en dåps-samtale med en eller flere av lederne i Sub (vedlegg nr. 4)

Under dåpssamtalen skal det informeres om de forskjellige dåpssynene, og deltagerne får mulighet til å stille spørsmål og diskutere dåpen med representanter for de ulike tolkningene. I forkant av selve handlingen tilbyr menigheten altså en kort og grunnleggende *dåpsundervisning* til kandidaten eller kandidatens foresatte.

Selv om SubChurch utfører dåpshandlinger, er det forholdsvis få som er blitt døpt i menigheten foreløpig. En informant mente at det totalt kunne være snakk om ca. ti dåpshandlinger; noen i form av barnedåp, andre som voksendåp. Foreløpig har det ifølge samme informant ikke blitt foretatt såkalt gjendåp⁵⁹. En forklaring på at få har bedt om dåp i SubChurch kan være at svært mange av medlemmene kommer fra andre menigheter og allerede er døpt. Videre er aldersgjennomsnittet lavt, og det er forholdsvis få barn i menigheten. Styremedlemmer har dessuten fortalt at også mange av dem som får barn, velger

⁵⁷ Hvordan dåpen skal tolkes og praktiseres har vært et omdiskutert spørsmål i deler av kristendommens historie. Ulike forståelser og dåpsteologier har ført til sterk uenighet og splittelse mellom kirkene.

⁵⁸ I sin argumentasjon for dette skriver de blant annet: "Dåpen er et utvetydig tegn på innlemmelse av mennesket i den kristne menighet. Det er både Pinsevenner, Baptister, Trosbevegede, Metodister og Lutheranere enige om! Hvordan man forstår dette tegn, er man imidlertid ikke i stand til å enes om. (...) Selv om uenigheter om dåpen ofte har splittet Guds menighet på jord, håper vi den i Sub vil fungere slik den var ment – som tegn på kristen enhet!". Informanter har fortalt at flere utenfor menigheten har reagert sterkt når de har hørt at SubChurch har et åpent dåpssyn. Det har imidlertid ikke ført til noen merkbare konflikter i menigheten. En informant mente at de som opplevde dette som problematisk også ville ha problemer med andre praksiser i SubChurch, for eksempel at de ikke har noen vigslet prest som forretter nattverd og andre hellige handlinger.

⁵⁹ Kirkesamfunn som ikke anerkjenner barnedåpen som gyldig, omtaler det gjerne som "troendes dåp".

å ha barnevelsignelse eller dåp i den kirken de kommer fra. Ledelsen har diskutert hvordan de skal forholde seg til dette. Et styremedlem formulerte det slik:

Skal vi oppfordre folk til å ha disse ritualene i Sub, eller skal vi si at det er greit at folk tar det helt ut? Og vi har for så vidt valgt å i alle fall informere tydeligere om at det er noe man *kan* gjøre i Sub. Og det er noe vi ønsker fordi vi ønsker at barna skal være inkludert i menigheten fra de er små og være en naturlig del av fellesskapet.

Også et tidligere styremedlem påpekte at svært mange par hadde valgt å søke tilbake til sine opprinnelige menigheter da de fikk barn. Han forklarte dette med at foreldrene kanskje opplevde dåpsopplæringstilbudet og barnearbeidet som bredere og mer etablert i disse menighetene. Deretter sa han: ”Vi ønsket å skape en menighet for alle generasjoner, men når folk giftet seg og fikk barn, så sluttet de... for det er ikke et barnevennlig sted, enkelt og greit. Og folk setter barnas interesser høyere enn sine egne i Sub... som jeg mener er bra”. Han mente likevel at SubChurch hadde jobbet aktivt for å forbedre tilbudet de senere årene. Mens det mørke backstage-området tidligere ble benyttet til undervisning av barna, har menigheten nå leid egne lyse lokaler som er innrettet som søndagsskole og barnerom. Her får barna tilrettelagt undervisning under gudstjenestene. I forkant innlemmes de også gjerne i gudstjenesten gjennom å synge barnesalmer sammen med menigheten.

Sitatene viser at styret ønsker at barna skal inkluderes i menighetsfellesskapet gjennom dåp og undervisning, og at de jobber for å forbedre tilbudet på dette området. Samtidig viser sitatene også at en del foreldre har valgt å forlate SubChurch, fordi barnearbeidet oppleves som bedre tilrettelagt i andre menigheter. Fordi SubChurch opererer med flere sideordnede dåpssyn, er det også mulig at dette skaper usikkerhet rundt dåpen og undervisningen hos enkelte unge foreldre. Dette kan dermed være en medvirkende årsak til at de søker seg til andre menigheter.

Slik jeg skrev innledningsvis blir ordet *katekese* i NT benyttet om undervisningen av dåpskandidater, men også mer generelt om trosopplæring i menigheten. Jeg vil derfor se nærmere på ulike aktiviteter i SubChurch som kan kategoriseres som katekese ut fra en slik forståelse.

Religionsforskerne Espen Dahl og Hans Stifoss-Hanssen skriver at kirken (DNK) har som formål å bedrive et *helhetskatekumenat*: ”Det innebærer at ikke bare barn og unge, men også voksne har et behov for opplæring som kirken skal dekke” (2003:44). Videre påpeker de at Alpha-kursene har vist seg å være et vellykket forum for voksne mennesker som ønsker å bearbeide sin tvil og utdype sin tro (ibid.). Alpha-kurs kan beskrives som introduksjonskurs

til kristen tro⁶⁰, og slike kurs er også arrangert av SubChurch i samarbeid med Marita Ung de siste årene. En informant fortalte at disse kursene var rettet mot ungdommer og voksne som var ”ferske i troen”, og understreket at det er et stort behov for dette tilbudet. Samme informant fortalte at de i tillegg til Alpha-kurs fra tid til annen også arrangerer lørdagssamlinger der foredragsholdere blir invitert til å ta for seg forskjellige temaer. Menighetens tidligere pastor er en av dem som har bidratt i denne sammenheng. Han fortalte at han hadde valgt å gi bibelundervisning, og sa deretter: ”Fordi man møter jo en ungdomsgenerasjon som ikke har kunnskap, eller kjenner til den kristne fortellingen...og det er veldig spennende [å formidle denne undervisningen]”.

I tillegg til disse kursene kan også husgruppene i menigheten ses som fora for katekese. Det var seks slike husgrupper i SubChurch i tiden for mitt feltarbeid, men antallet varierer noe fra år til år. En informant beskrev disse gruppene som mindre fellesskap der medlemmene gjerne bytter på å forberede samlingene. Det er opp til hver enkelt gruppe hvordan de organiserer møtene. Noen ganger tar de kanskje utgangspunkt i talen som ble holdt under gudstjenesten søndagen før, eller i utvalgte skriftsteder. Andre ganger gis det undervisning innen ulike temaer med påfølgende diskusjon⁶¹.

Høsten 2009 ble også et nytt prosjekt startet i SubChurch, kalt *SubStans*. Prosjektet er inspirert av tenkningen til Mark Scandrette, grunnleggeren av en kristen organisasjon i San Francisco kalt Re-imagine⁶². Et styremedlem understreket imidlertid at SubStans-prosjektet i SubChurch ikke er direkte importert, og at det er gjort en del lokale tilpasninger. Initiativtaker og hovedansvarlig for SubStans har opprettet en egen nettside. Her finner man informasjon om prosjektets utgangspunkt og målsetninger, blogginnlegg om forskjellige temaer, arrangementsinformasjon, bibelsitater og ulike nyheter. På nettsiden beskrives prosjektet slik: ”SubStans skal inspirere mennesker til å følge Jesus i hverdagen, gjennom å lese om ham, og sammen diskutere hvordan hans liv og lære kan oversettes og leves her og nå”

⁶⁰ ”Alpha ble grunnlagt i den engelske menigheten *Holy Trinity Brompton Church* i London. Det var Nicky Gumbel som først tok initiativet til Alpha-kurset. Per 2010 er det mer enn 40 000 kurs over hele verden, i mer enn 152 land. Man regner med at så mange som 13 millioner mennesker har gått på et Alpha-kurs på verdensbasis” (<http://no.wikipedia.org/wiki/Alpha-kurs>, lesedato 13.07.2010).

⁶¹ Anne Marie Olafsen deltok i en husgruppe under sitt feltarbeid, og fremstiller noen av aktivitetene og samtalene fra denne gruppen i sin hovedfagsoppgave. Se for eksempel side 78-80.

⁶² På organisasjonens egne nettsider beskriver de seg slik: ”ReIMAGINE is a Bay Area Center for Life Integration based in San Francisco. We fuel initiatives integrating spiritual formation, community building, the arts and social action. As a collective of artists, activists, educators, tech professionals and social entrepreneurs we invite people into conversations, projects and community experiences that explore the question: "How can we cultivate a way of life together that leads to greater wholeness for ourselves and our world?"” (www.reimagine.org, lesedato 15.07.2010).

(subcommunity.wordpress.com, lesedato 15.07.2010). Dette gjøres i SubStans-grupper og gjennom SubStans-verksteder.

SubStans-gruppene skal møtes hver 14. dag. I tillegg til å ha forbønn, bønn og nattverd skal de også drøfte en bibeltekst. Teksten legges ut på nettsidene i forkant, og gruppene oppfordres til å gjøre den aktuell ved å relatere den til erfaringer de har hatt eller problemstillinger de står overfor her og nå. På nettsidene står det videre: ”Bibelsamtalen skal koke ned til spørsmålet: Hva slags eksperiment kan vi ha for de neste 14 dagene for å sette bibelteksten ”ut i live”?” (ibid). Om disse eksperimentene fortalte en informant følgende: ”Det trenger ikke å være store ting, og må ikke være daglige utfordringer, men en måte å prøve og forandre hvordan man lever i forhold til hva Jesus lærte”. I tillegg til SubStans-gruppene arrangeres det også *SubStans-verksted* hvert semester. Verkstedene kan ses som SubChurchs’ versjon av Mark Scandretts konsept ”Jesusdojo”. Scandrette skapte begrepet ”Jesusdojo”⁶³, for å beskrive prosjekter der man i størst mulig grad søker å integrere læren i hverdagen gjennom ulike handlinger. Dette gjøres gjennom å ha ukentlige samlinger over en 40 dagers periode, der klare mål skal defineres og etterstrebes. En informant beskrev verkstedene i SubChurch som en mer ”komprimert” utgave av arbeidet som finner sted i gruppene. Hittil er det arrangert to slike verksteder, og planen for høsten 2010 er publisert på nettsidene. Her står det at høstens *dojo* er ”enkelhet”. Målet er å gjøre kutt i personlig forbruk, og å selge overflødige eiendeler på nett eller ved bakgårdssalg i SubChurch. Overskuddet skal deretter gis til et prosjekt som arbeider for fattigdomsbekjempelse (ibid).

I likhet med husgruppene og Alpha-kursene som arrangeres i SubChurch, kan også SubStans kategoriseres som trosopplæring og katekese. Mens de to førstnevnte tiltakene kan sies å legge hovedvekten på undervisning og innføring i kristendommen, har SubStans et sterkt fokus på *praksis*. Prosjektet kan tolkes som et forsøk på å integrere liv og lære ved å gjøre bibelske tekster relevante i nåtiden gjennom konkrete handlinger og tiltak.

Diakoni: gjensidig tjeneste, omsorgsarbeid og sosial innsats

Bibelsk nestekjærlighet tar alle menneskelige behov på alvor. På tross av velstand og materiell overflod i landet vårt, er det mange som har det vondt og opplever mangler i livet. SubChurch skal være til hjelp for mennesker som sliter. Vi skal være et tilfluktsted, der den enkelte får oppleve Guds omsorg i praksis (Utdrag fra SubManifest).

⁶³ ”A ”dojo” is a Japanese word meaning ”the place where you learn the way.” Jesus once declared, ”I am the way, the truth and the life,” implying that he is both a savior AND a teacher for life-- he provided the way to God and teaches us how to live in the way of God. We enter the dojo through new experiences and by moving from ideas to action (www.reimagine.org, lesedato 15.07.2010).

Det greske ordet *diakonia* kan oversette med ”tjeneste”, og forekommer i sine ulike former (diakonein og diakonos) rundt hundre ganger i Det nye testamente. Der er diakoni ”den centrale – og samtidig den mest omfattende – betegnelsen for Jesu gjerning og for efterfølgelsen av ham” (Harbsmeier og Raun Iversen 1995:161). Teolog Hans Raun Iversen skriver at diakoni kort sagt er ”etterfølgelsens praksis” og at alt kristent liv og alle kirkens gjøremål derfor kan ses under synsvinkelen diakoni (ibid). Begrepet kan altså betegne en rekke ulike handlinger og områder. Her vil jeg se nærmere på enkelte aspekter slik vi finner dem i SubChurch: først ved å undersøke hvordan diakoni viser seg i menighetens indre liv, og deretter hvordan den uttrykkes gjennom menighetens handlinger for samfunnet omkring.

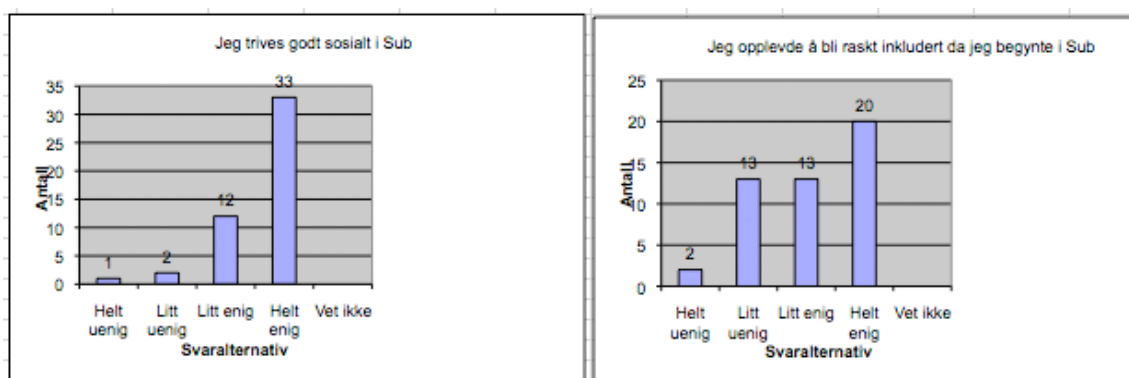
Teolog Mats J. Hansson drøfter ulike dimensjoner ved diakoni, og hevder at begrepet blant annet kan forstås som *kirkens indre oppbygging*. I følge Hansson har diakonitanken fungert statusbestemmende for menigheters indre struktur siden urkirkens tid, da i betydningen av *gjensidig tjeneste*. Etter hvert ble diakoni også brukt til å betegne kirkens offentlige tjenester og oppdrag: ”Biskop, diakon, präst, kateket, musiker – alla var de *diakoner* i betydelsen att deras ledarskap normerades av ett särskilt ideal” (Hansson 1999:30). Hansson understreker imidlertid at diakoni ikke bare må forstås som kirkens offentlige tjeneste, men skal ”genomsyra hela kyrkan som kollektiv gemenskap” (ibid:31). En slik tenkning synes også reflektert i følgende sitat fra SubManifest: ”Bibelen sier at den som vil lede en annen skal være som en tjener. I SubChurch vil vi at alle skal tjene og lede hverandre. Samtidig har det valgte styret et spesielt ansvar for å tjene og lede fellesskapet i samsvar med SubManifestet”. Menigheten ønsker altså at det skal være en gjensidig ledelse og tjeneste i fellesskapet, men understreker at styret har en særlig forpliktelse på dette området. Som tidligere nevnt, er alt arbeid i menigheten, med unntak av enkelte lønnede deltidsstillinger for kulturhuset SubScene, basert på frivillig innsats. Hverken styremedlemmer, talere, musikere eller andre bidragsytere mottar honorarer eller godtgjørelser for sitt arbeid. Dette illustrerer en høy grad av engasjement og *gjensidig tjeneste* blant mange i menigheten. I et tidligere benyttet sitat sier et styremedlem følgende: ”Styret i dag mener at *alt* vi driver med er menighet, alt det vi driver med er kirke...Det er like mye kirke å stå i kafeen, som det er å styre overheaden under lovsangen, hvis det er det som er oppgaven(...)Vi gjør forskjellige ting, men vi jobber for det samme”. Sitatet illustrerer at menigheten selv opplever de ulike arbeidsområdene som likeverdige. Diakoni forstått som et felleskap av *gjensidig tjenester* kan dermed sies å vise seg i alt arbeid som utføres i menigheten.

Hansson skriver at diakoni ofte forstås som ”*kyrkans sociala ansvarstagande*”, altså

at kirken har en forpliktelse til å vise omsorg for mennesker i nød. Dette omfatter ikke bare mennesker i fysisk eller sosial nød, men kan også inkludere den psykiske og eksistensielle dimensjonen (ibid:26-27). Sitatet fra SubManifest synes å betone det sosiale og det psykiske aspektet: ”SubChurch skal være til hjelp for mennesker som sliter”. Menigheten ønsker å være et tilfluktssted for mennesker som har det vanskelig. Hvordan viser dette seg innad i menigheten?

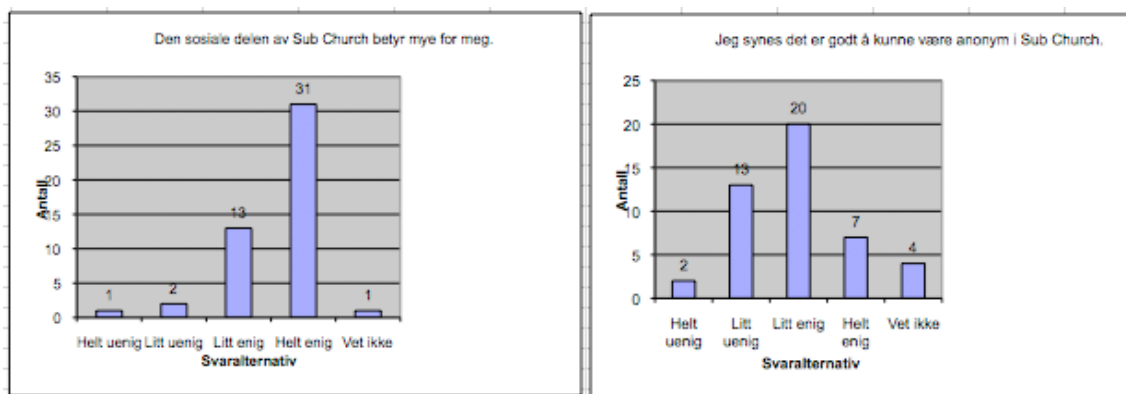
Samtlige informanter jeg har intervjuet har understreket at SubChurch handler om *fellesskap*. Dette viser seg også i praksis. Svært mange i menigheten synes å kjenne hverandre, og det virker som om en del av dem er venner som omgås i andre sammenhenger. Et styremedlem fortalte: ”Som en menighet innad, så jobber vi mot å være et fellesskap som fungerer helbredende og som skal gjøre at folk skal komme og få hjelp hvis de sliter”. Ulike tiltak og arrangementer gjennomføres for å skape et trygt og inkluderende miljø i SubChurch. Menighetens tidligere pastor fortalte blant annet at en hovedhensikt med husgruppene nettopp var å bygge fellesskap. Disse gruppene kunne i følge ham fungere som en arena for integreringen av nye medlemmer som ikke kjente noen i SubChurch, og som kanskje følte seg ensomme. Også SubStans-prosjektet, grillfester og en rekke felles utflukter kan ses som slike fellesskapsbyggende aktiviteter.

I en spørreundersøkelse som ble foretatt etter en gudstjeneste høsten 2009 ble deltagerne blant annet spurt om hvordan de opplevde den sosiale dimensjonen i SubChurch. Resultatene blant de 48 personene som deltok, var som følger⁶⁴:

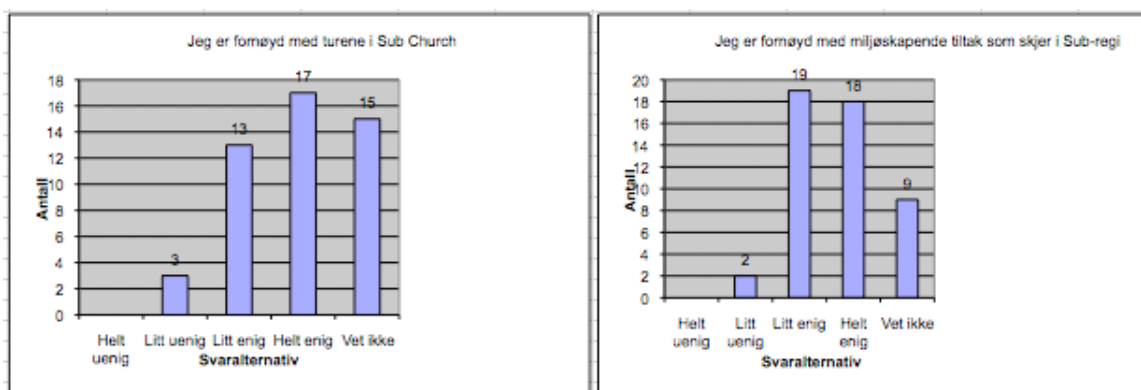

Diagrammene viser at nesten 95 % av deltagerne opplever det sosiale miljøet i SubChurch som godt eller forholdsvis godt. Det er imidlertid færre av deltagerne (i underkant av 70 %), som mener at de relativt raskt ble inkludert da de begynte å oppsøke menigheten.

⁶⁴ For å se resultatene fra undersøkelsen i sin helhet, se vedlegg nr 4

Også på spørsmålet om hvor viktig den sosiale dimensjonen er for den enkelte, svarte nærmere 95 % at de anså dette som viktig eller forholdsvis viktig. Samtidig viser det fjerde spørsmålet et litt mer komplekst bilde, der rundt 55 % av deltagerne svarte at de også syntes det kan være godt å få være (litt) anonyme.

Mens drøyt 60 % opplevde turene som arrangeres av menigheten positivt, svarte over 30 % at de ikke visste noe om dette, og de har altså ikke deltatt på slike utflukter. Det siste spørsmålet viser at majoriteten er fornøyd med de miljøskapende tiltakene i menigheten, men at rundt 20 % ikke kjenner tilbudene så godt.

Resultatene fra spørreundersøkelsen indikerer at SubChurch har klart å skape et sosialt miljø og fellesskap der svært mange føler tilhørighet. Samtidig viser tallene at det også er enkelte som ikke opplever det slik, og at over 30 % syntes det tok tid før de følte seg inkludert. Hvorvidt disse personene har benyttet seg av tilbudene, finnes det ingen data på i undersøkelsen. Informasjon om slike tilbud kan imidlertid sies å være lett tilgjengelig. Menigheten oppfordres til å delta på ulike fellesskapsbyggende arrangementer både i

kunngjøringene, i månedsbrev, gjennom en Facebook-gruppe (298 medlemmer pr. 31. mai 2010), og kan dessuten motta beskjeder pr. SMS om ønskelig. I undersøkelsen ble det også spurt om menigheten syntes at den fikk informasjonen den trengte om aktivitetene i SubChurch. 47 av de 48 deltagende svarte positivt på dette spørsmålet.

I forrige kapittel behandlet jeg blant annet musikkens sosiokulturelle funksjon i menigheten, og siterte en informant som fortalte at enkelte medlemmer i husbandene hadde sluttet å gå i menigheten fordi de hadde fått reaksjoner på at de ikke var ”alternative” nok i musikkuttrykket sitt. Som et lite memento kan man derfor si at selv om SubChurch ønsker å inkludere mange mennesker ved sin diakonale virksomhet, møter menigheten likevel på det dilemma som ulike kulturuttrykk gjerne skaper: de fungerer inkluderende, men danner også grensemarkører som kan virke ekskluderende.

Diakoni som *”kyrkans sociala ansvarstagande”* viser seg ved at SubChurch ønsker å skape et fellesskap for dem som ikke føler seg hjemme i andre menigheter eller som av andre grunner har søkt seg til menigheten. Dette jobber de med gjennom å tilby ulike aktiviteter og tiltak som er tenkt å fungere fellesskapsbyggende. Hansson inkluderer i tillegg til det fysiske og sosiale aspektet, også den psykiske og eksistensielle dimensjonen. Her er det naturlig å se nærmere på *sjelesorgens* plass i SubChurch. ”Sjelesorg” betyr omsorg for det enkelte menneske, og Harbsmeier definerer det som *”en hjelpende samtale med det enkelte menneske, der sker i en kirkelig kontekst og på menighetens vegne”* (Harbsmeier 1995:384). Harbsmeier hevder at *sjelesorg* har fått en større betydning i kirken enn tidligere, og at det i det moderne samfunn er et stort behov for individuell samtale og livshjelp. Han mener at noen av årsakene til dette kan være at mange mennesker føler seg isolert fordi klassiske fellesskapsformer i familie og samfunn er i oppløsning, at verden føles mer komplisert og uoversiktlig enn tidligere, og at det finnes en økende problematisering av og usikkerhet rundt gyldigheten av gamle etiske normer (ibid:385). Hvordan utøves sjelesorg i SubChurch?

Styremedlemmer har i intervju fortalt at menigheten har flere ressurspersoner man kan henvende seg til for individuelle sjelesorgssamtaler. Styret har et spesielt ansvar på dette området, men også andre i SubChurch er tilgjengelige. Et styremedlem fremstilte den nåværende ordningen slik:

Vi [styret] kunne nok ha vært mer tilgjengelige for folk. Jeg tenker at det ikke nødvendigvis må være noen i styret som har den oppgaven, men styret i tillegg til andre personer. Vi har jo dem som har forbønnstjeneste under gudstjenestene som også er tilgjengelige for samtaler. Men da må man ta tak i dem og avtale tid etter

gudstjenestene. Vi prøver å gjøre det sånn...og det fungerer greit nok, men ikke så bra som vi skulle ønske.

Informanten uttrykte i samme intervju at han skulle ønske at SubChurch hadde hatt lønnede stillinger der sjelesorg var en del av ansvarsområdet, slik mer etablerte menigheter gjerne har. Han konkluderte imidlertid med at økonomien ikke tillot dette foreløpig.

Et annet styremedlem fortalte at de i tillegg til sjelesorg og forbønn også oppfordrer menigheten til å ha ”skriftevenner” for syndsbekjennelse og tilgivelse. I sin spesialavhandling ”Menigheten som helbredende fellesskap” fra 2005, undersøker Stian Aarebrot hvilket forhold medlemmer i menigheten har til forbønn, sjelesorg og skriftevenner. Hans resultater viser blant annet at de som tilhørte en husgruppe (60 %) og/eller hadde en skriftevenn (40 %) følte at de kunne være mer åpne og ærlige, enn de som ikke benyttet seg av slike tilbud (2005:23). Samtidig påpeker Aarebrot at selv om SubChurch hadde kommet et godt stykke på vei, var det fremdeles mangler som kunne relateres til menighetens unge gjennomsnittsalder: ”Flere av informantene savner åndelige forbilder; mennesker med prøvd og øvd liv. Enkelte har bevisst (og sannsynligvis klokkelig) holdt igjen deler av egen livserfaring av frykt for at den unge menigheten ikke ville takle problematikken”(2005:35). Det samme er også blitt trukket frem av mine informanter. Å veilede jevnaldrende mennesker som i enkelte tilfeller har alvorlige problemer, kan være utfordrende. Menighetens tidligere pastor fortalte at han i en del sammenhenger hadde henvist til ressurspersoner utenfor menigheten, noe sittende styremedlemmer også bekrefter at de enkelte ganger anser som nødvendig. Ledelsen har dessuten knyttet til seg tre personer, to kvinner og en mann, som kan veilede styremedlemmene i vanskelige spørsmål.

I spørreundersøkelsen som ble foretatt i 2009 ble deltagerne også spurt om hvor fornøyde de var med forbønns- og sjelesorgstilbudet i SubChurch. Resultatene viste at over 85 % av deltagerne var fornøyde eller forholdsvis fornøyde med forbønnen. Rundt 40 % svarte imidlertid at de ikke opplevde tilbudet om sjelesorg som godt nok, 27 % var (ganske) fornøyde og i overkant at 33 % svarte at de ikke visste om dette, noe som indikerer at de ikke har benyttet seg av ordningene⁶⁵. Diakoni forstått som kirkens ansvar og omsorg for det enkelte mennesket viser seg altså også gjennom SubChurch's tilbud om individuelle sjelesorgssamtaler, forbønn og oppfordringer om å ha skriftevenner. Samtidig viser både det siste sitatet og resultatene fra undersøkelsen at ledelse og menighet ser et forbedringspotensial på dette området.

⁶⁵ Se vedlegg nr. 3

Hittil har jeg behandlet noen ulike forståelser av diakoni slik de kommer til uttrykk innad i menigheten. Mange vil imidlertid beskrive *diakonal virksomhet* som ulike oppgaver kirken utfører i samfunnet, for eksempel ved omsorg for syke og pleietrengende, gjennom rusforebyggende tiltak eller i nasjonalt og internasjonalt bistandsarbeid. Hvilke former for utadrettet diakoni har SubChurch?

I intervju spurte jeg et styremedlem om dette. Han fortalte at den tidligere pastoren hadde vært opptatt av det diakonale aspektet, og hadde ønsket at menigheten skulle finne konkrete måter å bidra i samfunnet på. Deretter sa han: ”Vi prøver å ta det på det nivået vi er. For eksempel klesstativet med gratis klær. En periode hadde vi gratis kveldsmat. Vi har ikke gått ut på gaten for å hjelpe folk...men vi håper å komme dit”.

Selve *kulturhuset* SubScene og aktivitetene som foregår der, kan imidlertid forstås som diakonal virksomhet. Menigheten ønsker at kulturhuset skal fungere som et konstruktivt og trygt tilholdssted for ungdommer i byen, noe de arbeider for gjennom å drive kafé og ved å tilby en rekke rusfrie gratisarrangementer uten aldersgrense. Dette omfatter konserter, tema- og klubbkvelder. De unge får her mulighet til å engasjere seg i ulike aktiviteter og tilbys opplæring, hvis de ønsker det. De kan blant annet lære å betjene miksebord for lys og lyd under konserter, jobbe som barristaer, designe plakater og poster og få innføring i webdesign. Videre får de mulighet til å spille på konserter og arrangere kunstutstillinger. Et styremedlem beskrev menighetens kulturarbeid på følgende måte:

Jeg mener jo at det å drive SubScene og SubCafe er en viktig ting som SubChurch *kan* gjøre for Oslo og for ungdommer i Oslo...og det er noe som jeg ser at mangler i Oslo og som jeg tenker at vi (...) har klart å få til: Å være et sted med et positivt miljø hvor ungdommer som kanskje ikke føler så mye tilhørighet til annet enn sin egen ungdomskultur kan oppleve at det er greit å være, uten å bli stilt spørsmål.

Som nevnt samarbeider kulturhuset også med Marita Ung, en underavdeling av Maritastiftelsen som er en diakonal organisasjon med tiltak innen rusforebygging. På sine nettsider skriver stiftelsen at Marita Ung er et tilbud for ungdom som står i fare for å bli rekruttert til rusmiljøer i Oslo, eller som har en annen utfordrende livssituasjon (<http://www.marita.no/marita-ung/>, lesedato 01.02.2010).

Flere av mine informanter har fortalt at en del av ungdommene som benytter seg av tilbudet på SubScene har en vanskelig bakgrunn. I tillegg til å ha ansvar for ulike aktiviteter og arrangementer fungerer miljøarbeiderne på kulturhuset også som uformelle støttekontakter og samtalepartnere for disse ungdommene. En informant fortalte at mange av de unge ønsker

å snakke om sine problemer, og at de forsøker å sette dem som trenger profesjonell hjelp i kontakt med de riktige instansene. Videre fortalte hun at man enkelte ganger har stilt opp i møter med barnevern og lignende, når ungdommene selv ønsket det. ”*Kyrkans sociala ansvarstagande*” viser seg dermed også i SubChurch's ungdoms- og kulturarbeid, både gjennom deres tiltak for å danne et trygt og *inkluderende fellesskap* for brukerne av tilbudet og ved å være tilgjengelige for *individuelle samtaler* og *livshjelp* for dem som tar kontakt og ønsker dette.

Misjon: subkulturell tilstedeværelse og kirkeplanting

Jesus har sagt at vi skal gå ut i hele verden og spre hans gode nyheter. (...) SubChurch skal bringe tro, håp og kjærlighet inn i de subkulturer vi er en del av. Vi ønsker at SubChurch skal være til inspirasjon for likesinnede også utenfor Oslo og Norges grenser (Utdrag fra SubManifest).

Begrepet *misjon* er utledet fra det latinske ordet *missio*, som betyr utsendelse eller oppdrag, og benyttes om ”virksomhet som har til formål å utbre en religion”⁶⁶ (Kværne og Vogt 2002:255). Sitatet fra SubManifest ovenfor viser til misjonsbefalingen⁶⁷ i Det nye testamente. Hvilke former for misjon foregår i SubChurch?

Professor i teologi Thor Strandenæs understreker at gudstjenesten er det viktigste samlingsstedet i den kristne kirke, og ser deretter på ulike aspekter i forholdet mellom misjon og gudstjeneste. Her vil jeg trekke frem to av disse. Strandenæs påpeker blant annet at misjonsbefalingen innbefatter *opplæring til rett gudstjeneste*. Denne opplæringen omfatter både formidling av troens innhold og veiledning i kristen livsførsel (2004: 202).

Gudstjenesteelementer som tekstlesninger, preken, bønn, nattverd og lovsang kan dermed alle sies å romme et aspekt ved misjon. Videre skriver Strandenæs at et kjennetegn ved den kristne gudstjenesten er at den er åpen for alle, og at den kan fungere som *et rekrutterende fellesskap* (ibid: 208). Gjennom invitasjon til gudstjeneste eller ved selv å oppsøke den, kan ikke-kristne etablere kontakt med et kristent fellesskap og lære om religionens innhold.

I sin spesialavhandling om SubChurch skriver Stian Aarebrot følgende om tiden på Furuset: ”Etter hvert gikk det opp for styret at over 90 % av medlemmene ikke gikk i andre menigheter, og det ble derfor besluttet å holde gudstjeneste hver søndag” (2005:9). Fordi

⁶⁶ Ordet ble først tatt i bruk for å beskrive katolsk virksomhet blant protestanter på 1500-tallet. Før den tid var de vanligste betegnelse for den vestlige kirkes misjon *propaganda* eller *propagatio fidei* (utbredelse av troen) (ibid.)

⁶⁷ Matt, 28, 18-20

mange av dem som oppsøkte SubChurch ikke gikk til gudstjeneste i andre menigheter, ønsket altså ungdommene å kunne tilby dette hver søndag i SubChurch. Man kan dermed si at det misjonerende aspektet viser seg ved at menigheten siden den gang har feiret gudstjeneste på fast basis, og dermed har skapt en arena for opplæring og veiledning i kristendom blant personer som ikke oppsøker andre kirker.

I samtaler med bekjente som tilhører de samme subkulturelle miljøene som mange i SubChurch, men som selv ikke har kristen bakgrunn, har det dessuten kommet frem at flere av dem har ”stukket innom” en eller flere gudstjenester. Noen ganger på eget initiativ, men ofte fordi de kjenner medlemmer som har invitert dem når de har stilt spørsmål om menigheten. En av dem jeg snakket med fortalte at det var den første gangen han i det hele tatt var til stede ved en gudstjeneste, og at han hadde vært nysgjerrig fordi han kjente flere av medlemmene fra andre sammenhenger.

Flere av ungdommene som benytter seg av tilbudene på kulturhuset SubScene har også gått til gudstjeneste i SubChurch. En informant fortalte følgende: ”I fjor vår var det en gjeng på 8-10 stykker som begynte å henge veldig mye på gudstjenestene...fire eller fem av dem kaller seg i dag kristne, og de kommer ikke fra kristne bakgrunner”. Dette viser at gudstjenestene i SubChurch er et *rekrutterende fellesskap*, med andre ord fungerer misjonerende.

Selv om noen av de unge som benytter seg av de kulturelle tilbudene på SubCafe og SubScene har oppsøkt menighetsfellesskapet, har samtlige informanter understreket at kulturhuset ikke er tenkt som en arena for misjonering og rekruttering. Som jeg tidligere har vist, er det ingen synlige indikatorer på at en menighet leier lokalene og driver kulturhuset. I samtaler med flere er det også kommet frem at en del av de faste gjestene i kafeen heller ikke er klar over dette, og at enkelte av dem derfor har spurt hvorfor det er så mange der på søndagene. Da jeg spurte et styremedlem om han tenkte at menigheten og kulturhuset var to ulike avdelinger, svarte han at han opplevde SubChurch og SubScene som det samme, men understreket så: ”Det er viktig for oss at hvis folk kommer til kafeen så er de på kafebesøk (...) og hvis de kommer på konsert så er de på konsert, og skal ikke få noe annet enn det”. Denne informanten fremhevet også at han ikke syntes det var riktig å ”misjonere” i utide, og sa deretter: ”Men hvis folk ønsker å stille oss spørsmål om hva vi tror på, så er de hjertelig velkommen til det”. Videre fortalte han at menigheten ønsket at SubScene skulle være et godt bidrag til byen, og poengterte at de gjennom dette tiltaket likevel fikk mulighet til å formidle sin tro gjennom konkrete handlinger.

Et annet styremedlem formulerte sine tanker rundt misjon og SubScene på denne måten: ”Jeg vet ikke om jeg liker å kalle det misjon, men jeg tenker at *en* måte å tolke misjonsbefalingen og det oppdraget man har fått som kristne på, er å tenke at vi er satt til å gjøre gode ting for mennesker rundt oss”. Hun mente at ungdomsarbeidet på SubScene kunne tolkes inn i en slik sammenheng, men understreket deretter: ”Det er ikke direkte misjon (...). I den grad vi snakker med dem om vår kristne tro, så er det fordi folk spør, ikke fordi at vi tar det opp”.

Utsagnene viser at informantene har samme oppfatning om hvilken plass misjonsaspektet skal ha i deres ungdoms- og kulturarbeid ved SubScene: De ønsker ikke selv å kontakte gjestene for å snakke om sin tro, men opplever likevel at stedet gir dem mulighet til å bidra med praktiske handlinger som formidler deres tro og verdigrunnlag. Samtidig stiller de seg åpne for å svare på trosspørsmål hvis gjestene selv tar initiativ til å spørre. SubChurch har et uttalt ønske om å henvende seg til subkulturene de selv er en del av. Man kan anta at menighetens *tilstedeværelse* i disse miljøene fører til at enkelte som kanskje ellers ikke ville ha gått til gudstjeneste eller stilt spørsmål om den kristne tro, velger å gjøre dette der fordi en kontakt allerede er etablert.

Så langt har jeg gjort rede for noen misjonsaspekter ved menighetens gudstjenestefeiring og drift av SubScene. Misjonsbegrepet vil likevel av mange bli forstått som handlinger der man går mer aktivt ut for å formidle religionens innhold til nye mennesker og i nye områder. Teolog Knut Jørgensen skriver at hele kirkens liv kan sies å ha et misjonerende formål, men understreker deretter: ”Konkret misjon finner sted når og hvor kirken går ut av sitt eget hus og vitner om evangeliet midt i verdenen” (2004: 297). Finnes det eksempler på denne typen misjon i SubChurch?

I samtaler er det kommet frem at flere av menighetens medlemmer har virket som misjonærer både i Norge og utenfor landets grenser, men da gjerne i regi av ulike misjonsorganisasjoner som Ungdom i Oppdrag⁶⁸ eller Wycliffe⁶⁹. Et styremedlem fortalte at SubChurch ikke utførte så mye av det hun omtalte som ”tradisjonell misjon,” men sa så:

Vi har jo en som har vært i Japan i fire år. Og selv om vi ikke har hatt noe økonomisk ansvar, så har hun likevel (...) vært SubChurch's representant i og med at hun ble

⁶⁸ ”Ungdom i Oppdrag består av mennesker fra mange nasjoner og ulike kirkesamfunn, og er en del av den internasjonale evangeliserings- og misjonsbevegelsen ”Youth With A Mission” (YWAM)”. (www.ywam.no, lesedato 15. 07 2010)

⁶⁹ ”Wycliffes formål er å bidra til at bibeloversettelse, alfabetisering, språkforskning og relatert utviklingsarbeid finner sted blant folkegrupper som har behov for det”. (www.wycliffe.no lesedato 15.07. 2010)

sendt ut fra SubChurch. Og hun jobbet jo veldig ”sub-aktig” i Japan, med et hengested for ungdommer med kafé.

Informanten fortalte videre at de var blitt kontaktet av bekjente i Kristiansand som ønsker å starte en menighet som ligner på SubChurch, og deretter spurte om noen fra SubChurch hadde mulighet til å hjelpe dem med å arrangere gudstjenester en gang i måneden. Dette har Oslomenigheten fulgt opp. På deres Facebook-side står det blant annet: “Sub Church har bestemt seg for å ta turen til Kristiansand 4 søndager denne våren, nærmere bestemt den andre søndagen i måneden fra og med februar til og med mai. Kanskje kan dette bli en aldri så liten startrakett for noe mye større. Hvem vet. Sannsynligvis Gud.” (www.facebook.com, lesedato 23.06.2010). Informanten fortalte dessuten at det også i Stavern var i ferd med å vokse frem en avlegger av SubChurch. Flere tidligere medlemmer i SubChurch bor nå i det området, og har bestemt seg for å starte et husfellesskap inspirert av menigheten i Oslo.

Disse tre tiltakene innenfor og utenfor Norges grenser, kan tolkes som *kirkeplanting*, et begrep som innen det missiologiske fagfeltet benyttes for å beskrive etableringen av nye kirker og menigheter.

I dette kapittelet har jeg gjort rede for ulike aktiviteter i SubChurch, sett i lys av begrepene katekese, diakoni og misjon. Som vist er de tre handlingsområdene representert i menighetens arbeid, til tross for at de selv i liten grad benytter seg av disse begrepene. Katekesen tar form som dåpsundervisning og søndagsskole, Alpha-kurs og lørdagsseminarer, husgrupper og SubStans-prosjektet. Diakonien viser seg i menighetens gjensidige tjeneste, fellesskapsbyggende aktiviteter, sjelesorgstilbud og ungdomsarbeid. Selv om konkret misjonsarbeid ikke kan sies å ha et tydelig fokus i SubChurch, kan man likevel si at misjonsaspekter viser seg ved at gudstjenesten fungerer som rekrutterende fellesskap, ved menighetens tilstedeværelse blant subkulturene, ved at medlemmer har reist ut som misjonærer og i menighetens bidrag til at nye og lignende fellesskap etableres.

Målene man har satt seg i SubChurch synes å ha endret seg i takt med menighetens utvikling. Men som ung menighet med lav gjennomsnittsalder og begrensede midler møter menigheten flere utfordringer. Flere av medlemmene har søkt seg til andre menigheter når de fikk barn, fordi barnearbeidet oppleves som bedre og mer etablert der enn i SubChurch. Også innen sjelesorgstilbudet er det utfordringer, da enkelte synes å savne sjelesørgere med større livserfaring og faglig bakgrunn. I tillegg kommer at menigheten ikke har midler til å ansette noen som kan ivareta dette viktige ansvarsområdet. Man kan likevel konkludere med at

SubChurch gjennom ulike tiltak søker å gå disse utfordringene i møte ved å utvide og forbedre tilbudet til medlemmene og brukerne av kulturhuset.

7. Debatt og meningsmangfold i etiske og teologiske spørsmål

Guds betingelsesløse kjærlighet skal gjennomsyre SubChurch. Vi ønsker at fellesskapet skal være preget av vennlighet, ydmykhet, trofasthet, tålmodighet og raushet. Folk i alle aldre og livssituasjoner skal oppleve at de kan være seg selv og at de kan ta med hele livet sitt, på godt og vondt, inn i fellesskapet. (Utdrag fra SubManifest)

I intervjuer med flere av menighetens nåværende og tidligere styremedlemmer er det kommet frem at enkelte etiske spørsmål har ført til debatt og delte meninger i styret. I dette kapittelet vil jeg presentere disse diskusjonene slik de har blitt meg fortalt, og deretter drøfte dem i lys av ulike tilnærmingsmåter og perspektiver innen kristen etikk.

Diskusjon og meningsmangfold

Flere av spørsmålene som er blitt diskutert i styret har tatt for seg hvilken livsførsel menighetens ledelse og sentrale bidragsyttere bør ha, siden disse personene tenkes å ha et særlig ansvar som forbilder for menighetens øvrige medlemmer. Det er spesielt tre problemstillinger som har vært gjenstand for mye diskusjon: Kan medlemmer med sentrale verv i menigheten ha sex utenfor ekteskapet? Kan de drikke alkohol, og hvor måteholdne bør de i såfall være? Og, kan de være praktiserende homofile?

I et intervju fortalte menighetens tidligere pastor at det for en del år siden hadde oppstått en krise i styret som kunne ha fått SubChurch til å ”revne”. Ledelsen oppdaget da at den var delt i synet på sex før ekteskapet. Halve styret mente at dette ikke nødvendigvis var et problem, mens resten mente det motsatte. De valgte derfor å søke veiledning hos en kvinne som var leder i Oasebevegelsen⁷⁰, og hun deltok på et møte med menighetens styre. Under dette møtet kom de etter mye diskusjon frem til at ”her kan meningene være forskjellige og det er ikke dette som er det viktigste”. Pastoren fortalte at de nok alle var blitt litt overrasket over dette utfallet, og konkluderte deretter med å si: ”Det var en veldig sterk erfaring, egentlig. Og helt klart... Det var vanskelig for Sub: (...)Hvordan være tydelig på sosialetikk eller på samlivsetikk, og samtidig være inkluderende? Og det *er* fortsatt vanskelig”.

Også andre informanter forteller at det har vært mange diskusjoner om dette temaet: ”Det har det vært masse runder på i styret opp igjennom...fordi vi har vært nødt til å stille oss spørsmålene, og vi har alltid gruet oss til det”.

Det samme har også vært tilfelle når det gjelder spørsmål om bruk av alkohol. Styret

⁷⁰ Oasebevegelsen er en kristen karismatisk fornyelsesbevegelse som ble startet på slutten av 1970-tallet. Den har inspirert til dannelsen av trosmenigheter, spesielt i første halvdel av 1980-tallet (Borgen og Haraldsø 1993:221-222)

ønsker at menigheten skal være et trygt og alkoholfritt sted, noe som også understrekes ved at hverken SubCafe eller SubScene har alkoholservering. Et styremedlem fortalte likevel at enkelte av menighetens yngre medlemmer har reagert negativt når de har sett ledere drikke alkohol i andre sammenhenger. Han forklarte reaksjonen med at flere av ungdommene antagelig har en vanskelig bakgrunn med mye festing og ustabilitet, for så å gjøre en ”helomvending”: ”Og så blir de så provosert når de kommer på Sub og ser at styremedlemmene drikker øl... og blir skuffet for at folk kan stå den ene dagen og lede lovsangen og den neste dagen så er de kanskje på tredje ølen”. Sitatet viser at grensene ved bruk av alkohol er definert ulikt blant medlemmene i menigheten, og at de ulike grensene synliggjøres i kontekster utenfor menighetens lokaler. Å sitte med lederansvar i menigheten krever dermed refleksjon i forhold til hvilke signaler man ønsker å gi gjennom sine handlinger. Styremedlemmet fremstilte denne problemstillingen ved følgende spørsmål: ”Hvis man ønsker å være forbilde, hva vil det si? Hvilke konsekvenser får det for mitt liv? Bør jeg tenke meg om et par ekstra ganger, eller kan jeg gjøre hva jeg vil?”.

Vanskelig har det også vært i tilfeller der medlemmer i menigheten har slitt med alkohol- og rusproblemer. Flere styremedlemmer har understreket at det har vært utfordrende å finne gode måter å håndtere slike problemstillinger på. I noen tilfeller er det blitt oppfattet feil når man forsøkte å hjelpe vedkommende, og i andre sammenhenger burde man ha grepet sterkere inn.

Selv om det er ulike meninger i spørsmålene om sex før ekteskapet og alkoholbruk, konkluderte et sittende styremedlem med at de i alkoholspørsmålet vektla måtehold, og sa deretter: ”Det vi er enige om, er at vi ønsker å løfte frem ekteskapet som den beste samlivsformen, og trofasthet og edruelighet...dette er veldig viktig, og det mener vi at Bibelen er tydelig på”.

Den kanskje vanskeligste debatten i styret har vært hvorvidt medlemmer med sentrale verv i menigheten kan være praktiserende homofile. Dette er en diskusjon som fremdeles pågår, og noe endelig standpunkt er ikke tatt. Ledelsen har foreløpig ikke hatt en konkret situasjon som har tvunget dem til å ta stilling i saken, men regner med at den vil komme. Da de for en del år siden hadde et lesbisk par i menigheten, måtte de likevel diskutere dette spørsmålet. Om denne diskusjonen fortalte et styremedlem følgende: ”Det vi i alle fall var enige om, var at homofilt praktiserende er hjertelig velkommen i fellesskapet vårt, og skal elskes like mye som alle andre”. Likevel mente han at dette paret kanskje sluttet å gå i menigheten fordi de skjønte at enkelte var ”nervøse” rundt dem.

Styremedlemmet understreket at det som gjør homofilidebatten ekstra vanskelig, og som er kjernespørsmålet i hele diskusjonen, er hvorvidt det å leve ut homofil legning er synd eller ikke: ”Hvis det *ikke* er synd så skulle man kunne sitte i et lederskap i en menighet, men hvis man mener at det *er* synd så er jo det et problem(...)”. Videre poengterte han at de ulike meningene i styret kunne settes i sammenheng med hvordan de tolket Bibelen i dette spørsmålet. Siden de som kristne har lagt Bibelen til grunn for troen sin, mente han at de også måtte respektere dem som opplevde Bibelens tekster på dette området som ”sanne”⁷¹.

I samme intervju fortalte et tidligere styremedlem følgende om sin opplevelse av debatten: ”Jeg var jo veldig lei av å være den liberale stemmen.(...) Og det var en av grunnene til at jeg gikk fra styret også...for jeg mener jo at det ikke er noen synd å være homofil”. Siden SubChurch henvender seg til subkulturene og til troende som ikke føler seg hjemme i andre menigheter, mente hun at de også burde ha rom for de homofile. Hun sa videre at alle som var kjent med ensomhet visste hvor vondt dette kunne være, og hun opplevde det som meningsløst at et menneske ikke skulle få lov til å elske et annet, fordi det var av samme kjønn: ”Og så skal *det* mennesket, fordi det er Guds vilje, leve i ensomhet? Nei, jeg synes bare det er helt grusomt. Ifølge mitt syn så skal vi elske alle. Og som du sier [henvendt til den andre informanten]...at man har en visjon om edruelighet og at man skal være trofast...Det er de tingene som er viktige, ikke hvilket kjønn man tiltrekkes av”.

Selv om homofilspørsmålet har vært og fremdeles er gjenstand for diskusjon og delte meninger i SubChurch, synes menigheten likevel å bli opplevd som et åpent og inkluderende fellesskap av homofile som ikke har følt seg hjemme i andre menigheter. I et intervju i avisen Vårt Land fortalte styreleder i Åpen Kirkegruppe⁷² Geir Wiknes, at han tidligere hadde gått i Normisjonens menighet, Storsalen. Han hadde imidlertid reist seg og forlatt salen i protest da en forbeder hadde bedt for at den nye ekteskapsloven måtte bli stoppet:

Vi var mange homofile som sluttet da. Storsalen er et bra og kult miljø, derfor overså mange av oss hva menigheten faktisk står for. Ledelsen beklaget, men viste samtidig holdninger til homofile som jeg ikke kunne identifisere meg med. Etter det har jeg gått en del i SubChurch. Der har de et helt annet ståsted. Tilhørighet til SubChurch har vært avgjørende for mange homofile, sier Wiknes (Alf Gjøsund 2010:26).

⁷¹ Homofili er ikke et sentralt tema i Bibelen. Seksualitet mellom mennesker av samme kjønn omtales få steder i GT (3 Mos 18, 22 og 20,13) og med sikkerhet en gang i NT (Rom 1,26). Sannsynligvis blir temaet også behandlet i to andre tekster (Kor 6,9 og Tim 1, 10). De bibelske tekstene er imidlertid utvetydige i sin fordømmelse av den mannlig homoseksualitet, og i en tekst også av den kvinnelige formen (Johannes Nilsen 2003:167-168, 176)

⁷² En tverrkirkelig organisasjon for homofile og lesbiske kristne.

Under feltarbeidet var jeg til stede på en rekke gudstjenester i SubChurch, og mange temaer ble behandlet i talene og under bønnene. De tre problemstillingene presentert ovenfor ble imidlertid ikke blitt tatt opp ved noen av disse anledningene. Hvorvidt dette er tilfeldig, om de bevisst unngås, eller oppleves som mindre viktige, er imidlertid vanskelig å vite.

Diskusjonene om sex før ekteskapet, alkoholbruk og homofili viser at det i enkelte etiske spørsmål finnes ulike tolkninger av kristen etikk, og at grensene for hva som aksepteres varierer i menigheten. Videre illustrerer debattene en spenning mellom liv og lære. Et styremedlem oppsummerte tematikken i diskusjonene slik:

Hvor går grensene? Hva er vi for noe? Hva tror vi på? Skaper vi bare en...en god sosial setting der alle skal trives, er det *det* vi driver med? Eller tror vi på noe som er utgangspunktet for det vi driver med? Og hvis vi gjør det, i så fall...hva betyr det for måten vi lever livene våre på? *Det* er på en måte hele problematikken”.

Sitatene viser også at debattene kan settes i sammenheng med ulike syn på hvordan man tolker Bibelen i etiske spørsmål. Jeg vil derfor drøfte dem i lys av noen ulike tilnærmingmåter og perspektiver i den kristne etikken.

Bibelen som normativ skrift: bibelsyn og bibeltolkning

Bibelen har spilt en avgjørende rolle som normativ instans i kristen etikk gjennom alle epoker av kirkens historie, og troende har vendt seg til Bibelen når det har vært nødvendig å søke veiledning i ulike etiske spørsmål (Heiene og Thorbjørnsen 2001:53). Dette er også tilfelle i dag, men måten det skjer på kan variere sterkt: ”fra dem som nøyer seg med en generell henvisning til at Bibelens virkelighetsforståelse danner utgangspunktet for deres etiske refleksjoner, uten å gjøre bruk av konkrete bibeltekster i etikken, til dem som hevder at alle bibelske bud og formaninger er forpliktende for oss som lever i dag” (ibid: 54).

Religionsviter Olav Hognestad påpeker at det *bibelsynet* man har ofte vil legge føringer på hvordan man bruker og tolker tekstene. ”Bibelsyn” forstås i denne sammenheng som et *helhetssyn* på Bibelen: ”Noen vil hevde at Bibelen som helhet må tas bokstavelig, mens andre vil hevde at Bibelen ofte taler med symboler og bilder og derfor ikke må tas bokstavelig” (2001:5). En av informantene sitert ovenfor sier at homofilis spørsmålet er vanskelig fordi de har valgt å legge en del av Bibelens tekster til grunn for troen sin: ”Og hvis man tror på det, så må man jo på en eller annen måte respektere dem som tror at det som står der er sant (...).” Utsagnet tyder på at medlemmene i SubChurch representerer ulike bibelsyn, noe som høyst sannsynlig henger sammen med at de kommer fra forskjellige kirkelige

tradisjoner. Det kan derfor være interessant å se litt nærmere på hvilke bibelsyn som er representert i noen av de kirkelige tradisjonene de kommer fra. I en spørreundersøkelse som ble foretatt i SubChurch i 2004⁷³ ble det blant annet spurt om medlemmenes kirkelige bakgrunn. Tallene viste at de tre største gruppene enten hadde bakgrunn i Den norske kirke (32%), var pinsevenner (26,7%), eller kom fra Kristne senter og andre "trosmenigheter" (18,7%).

Den norske kirke er mangfoldig og man finner ulike bibelsyn og tolkninger representert, noe som blant annet viser seg ved at kirken er delt i sitt syn på homofilt samliv. Kirkehistoriker Bernt T. Oftestad konstaterer at kirken som folkekirke nettopp "vektlegger at medlemmenes (forskjellige) holdninger og oppfatninger skal avspeiles i kirkens liv, læreprofil og moralsyn" (2002: 119). Om det lutherske bibelsynet skriver teolog Knut Nilsen følgende: "Skriftens sentrum er Kristus. Det gjør Skriften grunnleggende. Men alt som står i Bibelen har likevel ikke samme gyldighet (...). Det lutherske skriftsynet krever altså ikke konformitet med det enkelte bibelord, men en indre overensstemmelse med Skriftens hovedtanker om frelsen"(1993:135).

Førsteamanuensis i religion, livssyn og etikk, Helje Kringlebotn Sødal, behandler tradisjonelle pinsemenigheter og trosmenigheter under fellesbetegnelsen "Den pinsekarismatiske bevegelsen"⁷⁴. Med en slik inndeling kan man si at nesten halvparten (45,4 %) av dem som deltok i SubChurch's spørreundersøkelse har bakgrunn i denne bevegelsen. I følge Sødal er den pinsekarismatiske bevegelsen på mange måter en bibelbevegelse, og mange bibelhenvisninger i forkynnelsen og vitnesbyrdene er et karakteristisk trekk: "Bibelsynet er konservativt og beskrives gjerne som biblisistisk"⁷⁵. Vanligvis blir Bibelen

⁷³ Se vedlegg nr. 5. Undersøkelsen ble foretatt av Stian Aarebrot i forbindelse med hans spesialavhandling om menigheten som helbredende fellesskap i 2004. Det var 75 personer som deltok. Resultatet er seks år gammelt, og man må ta høyde for at det ikke nødvendigvis korresponderer med dagens situasjon. Menigheten består dessuten av flere medlemmer enn de som har besvart surveyen. Siden undersøkelsen er den eneste som er blitt foretatt på dette området, velger jeg likevel å benytte den her.

⁷⁴ Sødal begrunner dette med selvforståelsen blant mange pinsekristne. Til tross for uenighet om enkelte lærespørsmål hevder Sødal at troen på Den Hellige Ånds nærvær, makt og gaver binder dem sammen. Tradisjonelle pinsevenner inngår i pinsebevegelsen som oppstod på begynnelsen av 1900-tallet, og kjennetegnes blant annet ved vektlegging av tungetale som tegn på åndsåpen. Trosmenighetene oppstod på 1960-tallet og fremover, og mange av medlemmene hadde bakgrunn fra pinsemenigheter. De har gjerne et større fokus på nådegaver generelt, og vektlegger ikke tungetalen i like stor grad som pinsemenighetene. I Norge er eksempler på slike trosmenigheter Levende Ord og Oslo Kristne Senter (Sødal 2002:-256-257)

⁷⁵ Om begrepet "biblisisme" skriver Sødal: "Biblisisme innebærer en overbevisning om at Bibelen skal oppfattes ordrett som eneste norm for tro og lære" (2002:271). Hognestad påpeker imidlertid at begrepet ikke er entydig, og at det historisk sett og i nåtid vil være nyanser. Grunnsynet er likevel et helhetssyn på Bibelen der den forstås "som umiddelbart forpliktende for nåtiden i det den utgjør et sluttet og forpliktende hele" (2001:89-90). Et biblisistisk bibelsyn medfører dermed at man ønsker å lese tekstene "som de står". Tekstenes historiske og litterære sammenheng blir ikke vektlagt (Heiene og Thorbjørnsen 2001:61).

regnet som ufeilbarlig og feilfri i alt den uttaler seg om.(...) Tanken om verbalinspirasjon står sterkt. Det innebærer at man mener Gud har diktert hvert ord og tegn til nedskriverne” (2002:271).

Hognestad poengterer at det er vanskelig å stille helt klare kriterier som kan dekke forskjellig bibelsyn, fordi det også er mange variabler blant personene innen de ulike gruppene. Dette kan føre til uenighet og forskjellige tolkninger av enkelttekster innad i den enkelte gruppe (2001:15). Selv om det er sannsynlig at ulike bibelsyn er representert i SubChurch siden menigheten er tverrkirkelig, er det derfor også trolig at enkelte har valgt å gå i SubChurch nettopp fordi de ikke identifiserer seg med bibelsyn eller teksttolkninger i tradisjonene de kommer fra. Wiknes' sitat fra Vårt Land synes å illustrere dette.

Sentrum/periferi-modellen og den etiske debatten i SubChurch

En av årsakene til at Bibelen tolkes forskjellig i etiske og andre spørsmål kan altså settes i sammenheng med den enkeltes bibelsyn. Hognestad understreker imidlertid at den viktigste årsaken ligger i Bibelen selv, fordi den er mangfoldig og til dels flertydig og vanskelig å forstå (2001:18). Bibelen består av i alt 66 forskjellige skrifter som er blitt nedtegnet over en periode på rundt 1000 år, en periode med vekslende sosiale, politiske og kulturelle forhold. Mangfoldet viser seg også ved at skriftene representerer forskjellige litterære sjangre, og også innholdsmessig fremstiller ”ulike teologier” (ibid.). Et spørsmål for dem som ikke har en biblisistisk tilnærming, vil derfor være hvordan man best kan tolke bibelske tekster med tanke på den historiske og kulturelle avstanden. Innen teologien inngår dette spørsmålet i det Hognestad omtaler som ”det hermeneutiske problem”. I følge ham består tolkningsproblemet i utgangspunktet av to spørsmålsstillinger: Det første spørsmålet behandler tekstens *historiske* mening, altså hva forfatteren ønsket å formidle gjennom teksten, og hvordan datidens leser forstod den⁷⁶. Det andre spørsmålet dreier seg om hvordan disse tekstene kan være normative og aktuelle i dag.

I det intervjuet jeg foretok med et nåværende og et tidligere styremedlem kom også informantene inn på denne problemstillingen. I samtalen som omhandlet Bibelen med henblikk på homofilspørsmålet, viste for eksempel den ene informanten til bibelske påbud og forbud som ikke nødvendigvis oppleves som gyldige i dag. Hun understreket at en

⁷⁶ De siste to hundreårene har en vitenskapelig og deskriptiv bibelforskning utviklet seg. Ved å benytte metoder og innfallsvinkler fra fag som historie, litteraturvitenskap, filologi, arkeologi og sosiologi har forskningen bidratt til nye perspektiver i analysen av Bibelens skrifter. Dette omtales gjerne som historisk-kritisk forskning. Begrepet *eksegese* benyttes ofte om slike historisk-vitenskapelige tolkninger av bibelske tekster.

bokstavelig tolkning av tekstene ville medføre at hun som kvinne skulle dekke til håret når hun ba⁷⁷. Senere i samme intervju konstaterte hun også at det for 50-60 år siden ville vært et problem at hun satt i styret, fordi enkelte bibelske tekster forbyr kvinner å tale i forsamlingen⁷⁸. Hun mente videre at den holdningsendringen som har funnet sted i mange kirker mht kvinnesynet, også vil komme i homofilidebatten⁷⁹.

Teologene Gunnar Heiene og Svein Olaf Thorbjørnsen skriver at det gjennom tidene har vært mange syn på hvordan man skal skille mellom forpliktende og ikke-forpliktende etisk materiale i Bibelen. En variant er *sentrum/periferi-modellen*. Her søker man å lese de ulike tekstene i lys av Bibelens sentrale budskap: ”nemlig vitnesbyrdet om den korsfestede og oppstandne Kristus” (2001:66). Selv om dette budskapet danner sentrum for tolkningen, betyr det imidlertid ikke at det som befinner seg i ”periferien” er uforpliktende eller uaktuelt, men det åpner for at ikke alt er like grunnleggende. ”For etikkens del betyr det at vi skiller mellom grunnnormer og avledede normer” (ibid:67). Eksempler på slike kristne grunnnormer kan være det doble kjærlighetsbudet, rettferdighet, vern om de forsvarløse og svake, og respekt for skaperverket, for å nevne noen.

En slik sentrum/periferi-tilnærming viser seg i Nilsens fremstilling av det lutherske bibelsynet. Også sitatet fra SubManifest, samt flere av uttalelsene fra informanter i SubChurch synes å illustrere en slik tenkning. Det sittende styremedlemmet som tidligere er sitert, sier for eksempel at de er enige om at de ønsker å løfte frem ekteskapet som den beste samlivsformen, samt trofasthet og edrueighet. Hun understreker at disse normene er viktige, og at styret opplever Bibelen som tydelig på disse områdene. Normene vektlegges altså som sentrale (i sentrum) og dermed som grunnleggende. Det tidligere styremedlemmet sier deretter: ”I følge mitt syn så skal vi elske alle. Og som du sier...at man har en visjon om edrueighet, og at man skal være trofast...og det er de tingene som er viktige, ikke hvilket kjønn man tiltrekkes av”. Utsagnet viser en klar sentrum/periferi-tenkning, der blant annet kjærlighetsbudet gis prioritet fremfor andre normer. Også den tidligere pastorens fremstilling av diskusjonene rundt sex før ekteskapet, synes å romme en sentrum/periferi-tenkning. Dette viser seg ved at styret etter ”krisemøtet” kom frem til at meningene kunne være forskjellige i

⁷⁷ Sannsynligvis med henvisning til 1. Kor 11, 5-7.

⁷⁸ Sannsynligvis med henvisning til tekster fra 1. Kor 11:2-16, 14:33-36 eller 1.Tim 2:2-14.

⁷⁹ Synet på homofili i den kristne etikken vil for mange troende ikke bare dreie seg om tolkning av enkelttekster, men om et helhetssyn på den menneskelige seksualiteten. I dette spørsmålet finner man mange forskjellige argumentasjonsmåter både blant dem som vil åpne for homofilt samliv og blant dem som avviser dette (Heiene og Thorbjørnsen 2001:79)

denne saken, og at det er ikke var dette spørsmålet menigheten stod og falt med. Når synspunkter rundt etiske spørsmål som homofili ikke synes å bli vektlagt i taler og bønner i SubChurch (slik Wiknes opplevde i Storsalen), kan også dette være et tegn på at de talende opplever andre temaer og normer som mer sentrale og grunnleggende.

I dette kapittelet har jeg drøftet noen etiske problemstillinger som er blitt jevnlig diskutert i styret i SubChurch. Informantene har selv understreket at dette er vanskelige spørsmål, og jeg har derfor i ustrakt grad benyttet deres egne ord i fremstillingen. Det er imidlertid viktig å presisere at dette kun gjengir noen få av stemmene. Andre i menigheten ville kanskje fremstilt diskusjonene annerledes, eller vektlagt synspunkter som ikke er fremkommet her. Debattene i SubChurch synes å ha klare likhetstrekk med diskusjoner som pågår i mange andre menigheter og kirkesamfunn. Når SubChurch også er tverrkirkelig, kommer det derfor ikke som noen overraskelse at spørsmålene både oppleves som vanskelige og besvares ulikt blant medlemmer i ledelsen og menigheten forøvrig. Sammenlignet med andre viktige lærespørsmål som ikke synes å skape uenighet, blir disse gjenstand for debatt og stadig meningsutveksling. En forklaring kan være at disse spørsmålene handler om livsførsel og praksis, og at den enkeltes valg dermed er synlig og kan virke utfordrende på andre. Grunntonen i menighetens etiske diskusjoner synes likevel å være at de kan leve med uenighet i disse spørsmålene, noe som gir assosiasjoner til statskirken som en åpen folkekirke der ulike moralsyn og læreprofiler får plass.

8. ”Emerging churches”: er SubChurch del av en større bevegelse?

SubChurch ble til blant mennesker, hvor mange ikke følte seg hjemme i den tradisjonelle kristenkulturen. Vi ønsket å skape noe nytt og annerledes, og uttrykke oss på måter som ikke var vanlige i andre kristne kirker, og ellers i mainstreamkulturen (SubManifest)

Med utgangspunkt i sitatet har jeg i de foregående kapitlene undersøkt hva som kjennetegner og særpreger SubChurch's religiøse uttrykk og teologiske profil. Dette er gjort ved å behandle aspekter innen kategorier som ”hellig rom”, ”hellige handlinger”, ”kultisk musikk”, ”katekese”, ”diakoni” og ”misjon”, samt ”teologi” og ”etikk”. I dette avsluttende kapitlet vil jeg vende blikket utover, og stille følgende spørsmål: Kan SubChurch ses som en del av en større bevegelse?

Den første gangen jeg besøkte SubChurch var jeg til stede ved en gudstjeneste. Dette skjedde høsten 2008. Menigheten hadde samme helg huset Nordic Fest, en kristen musikkfestival med band innen rock og metal⁸⁰. Gjestetaler var den amerikanske pastoren Bob Beeman, som på midten av 1980-tallet hadde grunnlagt ”rockekirken” Sanctuary i San Diego⁸¹. Mitt førsteinntrykk var dermed at SubChurch hørte hjemme i et internasjonalt nettverk, og hadde kontakt med lignende menigheter utenfor Norge. I senere intervjuer har jeg derfor spurt informantene om de anser seg som del av en større bevegelse, noe alle har svart positivt på. En av informantene fortalte at det hadde vært inspirerende å oppdage at det eksisterte mange lignende menigheter utenfor landets grenser. Deretter sa han: ”Jeg opplevde, og jeg tror det var flere som opplevde...at uavhengig av hverandre så var vi del av en eller annen form for bevegelse”. Dette viste seg ved at det stadig dukket opp nye menigheter som ”hadde hjerte for å nå subkultur og som var en del av den, men som var kristne og ønsket å bygge et fellesskap ut fra det”. Han kunne også fortelle at han ved flere anledninger hadde representert SubChurch på internasjonale ledersamlinger kalt ”roundtable”, blant annet under den årlige musikkfestivalen arrangert av Jesus Freaks⁸² i Tyskland. Han anslo at det på disse

⁸⁰ Nordic Fest arrangeres av det norske selskapet Nordic Mission. Selskapet har også en nettbutikk som distribuerer musikk av ulike band innen alternativ rock og i metall (<http://www.nordicmission.net/>). For mer informasjon se intervju med selskapseier Pål Dæhlen i Magazinet (URL: <http://www.dagenmagazinet.no/Kristenliv/tabid/256/Default.aspx?ModuleId=67792&articleView=true>, lesedato 25.08.2010)

⁸¹ Sanctuary-menigheten vokste raskt og spredte seg også til andre deler av USA. Mange kjente band innen den kristne metal-scenen har hatt tilhørighet til Sanctuary, blant annet Stryper, Deliverance og P.O.D. I dag driver Beeman Sanctuary International, som blant annet har en egen radiokanal. Han deltar også på mange kristne rockefestivaler og underviser ved ulike seminarer.

⁸² Jesus Freaks begynte som et lite husfellesskap i Hamburg i 1991. I dag omfatter paraplyorganisasjonen med samme navn over seksti grupper og menigheter spredt over hele Tyskland. En gang hvert år arrangeres Freakstock, en stor musikkfestival med band og publikum fra mange land. For mer informasjon, se

samlingene hadde vært deltagere fra omlag tyve ulike land, og han syntes at det hadde vært spennende å delta der. Selv om det fantes mange fellestrekk mellom de ulike menighetene, poengterte han imidlertid at det også fantes store forskjeller⁸³.

Informantene mine mener altså selv at SubChurch kan ses som del av en større bevegelse bestående av en rekke uavhengige og alternative menigheter. For å undersøke hva som kjennetegner denne bevegelsen, vil jeg diskutere deler av materialet jeg tidligere har presentert i lys av termen ”Emerging churches”. Innen religionsvitenskaplig og teologisk diskurs er dette en term som benyttes i omtalen og kategoriseringen av enkelte utviklingstrekk og trender som har funnet sted i vestlige kristne trosfelleskap i senere år. Den benyttes også av mange som selv anser seg som representanter for denne bevegelsen. Før jeg drøfter SubChurch's plass i denne sammenhengen, er det imidlertid nødvendig med en nærmere redegjørelse for bakgrunnen for og forståelsen av termen ”Emerging Churches”, samt enkelte andre begreper som benyttes i diskusjoner på dette feltet.

Emerging Churches: kristne fellesskap i postmoderne kulturer

Teologen John Drane skriver at termen ”emerging church” var lite kjent og benyttet for femten år siden, men hevder at man i dag raskt vil møte på betegnelsen og den virkelighet den beskriver innen amerikanske, britiske og australske kirkekulturer (2006:3). Også kirkeforskerne Eddie Gibbs og Ryan K. Bolger skriver at ”emerging churches” (heretter forkortet til EC) stadig hyppigere blir behandlet i bokutgivelser, blir tatt opp som tema på teologiske seminarer og dessuten debatteres på et stort antall internettblogger (2005:41). Hva forstås så med denne termen? Drane skriver at det er vanskelig å definere hva EC egentlig rommer fordi gruppene som hevder at de er en del av denne bevegelsen ofte er svært ulike (2006:4). Gibbs og Bolger fremstiller imidlertid en vanlig forståelse av begrepet på denne måten:

Popularly, the term *emerging church* has been applied to high-profile, youth-oriented congregations that have gained attention on account of their rapid numerical growth; their ability to attract (or retain) twentysomethings; their contemporary worship, which draws from popular music styles; and their ability to promote themselves to the Christian subculture through websites and by word of mouth (2005:41)

organisasjonens hjemmeside: <http://jesusfreaks.com/content/about-jesus-freaks-eng>. Informanten fortalte at han allerede som 16-åring hadde møtt en av initiativtagerne for Jesus Freaks på husbåten Steiger i Amsterdam. Da de traff hverandre igjen på ”roundtable” mange år senere, fant de dermed ut at de i mellomtiden hadde startet svært lignende menigheter uten å være klare over det.

⁸³ Informanten fortalte at han hadde vært på bølgelengde med mange, blant annet Jesus Freaks og en menighet i London, men understreket også at det fantes eksempler på ledere som det hadde ”bikket” litt for.

EC blir dermed benyttet som en samlebetegnelse for en rekke nye menigheter og trosfellesskap som har et ungt aldersgjennomsnitt, som bruker samtidskulturelle former og musikkuttrykk i sin tilbedelse, og som i stor grad benytter seg av og promoterer seg ved moderne medier som internett. Til tross for slike fellestrekk finnes det også store ulikheter. Gibbs hevder at EC-bevegelsens styrke er at den har oppstått spontant og opererer på grasrotnivå. Nettopp fordi disse menighetene ikke er blitt organisert av en institusjon som implementerer sin tenkning og praksis ovenfra og ned, har en rekke lokale varianter utviklet seg. Bevegelsen rommer derfor et vidt spekter av praksiser og kan ikke sies å representere noe bestemt læremessig ståsted eller en spesifikk kirkelig tradisjon. Mange av menighetene er videre sammensatt av mennesker fra forskjellige kirkesamfunn, de er altså tverrkirkelige, og ønsker å trekke inn elementer fra de ulike tradisjonene de kommer fra. (Gibbs 2009:36-40).

Ordet "emerging" (fremvoksende, begynnende) indikerer at denne sammensatte bevegelsen er på et tidlig stadium: "Emerging churches are physically present today – they exist here and now. However, the emerging church is a goal or a process, and it has not yet completely arrived. If anything, it is in its infant stage (Gibbs og Bolger 2005:43)". Selv om bevegelsen er ung og dessuten svært mangfoldig, mener Gibbs og Bolger at det likevel finnes fellesnevner for EC som pløyer dypere enn den mer generelle fremstillingen ovenfor gir uttrykk for. Etter et omfattende feltarbeid der de blant annet har intervjuet ledere i slike menigheter, foreslår de følgende definisjon:

Emerging churches are communities that practice the way of Jesus within postmodern cultures. This definition encompasses nine practices. Emerging churches (1) identify with the life of Jesus, (2) transform the secular realm, and (3) live highly communal lives. Because of these three activities, they (4) welcome the strangers, (5) serve with generosity, (6) participate as producers, (7) create as created beings, (8) lead as a body, and (9) take part in spiritual activities (2005:44-45).

Gibbs og Bolger hevder at de tre første punktene er nøkkelp praksiser i EC-bevegelsen. De neste seks punktene springer ut av disse, men alle praksiser er ikke nødvendigvis representert i hver enkelt kirke eller menighet (ibid.:43). Jeg vil i det følgende behandle enkelte av punktene i relasjon til SubChurch, men først er det nødvendig å se nærmere på forskernes hoveddefinisjon. Her identifiserer de EC som fellesskap som følger Jesu vei⁸⁴ innen postmoderne kulturer. Hva menes så med "postmoderne kulturer"?

Modernitet benyttes gjerne i omtale av ulike vestlige kulturmønstre som har tatt form i

⁸⁴ "Jesu vei" alluderer til Acta (Apostlenes gjerninger), 9, 2 der "kristendommen" omtales som "veien".

løpet av de siste 250 årene. Sentrale kjennetegn er et sterkt fokus på individet og dets rett til frihet og selvstendighet, en stor tro på fornuft og rasjonell tekning, samt en optimistisk tillit til at ny viten vil bringe fremskritt og forbedre menneskeheten (Dag Østerberg 1999:11). Et annet kjennetegn ved moderniteten er de mange differensieringsprosessene som har funnet sted. Innen det religiøse feltet viser dette seg blant annet ved adskillelse mellom kirke og stat, tro og vitenskap (Paul Heelas 1998:2). Gibbs og Bolger fremhever differensieringen mellom religiøse og sekulære sfærer som et grunntrekk ved moderniteten, og hevder at *postmoderniteten* markerer en tid der dette skillet er blitt utfordret: "Postmodernity marks the time when secular space was called into question concurrent with the pursuit of holism and the welcoming of pluralisation in Western societies" (ibid.:44). Postmoderne kulturer aksepterer altså ikke alle skiller og avgrensninger som har funnet sted i moderne tid, men søker i stedet en mer helhetlig tilnærming gjennom ulike dedifferensieringsprosesser⁸⁵. Samtidig pågår det en økende pluralisering av samfunnet, blant annet som et resultat av dagens globalisering. tendens

Etterligning av Jesus og fokus på Guds rike

Et hovedanliggende i EC er bevegelsens ønske om å etterligne Jesu måte å leve på. Dette viser seg på ulike områder og preger blant annet deres forståelse av misjon.

I følge Gibbs og Bolger finnes det en klar sammenheng mellom Jesu lære og hans løfte om et gudsrike på jorden⁸⁶. Et typisk trekk for EC-bevegelsen er dermed dens fokus på Guds rike og et ønske om å søke dette her og nå, gjennom fellesskapets handlinger i dagens postmoderne samfunn (2005:48). Dette synes også å være tilfelle for SubChurch. I intervju med menighetens tidligere pastor, spurte jeg om det var enkelte temaer eller bibeltekster som hadde vært spesielt fremtredende og hyppig diskutert i SubChurch. Han svarte: "Den siste perioden før jeg sluttet ble jeg mer og mer opptatt av å bruke bibeltekster om Guds rike...og vi diskuterte: Hva betyr Guds rike, og hvordan skal vi leve ut Guds rike?". Sitatet viser at menigheten ikke bare forstår Guds rike som noe som skal komme i fremtiden. Den vektlegger

⁸⁵ Presentasjonen ovenfor er en kort og svært forenklet fremstilling av noen typiske trekk ved moderne og postmoderne kulturer. Det er imidlertid viktig å poengtere at man også kan finne mange ulike og til dels motstridende strømninger: "Både det moderne og det postmoderne kjennetegnes av tvetydighet og av flere tendenser og tradisjoner" (Henriksen og Krogseth 2001:33-34). Begrepet "postmodernitet" er også omstridt. Enkelte ønsker for eksempel i stedet å benytte begreper som "senmoderne", og anser heller de postmoderne markørene som trekk i moderniteten, ikke adskilt fra den.

⁸⁶ Guds rike er et begrep som man møter i Jesu forkynnelse i følge evangeliene. Denne termen viser til at Guds rike er til stede her og nå (Matt 12,28), at det er noe mennesket kan søke (Matt 6,33), og noe menneskene kan be om å få del i (Matt 6:10). Enkelte tekster viser at det er en sammenheng mellom menneskenes livsførsel og deres eventuelle nærhet til himmelriket (Matt 5,20 og 25,34).

også hvordan det kan etterstrebes og uttrykkes av menigheten her og nå.

Gibbs og Bolger mener at man for å kunne forstå EC-bevegelsens tolkning av Jesu vei, så må man først sette seg inn i dens forståelse av misjon som *missio Dei*, Guds misjon til hele verden (ibid.:50). Kirken har ingen egen misjon. Den deltar i Guds misjon, og denne misjonen omfatter hele skapelsen: "The *missio Dei* precedes the church, and so the issue is not where to bring or take God, but to find God where he is working..." (ibid.:52). Denne tolkningen åpner for at Guds rike også finnes utenfor eksisterende kirkelige strukturer. Mens mange kirker forsøker å invitere ikke-troende inn i *sin* verden, deltar EC-bevegelsen i stedet aktivt i kulturene utenfor. Gibbs og Bolger omtaler dette som en endring fra en *sentripetal* dynamikk (som søker inn mot et midtpunkt) til en *sentrifugal* dynamikk (som søker ut fra et midtpunkt). Slik erstattes en "Kom til oss"-invitasjon med en "Gå ut"-motivasjon⁸⁷ (ibid.:50-51).

SubChurch's tilstedeværelse blant ungdommer i subkulturene kan ses som et eksempel på nettopp dette. En av initiativtagerne for menigheten fortalte at styret på et tidlig tidspunkt hadde en visjon om å gjøre kløften mellom "kristne" og "ikke-kristne" musikkmiljøer mindre ved å skape en felles konsertarena i sentrum. Videre ønsket de at kafeen skulle fungere som et naturlig møtested for ungdommer uavhengig av deres religiøse ståsted. SubChurch's arbeid kan dermed tolkes som et *sentrifugalt* initiativ ved dets etablering og aktive deltagelse i miljøer som ligger utenfor tradisjonelle kirkelige strukturer.

Gibbs og Bolger har intervjuet flere ledere i EC-bevegelsen og spurt dem hvordan de tolker ordet misjon. En av de siterte informantene er Mark Scandrette, grunnleggeren av ReIMAGINE!. Han svarte: "Most harbour hostility to the Christian faith. We want to help people consider Jesus as an option through the beauty of how we live our lives. We believe in an 'inhabited apologetic', and through our lives 'we bear witness to the reality of God' (ibid. : 59). Gibbs og Bolger konkluderer deretter: "For Scandrette, there is no mission projects or outreaches. Their daily lives point to the reality of the kingdom. Through their activities in the community, members preach good news" (ibid.).

Dette sitatet har klare likhetstrekk med SubChurch's forståelse av misjonsaspektet i dens ungdoms- og kulturarbeid ved SubScene. Menigheten ønsker ikke å misjonere i betydningen av å "preke" for gjestene, men mener at stedet gir dem mulighet til å bidra med

⁸⁷ I essayet "Improvising Church: An Introduction to the Emerging Church Conversation", fremhever teologiprofessor Scott Bader-Saye det samme. Mens for eksempel mega-kirkene ønsker å sentralisere kristen kulturell aktivitet ved å bygge egne skoler, treningsstudioer, bokhandlere og kafeer på kirkens "campus", søker EC å delta i verdenen utenfor: "Emerging Christians tend to prefer bringing the church into the world. Through this, they hope to bear witness to and learn from those outside the church" (2006:20)

konstruktive handlinger som formidler deres verdier og tro.

SubChurch har altså likhetstrekk med EC-bevegelsen. Det viser seg ved at menigheten ønsker å etterligne Jesus ved å søke Guds rike her og nå og i kulturer utenfor etablerte kirkelige strukturer. Ønsket uttrykkes først og fremst gjennom en praksis som omfatter gode gjerninger.

Sakralisering av sekulære sfærer

Et annet hovedanliggende for EC, er bevegelsens ønske om å oppheve modernitetens skille mellom religiøse og sekulære sfærer. Dette skjer i følge Gibbs og Bolger ved en *sakraliseringsprosess* der alle aspekter ved livet søkes helliggjort: "Emerging churches tear down the church practices that foster a secular mind-set, namely, that there are secular spaces, times, or activities. To emerging churches all life must be made sacred" (ibid.:66). Dette innebærer at bevegelsen mener at Gud virker i sammenhenger som tilhører den såkalte sekulære sfæren. EC aksepterer heller ikke modernitetens dualismer slik de har vist seg i kirkens liv og tilbedelse, og man søker å overvinne disse motsetningene på ulike måter. Jeg vil nedenfor ta for meg noen eksempler på dette i SubChurch.

Et viktig trekk ved moderniteten er menneskets ønske om å organisere og systematisere sin virkelighet for å oppnå en følelse av kontroll. Dette organiseringsprinsippet har også påvirket kirkenes praksis. Gibbs og Bolger hevder at gudstjenesten i de moderne (protestantiske) kirkene er blitt strukturert på samme vis som en "tekst". De antar at dette er en konsekvens av at kirkegjengerne fra 1600-tallet og fremover i økende grad kunne lese og skrive: "Each part of the service progressed in logical fashion until the service was complete" (ibid. :68)⁸⁸. Dette omtaler de som et systematisk og *lineært* trosuttrykk. Postmoderne mennesker opplever imidlertid virkeligheten som mer mangfoldig: "There is more than one way to do things, more than one thing going on, and more than one message coming across" (ibid.). I EC viser dette seg ved at gudstjenestene ikke følger den samme lineære strukturen som tidligere, og ved at flere ulike aktiviteter kan foregå samtidig.

SubChurch kan sies å representere en slik ikke-lineær og ikke-litterær tilnærming i sin gudstjeneste. I stedet for en fast liturgi der det ene nedskrevne ledd følger det neste, ønsker de å eksperimentere med formen og tillater en stor grad av improvisasjon. I et tidligere

⁸⁸ Dette synspunktet står i en viss motsetning til det jeg har behandlet i kapittel 4 om hellige handlinger. Forskning viser at gudstjenestens hovedstruktur har vært den samme i vestkirken helt fra oldkirkens dager, altså lenge før boktrykkerkunsten ble oppfunnet. Jeg oppfatter det slik at Gibbs og Bolger fremfor alt er opptatt av det nedskrevne og det fastlagte i den tradisjonelle messen, slik den senere utviklet seg.

benyttet sitat sier et styremedlem følgende: "...møtelederne har full frihet til å forme gudstjenestene akkurat som de ønsker, fordi vi ønsker å ha mangfold". Sitatet vitner om at det i menigheten ikke er fastlagt noen norm for rett praksis, og at det finnes flere (jevngode) måter å gjennomføre gudstjenesten på. Selv om jeg tidligere har vist at møtene i SubChurch gjerne følger den samme firedelte strukturen som beskrives av Justin Martyr, finnes det også unntak. På et av møtene jeg deltok på ble det for eksempel ikke holdt noen tale. I stedet ønsket møtelederen at menigheten skulle sitte ti minutter i stillhet for slik å finne ro i en stresset hverdag. En informant fortalte at enkelte i menigheten ønsket å trekke inn elementer fra liturgien i den ortodokse kirke, blant annet i form av røkelse.

Menighetens medlemmer oppfordres dessuten til å uttrykke seg slik de selv føler er naturlig, noe som resulterer i at noen står under lovsangen mens andre sitter. Enkelte drikker kaffe eller brus under gudstjenesten, eller de går ut for å kjøpe dette for så å komme tilbake. En annen informant fortalte at noen av gudstjenestegjengerne fortrinnsvis kommer for å delta i lovsangen, mens andre er der for å lytte til talene. Noen ganger viser dette seg ved at enkelte går ut av lokalet under deler av gudstjenesten. Flere aktiviteter foregår altså samtidig.

Gibbs og Bolger skriver at de protestantiske kirkene som vokste frem etter reformasjonen satte ordet og forkynnelsen i sentrum i en tid da boktrykkerkunsten hadde skapt en ny tekstkultur. Tilbedelsen ble mer abstrakt og mindre visuell enn tidligere: "Even the worship music was strongly text based, as the words, not the entire experience, carried the meaning" (ibid.:71). Dagens postmoderne samfunn er imidlertid ikke bare tekstbasert. Populærkulturen rommer også sterke visuelle og auditive aspekter, noe som kan settes i sammenheng med fremveksten av ny teknologi, og medier som radio, TV, datamaskiner og internett. Den protestantiske kirken har etter Gibbs og Bolgers mening ikke fulgt tilstrekkelig med i den kulturelle utviklingen, men har fastholdt tekstkulturen som den viktigste. De hevder at dette har ført til en kløft mellom kirken og populærkulturen (ibid.:71). I EC-bevegelsen derimot ønsker man å oppheve dette skillet: "Emerging churches seek to incarnate, embody, and express the gospel beyond print culture, beyond the linear approach of modernity" (ibid.). Ulike populærkulturelle former trekkes derfor aktivt inn. Dette viser seg for eksempel ved at man i EC benytter "sekulære" musikkformer i gudstjenesten, men tillegger denne musikken nye betydninger. Dermed ligner kirkekulturen på den medlemmene ellers lever i: "Instead of profaning the church, secular music becomes holy, and therefore the rest of their lives becomes holy as well" (ibid.).

Her kan man se klare likhetstrekk mellom EC-bevegelsen og SubChurch. Under mitt

feltarbeid ble det sjelden anvendt visuelle medier i gudstjenesten (bortsett fra overhead og powerpoint ved to anledninger), men som jeg tidligere har vist benytter de konsekvent “sekulære” musikkuttrykk i lovsangen. Flere av mine informanter har fortalt at rock ble ansett som “syndig” i de kristne miljøene de kom fra. Et viktig utgangspunkt for SubChurch var derfor å skape et sted der de kunne dele tro og musikkinteresse, altså et rom for integrering av deres kristne og øvrige kulturelle identitet. Videre har informantene poengtert at de ved å benytte sitt eget musikkuttrykk i gudstjenestene, opplever at bønner og tilbedelsen blir mer “ekte”. Ved å bruke populærkulturelle musikkformer i lovsangen oppheves altså skillet mellom den religiøse og sekulære sfæren, kirken samsvarer i større grad med resten av livet deres, og totalopplevelsen blir mer autentisk.

Gibbs og Bolger understreker at en hovedårsak til at de nye kirkeformene har utviklet seg er at unge kristne ønsker å forstå sine to verdener: kirken og kulturen de tilhører. De hevder at svært mange av lederne innen EC selv er barn av kristne ledere, og at de erfarte den kulturelle kløften mellom kirken og samfunnet rundt dem. De ønsket derfor å integrere sine to verdener: “Emerging churches want to stay true to both their faith *and* their culture” (ibid.:75). Dette samstemmer med mine informanternes egne beretninger, både i forhold til deres bakgrunn og erfaringer i ungdomsårene, og når det gjelder utgangspunktet og visjonen for SubChurch. Videre skriver Gibbs og Bolger: “Recognizing that people bring their world to God, emerging churches are strongly tied to local culture” (ibid.77). Forskjellige kulturuttrykk trekkes derfor ikke inn fordi de er trendy, men fordi de er en naturlig del av livet (ibid.). SubChurch feirer gudstjenestene i et konsertlokale som vekker assosiasjoner til konserter og uteliv, benytter alternativ rock i lovsangen og har et liturgisk språk som inneholder slanguttrykk og engelske lånord. Disse elementene kan alle sies å uttrykke deler av deres lokale kultur. Når de integreres i menighetens hellige handlinger, gjennomgår de derfor i realiteten en *sakraliseringsprosess*.

Kirke forstått som fellesskap

Et tredje hovedanliggende i EC er at de hovedsakelig forstår ”kirke” som et dedikert *fellesskap*, ikke som en institusjon eller et møtested. Fordi bevegelsen ikke aksepterer differensieringen mellom religiøse og sekulære sfærer, søker den å integrere det kirkelige fellesskapet i hele livet: “...church is a seven-day-a-week identification, not a once-a-week, ninety-minute respite from the real world” (ibid.:89). Hvordan viser dette seg i praksis?

Gibbs og Bolger hevder at EC ønsker at kirken skal fungere som en utvidet *familie*:

”Emerging churches pursue the ”new family” practices as modelled by Jesus and his followers, and their embodied way of life operates similarly to the life of an extended family” (ibid.97). Når kirke tolkes som familie, søker man aktivt å skape rom for at trygge relasjoner skal kunne utvikle seg (ibid.:98). En slik vektlegging av kirke som fellesskap og familie er også blitt sterkt betonet av flere informanter i SubChurch. For eksempel fortalte den tidligere pastoren at de ofte hadde lest teksten om den første menighet⁸⁹ og diskutert hva den handlet om. Han sammenfattet det avgjørende i teksten ved å si: ”...det er familie og relasjonsbiten. Vi var bevisste på å omtale Sub både som menighet, men også som familie. (...) Så tekstene og bibelsitatene om hvordan de delte alt [i menigheten], de var viktige”. For å skape et slikt fellesskap søker SubChurch å legge til rette for at medlemmene skal bli kjente med hverandre og føle seg inkluderte. Som jeg tidligere har vist, oppfordres menigheten til å delta i mindre fellesskap i form av husgrupper og substansgrupper. I tillegg arrangeres ulike aktiviteter og utflukter som er tenkt å fungere fellesskapsbyggende. Videre oppfordres medlemmene til å finne ”skriftevenner” som de kan dele vanskelige sider av livet med. For dem som ønsker å bidra i den daglige driften av kafé og konsertscene, er også dette en arena for relasjonsbygging. Det kirkelige fellesskapet møtes derfor ikke bare til gudstjeneste på søndager, men også ellers i uken.

Gibbs og Bolger mener at kirken har identifisert seg mer med den sentraliserte tempeltilbedelsen i Jerusalem enn med den paulinske huskirkemodellen. Dette har ført til at kirken ofte er blitt forstått mer som et spesifikt sted enn et menneskelig nettverk (ibid.:99-100). Videre skriver de: ”When church is equated with a meeting that meets in a building at a particular time, it implicitly leads to a split between church life and the rest of life, thereby creating a sacred/secular divide” (ibid.:101). I EC søker man som nevnt å oppheve dette skillet mellom religiøse og sekulære sfærer. Kirken blir lokalisert i fellesskapet med alle dets aktiviteter, ikke i et hellig bygg der man møtes til ukentlig gudstjeneste. I SubManifest understreker menigheten også dette. Der står det: ”Det kristne fellesskapet skal ikke begrense seg til helligdager og kirkebygg”. De ønsker altså at kirken skal komme til uttrykk på mange felt og i ulike aktiviteter. I kapittelet ”Hellig rom” viste jeg til en informant som påpekte at det er fellesskapet som er viktig i SubChurch, ikke lokalene. Også en annen informant understreket dette. Han fortalte at husleien i Kirkegaten var blitt hevet, og at styret derfor vurderte hvorvidt man har råd til å beholde lokalene. Deretter konkluderte han med å si at ”Sub er folkene, ikke lokalene. Vi klarer oss alltid, fordi vi har hverandre”. Selv om lokalene i

⁸⁹ Ap. Gj. 2, 38-48

Kirkegaten er et viktig samlingspunkt for menigheten, møtes de også andre steder. Husgruppene holdes gjerne i private hjem, og enkelte arrangementer foregår utendørs. Videre oppfordres menigheten til å delta på tidebønn i Wildén-kapellet i Maridalen annenhver torsdag.

Et typisk trekk i moderne kulturer er at det har foregått en økende grad av *individualisering* og *privatisering*. Gibbs og Bolger hevder at dette også viser seg i enkelte av dagens nyere kirker: "Often in new paradigm churches, the only community expression in worship is the casual glance at other people who are enjoying their own personal worship"⁹⁰(ibid. 93). I EC vektlegges i stedet fellesskapet under tilbedelsen: "They experience God in association with their friends and also go through the experience together"(ibid.)⁹¹. Dette har klare likhetstrekk med det som kom frem i et tidligere benyttet sitat av et styremedlem i SubChurch. Han fortalte at han ønsket at stolene skulle plasseres slik at alle kunne se hverandre under gudstjenesten, og begrunnet det på følgende måte: "fordi (...) man opplever Gud gjennom hverandre...gjennom fellesskapet". Forståelsen av kirke som fellesskap uttrykkes altså ved at man i SubChurch omtaler menigheten som en familie, og ønsker å legge til rette for at nære relasjoner skal utvikle seg. De møtes derfor ofte og i forskjellige kontekster.

Jeg har nå behandlet de tre hovedpunktene som Gibbs og Bolger benytter i sin definisjon av EC-bevegelsen. I min analyse av disse punktene har jeg vist at man på alle tre felt finner en lignende tilnærming og praksis i SubChurch. Man kan dermed konkludere med at SubChurch må ses som del av en større bevegelse kalt "Emerging Churches".

Definisjonen av EC omfatter som nevnt også seks andre praksiser som *kan* oppstå som resultat av de tre første. Man finner eksempler også på disse i SubChurch⁹², men det vil her

⁹⁰ Eksempler på slike nye kirker er megakirkene som vokste frem i andre halvdel av 1900-tallet. De kalles "megakirker" fordi de har mer enn 2000 deltagere på møtene hver uke. I Norge er Oslo Kristne Senter en slik kirke.

⁹¹ Gibbs og Bolger skriver at dette er spesielt fremtredende i EC-fellesskap som benytter club-musikk og dans under gudstjenesten, men at det også viser seg i andre postmoderne tilbedelsesformer (ibid:93)

⁹² De jeg ikke har behandlet, er: 4) Welcoming the strangers: Gibbs og Bolger hevder at EC-bevegelsen ønsker å ta i mot outsiders og inkludere mennesker som er annerledes. Jeg har tidligere vist at dette er et viktig utgangspunkt for etableringen av SubChurch og kulturhuset. 5) Serving with generosity: her hevdes det blant annet at medlemmer i EC ønsker å tjene hverandre, men også storsamfunnet rundt dem. Dette har jeg behandlet i et eget underkapittel om diakoni. 6) Participating as producers: Gibbs og Bolger påpeker at EC ønsker at gudstjenesten skal skapes i og av fellesskapet, og at mange derfor er med på utforme møtene. Dette har jeg behandlet i kapittelet "Hellige handlinger". De neste to punktene 7) og 8) behandles i teksten som følger. 9) Taking part in spiritual activities: Her viser de blant annet til Marc Scandretts workshops, der man søker å integrere liv og lære på konkrete måter. Eksempel på dette i SubChurch er Substans-verksted og de tilhørende gruppene.

bli for omfattende å behandle samtlige i dybden. For å underbygge min konklusjonen, vil jeg likevel trekke frem to tilleggsmomenter som jeg mener er spesielt fremtredende i SubChurch.

Kreativ utfoldelse

Et typisk trekk i EC-bevegelsen er en dens vektlegging av menneskelig kreativitet i gudsforholdet. Gibbs og Bolger omtaler dette som en "kreativitetsteologi", fordi den tar utgangspunkt i at mennesket er skapt i Guds bilde: "Its starting point is that we are made in the image of God and that God is by nature creative" (ibid:175). En slik kreativitetsteologi viser seg også i SubManifest. Der står det: "Vi ønsker å ære Gud gjennom måten vi lever livene våre på og gjennom kreativ utfoldelse". I menighetens tidligere visjonsdokument betones den kreative dimensjonen enda sterkere:

Vi vil være en menighet som setter kreativiteten høyt. Vi tror at Gud er den mest kreative i universet nettopp fordi han har skapt kreativiteten. Vi ønsker å bruke all type musikk, kunst, teater, film o.l. for å tilbe ham, formidle ham og rett og slett bare glede oss i hans skaperverk.

Menigheten understreker altså at Gud har skapt kreativiteten, og at ulike kunstformer dermed kan benyttes i bønn og trosformidling, og som en kilde til glede over livet.

Gibbs og Bolger tolker også EC-bevegelsens fokus på kreativitet som en reaksjon på gudstjenesteutformingen i kirkene medlemmene kommer fra: "In traditional worship forms, the congregation is often reduced to passivity or, at best, to orchestrated responses" (ibid. :177). En av informantene deres uttrykker det slik: "I (...) think that in a consumer culture we need to help people move from consuming worship to producing it" (Jonny Baker sitert i Gibbs og Bolger 2005:176). I EC ønsker man derfor at gudstjenesten skal være et sted for aktiv deltagelse og kreativ utfoldelse.

Som jeg tidligere har vist, er gudstjenestene i SubChurch preget av en slik tilnærming. Svært mange i menigheten bidrar på forskjellige områder, og møteledere og husband oppfordres til å være kreative. En av musikerne fortalte at musikken ofte ble utformet ved improvisasjon, og at de også spilte egenkomponerte sanger⁹³. Det kreative aspektet viser seg imidlertid ikke bare i gudstjenesten. Frem til 2005 arrangerte menigheten DP-festivalen, en festival som blant annet inkluderte musikk, billedkunst og dans. I dag driver den et kulturhus der lokalene både benyttes til utstillinger, teater og konserter. Da jeg spurte en informant om

⁹³ Enkelte av disse sangene er blitt gitt ut på en egen EP.

de opplevde musikken og konsertscenen som en arena for misjon svarte han: ”Vi tror at Gud har skapt musikken, og at det sånn sett er en verdi å ha konserter...å ha det gøy...uten å måtte ha noen skjult agenda (...). Vi ønsker å leve ut kreativiteten, fordi Gud har skapt kreativiteten (...) uten å måtte be på slutten, for å rettferdiggjøre det”. Sitatet gjenspeiler den samme holdningen som finnes i utdraget fra visjonsdokumentet ovenfor: De ønsker å benytte ulike kunstuttrykk i bønn og trosformidling, eller bare for å ”glede seg i hans skaperverk”. Sitatet illustrerer videre et punkt jeg tidligere har behandlet: ønsket om å oppheve skillet mellom sakrale og sekulære sfærer.

Ledelse basert på personlige evner og ansvarsfordeling

I likhet med andre moderne institusjoner har også de etablerte kirkene dannet organisatoriske strukturer som gjerne omfatter et hierarkisk oppbygd lederskap, bestående av ulike lønnede stillinger. I EC-bevegelsen søker de i stedet å finne nye måter å organisere seg på⁹⁴ (Alan Jamieson 2006:68). Gibbs og Bolger påpeker at EC ønsker å bevege seg bort fra en hierarkisk forståelse av kirkelig lederskap, og i stedet ønsker at menigheten skal ledes i fellesskap (*lead as a body*). Forskerne mener at dette ikke bare kan tolkes som en postmoderne kritikk av modernitetens kontrollformer, men også som en konkret reaksjon på tidligere erfaringer med kontrollerende ledere (2005:196-197). EC forsøker å unngå en lignende situasjon: ”Even if a leader is culturally savvy, emerging churches are wary of the powerful charismatic leader”. Mange menigheter strukturerer seg derfor som *lederløse grupper* (*leaderless groups*) i stedet for å ha én sterk gruppeleder (2005:196). Dette betyr at ledelsen er gjennomsliktig og at alle kan bidra, i motsetning til at én person eller ledergruppe er hovedansvarlig for samtlige områder. I EC ønsker man videre å fordele arbeidsoppgaver og ansvar ut fra hvilke evner de enkelte medlemmene har. Hvem som skal ta hånd om de ulike områdene baseres på evner, og dette avgjøres i gruppen: ”Their status is given by the group rather than taken by the person or imposed by an institution” (ibid.201).

En slik tilnærming finnes også i SubChurch. Som nevnt, valgte menigheten tidlig å avbryte samarbeidet med den danske pastoren for RockOut Church fordi man opplevde hans lederstil som usunn. En av initiativtagerne for SubChurch ble deretter bedt om å fungere som pastor. Et styremedlem fortalte at den nye pastoren hadde vært en visjonær, motiverende og

⁹⁴ Jamieson trekker også frem andre typiske elementer i organisasjonsstrukturen: ”Typically the organizational structures of established churches include specific buildings ('churches'), specific and often paid roles (priests, ministers or pastors), financial systems (often with charitable tax status), constitutions, and formal connections with other similarly structured and constituted churches (denominations)” (Jamieson 2006:68)

samlende person for menigheten. Hun poengterte imidlertid at dette ikke var på grunn av hans stilling, men heller et resultat av hans personlighet. Gruppen ba ham altså om å fungere som pastor fordi han viste gode evner som leder. Informanten opplevde det som et tap da han sluttet, men poengterte så: ”Men en positiv endring er at mange flere har tatt ansvar for forskjellige ting [etter hans avgang]. Vi ser også klarere hvilke andre ressurser som finnes i menigheten”. Flere medlemmer begynte altså å bidra i menighetsarbeidet, og nye talenter ble synlige. Et annet styremedlem fortalte at de nå ikke lenger leter etter ny leder, og at mange i menigheten i stedet ønsker at menigheten sammen skal lede hverandre⁹⁵.

I dag fungerer det valgte styret som menighetens åndelige ledelse, og de har ikke lenger noen pastorstilling. I tillegg til styret finnes også en ”inngruppe” som har ansvar for menighetens indre liv, og en ”utgruppe” som tar seg av utadrettede aktiviteter relatert til kulturhuset SubScene. I tillegg bidrar medlemmer som talere og som forbønnsansvarlige. Det finnes heller ingen utnevnte ledere for husgruppene og substansgruppene, og man alternerer mht hvem som har ansvar for å forberede møtene. Ved siden av å ha en flat lederstruktur ønsker SubChurch å ha en (formell) kjønnsbalanse i styret, noe de også hadde under mitt feltarbeid. En informant fortalte at de ikke hadde tilsvarende fokus på kjønnsfordelingen i andre deler av organisasjonen, men konkluderte med å si: ”Vi vil at det meste som skjer av engasjement skal blomstre frem naturlig, og pr. nå fungerer dette rimelig 50/50 kjønnsfordelingsmessig”. Siden ansvaret for forberedelsene til og ledelsen av møter og samlinger alternerer mellom medlemmene, etableres det ikke en fast konvensjonell fordeling i manns- og kvinnefunksjoner. SubChurch kan dermed ses som et eksempel på en *lederløs gruppe* der ledelsen er gjennomsiktig og fordelt på mange personer, og der kvinner og menn er forholdsvis jevnt representert. Denne organiseringsformen viser at kirke nettopp blir forstått som fellesskap.

I dette kapittelet har jeg hovedsakelig benyttet Gibbs og Bolgers tenkning som teoretisk utgangspunkt for analysen. Som jeg har vist, er det mange og klare likhetstrekk mellom deres fremstilling av EC-bevegelsen og mine egne observasjoner i SubChurch. I den fremstillingen som Gibbs og Bolger har gitt, kan man enkelte steder spore en viss karikering av tradisjonelle kirkesamfunn. Slik skaper de en effektfull motsetning til den nye og ”postmoderne” bevegelsen de selv presenterer. Man ser det samme i deres sammenligninger mellom EC og

⁹⁵ Selv om de tidligere hadde en pastorstilling, er det viktig å understreke at lederstrukturen har vært flat fra menighetens oppstart. Ulike ansvarsområder og oppgaver har vært fordelt mellom medlemmene, og styret (som pastoren også var en del av) er blitt valgt ved årlige generalforsamlinger siden 2001.

ulike ”moderne” kirker som har vokst frem i etterkrigstiden. Jeg synes nok at deler av deres komparasjon er en smule tendensiøs. Likevel mener jeg at de i hovedsak treffer godt i sin fremstilling av de nye kirkeformene som beskrives, slik jeg også selv har kunnet observere dem i SubChurch.

Oppsummering og avsluttende kommentarer

Med utgangspunkt i SubChurch's manifest stilte jeg innledningsvis følgende spørsmål: Hva er det som skiller SubChurch fra det de selv omtaler som ”tradisjonell kristenkultur”, og hvordan viser denne annerledesheten seg? For å finne svar har jeg undersøkt tre områder: menighetens religiøse uttrykk, dens teologisk profil og hvorvidt SubChurch kan ses som del av en større bevegelse. Om det religiøse uttrykket kan man oppsummerende si at gudstjenestepraksisen i SubChurch ligner den frikirkelige møteformen. Gudstjenestene har likevel et klart særpreg fordi man benytter uttrykksformer fra ungdomskulturene som medlemmene er en del av. Dette manifesterer seg i menighetens valg og innredning av forsamlingslokaler, i gudstjenestens musikalske utforming, i menighetens liturgiske språk og i de seremonielle ledernes påkledning. Man kan derfor konkludere med at menigheten har lyktes i sitt ønske om å skape et annerledes og særegent kulturuttrykk. Som vist, fører denne typen inkulturasjon til at de ”sekulære” ungdomskulturelle uttrykkene i realiteten gjennomgår en sakraliseringsprosess.

Når det gjelder den teologiske profilen er menighetens tverrkirkelighet et viktig karakteristikum. Selv om medlemmene kommer fra tradisjoner med ulike bibelsyn og divergerende tolkninger i teologiske spørsmål, synes dette å føre til forholdsvis lite diskusjon og uenighet. Det er flere årsaker til dette, for eksempel at mange medlemmer ikke har et sterkt forhold til tolkningene i tradisjonen de selv kommer fra. En annen forklaring er at menigheten har en stor vilje til konsensus, og ønsker å vektlegge det man kan enes om fremfor det som skiller dem. Styret avstår derfor fra å gå dypt inn i de spørsmålsstillingene som kan ha en splittende effekt på menigheten, og åpner i stedet for at de ulike synene kan praktiseres simultant. Man kan dermed si at SubChurch i motsetning til svært mange kirker, bevisst unngår å ta standpunkt i flere av kristendommens omstridte teologiske og etiske spørsmål. Å ikke ta standpunkt her er også et valg, og det gir SubChurch en egenartet teologisk profil.

Også andre karakteristika er med på å forme menighetens teologi. Disse er blitt tydeligere etter undersøkelsen av det tredje og siste området, nemlig hvorvidt SubChurch kan ses som del av en større bevegelse. Som vist deler SubChurch er rekke fellestrekk med menigheter som betegnes som ”Emerging Churches”. Blant disse er menighetenes ønske om å søke Guds rike her og nå, etablere seg i subkulturene og vise medmenneskelig godhet der. Videre må jeg nevne deres ønske om å oppheve skillet mellom sakrale og sekulære sfærer, og deres forståelse av ”kirke” som en familie ledet i fellesskap og av begge kjønn. Også SubChurch's kreativitetsteologi kan sies å inngå som en sentral markør i profilen til denne

menigheten og bevegelsen forøvrig.

I et historisk perspektiv kan man nok si at de ovennevnte kjennetegnene ikke gjør krav på en originalitet i og for seg. Det er mange eksempler på kristne bevegelser som har tatt i bruk samtidens kulturuttrykk på forskjellige måter og som har ønsket å utfordre det de oppfattet som stivnede kirkelige former og strukturer. I de menighetene medlemmene i SubChurch kommer fra, vil man antageligvis også finne en bred enighet på flere av punktene beskrevet ovenfor, for eksempel i betoningen av ”kirke” som fellesskap. Annerledesheten i SubChurch og Emerging Churches-bevegelsen består i at de har valgt å aksentuere og sammenføre nettopp disse elementene i den kristne tradisjonen.

SubChurch synes ikke å ha noe ønske om å stå i opposisjon til kirkene de kommer fra. Initiativet må derfor ses som en reaksjon på ulike savn de har tidligere har opplevd, savn de så har søkt å bote på gjennom å skape sitt eget rom. Der arbeider menigheten for å revitalisere viktige kristne livsformer for at medlemmene skal kjenne tilhørighet og eierskap.

Tittelen på SubChurch's manifest, ”Med Gud – mot strømmen”, er svært beskrivende både for menighetens kristenkulturelle og ungdomskulturelle identitet. Menigheten tar del i en større kristen tradisjon, men markerer et klart særpreg ved sitt religiøse uttrykk og sin teologiske profil. Ved å etablere seg som en rockekirke midt i subkulturene representerer de også der noe annerledes.

Som vist kan SubChurch og Emerging Churches-bevegelsen tolkes som et tegn i tiden, som et samtidssvar fra enkelte unge kristne i dagens vestlige og sekulariserte samfunn. Det såkalt postmoderne viser seg blant annet i deres pluralistiske tilnærming til lærespørsmål og kirkelig praksis, samt i deres dedifferensiering og resakralisering av områder som moderniteten har kategorisert under det sekulære.

Selv om det norske samfunnet i økende grad er pluralisert, må man likevel si at SubChurch er blitt til i en relativt homogen kultur. Menigheten er også liten, med bare drøyt hundre registrerte medlemmer. Et interessant spørsmål er derfor om tilsvarende ungdomskulturelle menigheter med høyere medlemstall og i mer heterogene samfunn kan klare å ivareta fellesskapet, den pluralistiske tilnærmingen til teologien og idealet om en flat ledelsesstruktur i samme grad som SubChurch. For å undersøke dette vil man måtte gjennomføre et større komparativt studium.

Litteraturliste

1996: *Bibelen*, Det Norske Bibelselskap

Aarebrot, Stian 2005: *Menigheten som helbredende fellesskap. Hva ligger i begrepet og fungerer SubChurch som et helbredende fellesskap?* Spesialavhandling/Det teologiske menighetsfakultet, Oslo

Aukrust, Knut 2005: "Det informerte samtykke og andre kategoriske imperativ" i Anders Gustavsson (red.): *Kulturvitenskap i felt*. Høyskoleforlaget, Kristiansand

Blacking, John 2000: *How musical is Man?* University of Washington Press, Seattle

Bader-Saye, Scott 2006: "Improvising church: An introduction to the emerging church conversation" i: *International journal for the study of the Christian Church*. 6:1, 12-23

Bruce, Steve 1998: "Cathedrals to cults: the evolving forms of religious life" i Heelas, Martin og Morris (ed.): *Religion, modernity and postmodernity*. Blackwell, Oxford

Burns, Stephen 2006: *Liturgy*. SCM Press, London

Dahl, Espen og Hans Stifoss-Hanssen 2003: "Religionspedagogikk ved Det praktisk-teologiske seminar – En betenkning om fagets ramme og profil" i Synnøve Heggem og Espen Dahl (red.): *Dåp-konfirmasjon-kateketisk praksis. Et riteperspektiv på sosialisering*. Det praktisk-teologiske seminar, Oslo

Davies, Douglas 2001: "Introduction. Raising the Issues" i Jean Holm og John Bowker (ed.): *Sacred Place*. Continuum, London and New York

Davies, Douglas 2001: "Christianity" i Jean Holm og John Bowker (ed.): *Sacred Place*. Continuum, London and New York

Drane, John 2006: "The emerging church" i: *International journal for the study of the Christian Church*. 6:1, 3-11

Fonneland, Trude A. 2006: "Kvalitative metoder. Intervju og observasjon" i Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig (red.): *Metode i religionsvitenskap*. Pax Forlag, Oslo

Furseth, Inger og Pål Repstad 2006: *An Introduction to the Sociology of Religion*. Ashgate, Burlington

Gibbs, Eddie 2009: *Churchmorph. How megatrends are reshaping Christian communities*. Baker Academic, Grand Rapids, Mich.

Gibbs, Eddie and Ryan K. Bolger 2005: *Emerging churches: creating Christian community in postmodern cultures*. Baker Academic, Grand Rapids, Mich.

- Gilhus, Ingvild Sælid og Lisbeth Mikaelsson 2001: *Nytt blikk på religion*. Pax Forlag, Oslo
- Gjøsund, Alf 2010: "Men homofilien forsvant ikke". *Vårt Land* 16. mars.
- Harbsmeier, Eberhard og Hans Raun Iversen 1995: *Praktisk teologi*. Forlaget ANIS, Fredriksberg.
- Hansson, Mats J. 1999: "Diakonins teologi. Ett försök att ställa de grundläggande frågorna" i *Tro & tanke* nr. 2 1999. Svenska kyrkans forskningsråd, Stockholm
- Heelas, Paul 1998: "On differentiation and dedifferentiation" i Heelas, Martin og Morris (ed.): *Religion, modernity and postmodernity*. Blackwell, Oxford
- Heiene, Gunnar og Svein Olaf Thorbjørnsen 2001: *Fellesskap og ansvar. Innføring i kristen etikk*. Universitetsforlaget, Oslo
- Henriksen, Jan-Olav og Otto Krogseth (red.) 2001: *Pluralisme og identitet. Kulturanalytiske perspektiver på nordiske nasjonalkirker i møte med religiøs og moralsk pluralisme*. Gyldendal akademisk, Oslo
- Hognestad, Olav 2001: *Bibelsyn-Bibeltolkning-Bibelforskning*. Tapir Akademisk Forlag, Trondheim
- Jamieson, Alan 2006: "Post-church groups and their place as emergent forms of church" i: *International journal for the study of the Christian Church*. 6:1, 65-78
- Jørgensen, Knut 2004: "Misjon og kirke" i Berentsen, Engelsviken og Jørgensen (red.): *Missiologi i dag*. Universitetsforlaget, Oslo
- Knott, Kim 2010: "Insider/outsider perspectives" i John Hinnells (ed.): *The Routledge Companion to The Study of Religion*. Routledge, London
- Krogh, Thomas, Rolf Theil og Trond Egeland 2000: *Historie, forståelse og fortolkning: innføring i de historisk-filosofiske fags fremvekst og arbeidsmåter*. Gyldendal akademiske forlag, Oslo
- Kværne, Per og Kari Vogt 2002: *Religionsleksikon*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo
- Meyer, Leonard B. 1996: *Emotion and Meaning in Music*. University of Chicago Press, Chicago
- Molland, Einar 1976: *Kristenhetens kirker og trossamfunn*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo
- Natvig, Richard J. 2006: "Religionsvitenskapleg feltarbeid" i Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig (red.): *Metode i religionsvitenskap*. Pax Forlag, Oslo

- Naguib, Saphinaz-Amal 2003: "Estetikk i hellige rom" i Tone Lund-Olsen og Pål Repstad (red.): *Forankring eller frikopling? Kulturperspektiver på religiøst liv i dag*. Høyskoleforlaget, Kristiansand
- Nilsen, Knut 1993: "Den norske kirke" i Peder Borgen og Brynjar Haraldsø (red.): *Kristne kirker og trossamfunn*. Tapir Forlag, Trondheim
- Nissen, Johannes 2003: *Bibelen og etikk. Konkrete og prinsipielle problemstillinger*. Aarhus Universitetsforlag, Århus
- Oftestad, Bern T. 2002: "Den norske kirke" i Helje Kringlebotn Sødal (red.): *Det kristne Norge. Innføring i konfesjonskunnskap*. Høyskoleforlaget, Kristiansand
- Olafsen, Aase-Marie 2007: *SubChurch. Reisen mot en drøm*. Hovedfagsoppgave i sosialantropologi, Universitetet i Oslo
- Phan, Peter C. 2003: "Liturgical Inculturation: Unity in Diversity in the Postmodern Age" i Keith F. Pecklers (ed.): *Liturgy in a Postmodern World*. Continuum, London
- Pripp, Oscar 1998: "Refleksjon och etik" i Lars Kaijser og Magnus Ôhlander (red.): *Etnologisk fältarbete*. Studentlitteratur, Lund
- Ramshaw, Gail 2007: *Christian Worship*. Fortress Press, Minneapolis
- Rasmussen, Tarald og Einar Thomassen 2002: *Kristendommen. En historisk innføring*. Universitetsforlaget, Oslo
- Repstad, Pål 1993: *Mellom nærhet og distanse : kvalitative metoder i samfunnsfag*. Universitetsforlaget, Oslo
- Repstad, Pål 1996: *Religiøst liv i det moderne Norge. Et sosiologisk kart*. Høyskoleforlaget, Kristiansand
- Rosmer, Tilde 2005: "Bedre føre var...om det å forberede seg til feltarbeid" i Anders Gustavsson (red.): *Kulturvitenskap i felt*. Høyskoleforlaget, Kristiansand
- Shuker, Roy 1995: *Understanding Popular Music*. Routledge, London
- Smith, Jonathan Z. 1982: *Imagining religion: from Babylon to Jonestown*. University of Chicago Press, Chicago
- Strandenæs, Thor 2004: "Gudstjeneste og misjon" i Berentsen, Engelsviken og Jørgensen (red.): *Missiologi i dag*. Universitetsforlaget, Oslo
- Sylvan, Robin 2002: *Traces of the Spirit. The religious dimensions of popular music* New York University Press, New York og London
- Sæther, Arne E. 2001: *Kirken som bygg og bilde. Rom og liturgi ved et årtusenskifte*. Sæthers forlag, Asker

Sødal, Helje Kringlebotn 2002: "Den pinsekarismatiske bevegelsen" i Helje Kringlebotn Sødal (red.): *Det kristne Norge. Innføring i konfesjonskunnskap*. Høyskoleforlaget, Kristiansand

Taylor, Mark Lewis 2003: "Bringing Noise, Conjuring Spirit: Rap as a Spiritual Practice" i Anthony B. Pinn (ed.) *Noise and spirit: the religious and spiritual sensibilities of rap music*. New York University Press, New York

Wainwright, Geoffrey 1976: "The Language of Worship" i Jones, Cheslyn, Geoffrey Wainwright og Edward Yarnold (ed.) : *The Study of Liturgy*. SPCK, London

Ôhlander, Magnus 1998: "Deltagande observation" i Lars Kaijser og Magnus Ôhlander (red.): *Etnologisk fältarbete*. Studentlitteratur, Lund

Østerberg, Dag 1999: *Det moderne. Et essay om Vestens kultur 1740-2000*. Gyldendal norsk forlag, Gjøvik

Elektroniske kilder

Brønnøysundregisteret

URL: <http://w2.brreg.no/enhet/sok/detalj.jsp?orgnr=983230113>

Den norske kirke

URL: <http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=2>

Facebook, SubChurch

URL: <http://www.facebook.com/group.php?gid=2269790019&ref=search#!/group.php?gid=2269790019&v=wall&ref=search>

Jesus Freaks International

URL: <http://jesusfreaks.com/content/about-jesus-freaks-eng>.

Kulturdepartementet

URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/nouer/2006/NOU-2006-2/19.html?id=156419>

Marita-stiftelsen

URL: <http://www.marita.no/marita-ung/>

Pinsebevegelsen

URL: <http://www.pinsebevegelsen.no/sider/tekst.asp?side=34>

Re-IMAGINE!

URL: www.reimagine.org

Slot Art festival

URL: <http://www.slot.art.pl/index.php?D=28>

Statistisk sentralbyrå

URL: <http://www3.ssb.no/stabas/ItemSelected.asp?ID=5555539&Language=nb>

SubStans

URL: <http://subcommunity.wordpress.com/>

SubChurch

URL: <http://www.subchurch.no/>

SubScene

URL: <http://www.subscene.no/info.htm>:

Ungdom i oppdrag

URL: http://www.ywam.no/?lang_prefs=NO&site_code=tmp&page=111&module=content&sufix=2&sub=0&id=4

Wikipedia, Alpha-kurs

URL: <http://wikipedia.org/wiki/Alpha-kurs>

Wikipedia, dreadlocks

URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Dreadlocks>

Wikipedia, Pinsebevegelsen

URL: <http://no.wikipedia.org/wiki/Pinsebevegelsen>

Vedlegg 1 SubManifest

SubManifest

Med Gud – mot strømmen

Mot strømmen

SubChurch ble til blant mennesker, hvor mange ikke følte seg hjemme i den tradisjonelle kristenkulturen. Vi ønsket å skape noe nytt og annerledes, og uttrykke oss på måter som ikke var vanlige i andre kristne kirker, og ellers i mainstreamkulturen. SubChurch vil bygge videre på denne arven.

Vi ønsker også å være en motkultur i et samfunn gjennomsyret av destruktive krefter som bryter mennesker ned. Egoisme, materialisme, og overfladiskhet er eksempler på hva Bibelen maner oss til kamp mot. SubChurch skal være et sted der vi settes i frihet. Vi har fått i oppgave å forvalte jorda Gud har skapt. Vi må derfor tenke ut over vårt fellesskap, vår by og vårt land, og dele av vår materielle overflod med andre. Gud er rettferdig. Derfor skal vi jobbe for en rettferdig fordeling mellom land og generasjoner.

Fellesskap

Guds betingelsesløse kjærlighet skal gjennomsyre SubChurch. Vi ønsker at fellesskapet skal være preget av vennlighet, ydmykhet, trofasthet, tålmodighet og raushet. Folk i alle aldre og livssituasjoner skal oppleve at de kan være seg selv og at de kan ta med seg hele livet sitt, på godt og vondt, inn i fellesskapet. Bibelen sier at vi skal bære hverandres byrder og dele hverandres gleder. Vi vil inspirere hverandre til å dele tid og ressurser, historier og erfaringer, oppturer og nedturer, på en ærlig måte, og sammen hjelpe hverandre til å vende blikkene våre mot Gud. Det kristne fellesskapet skal ikke begrense seg til helligdager og kirkebygg. Vi vil dele liv til alle tider, hvor enn vi befinner oss.

Det kristne livet

Vi ønsker å bli bedre kjent med Gud og hans vilje for livene våre. Vi vil hjelpe hverandre til å få mer innsikt i de bibelske sannhetene, slik at det får praktiske konsekvenser i livene vi lever. Dette gjør vi ikke i egen kraft. Med Den Hellige Ånd levende i oss blir Bibelen, bønnene og fellesskapet kilder til dette. Vi vil legge til rette for at den enkelte kan vokse i kjennskap til Gud og seg selv uansett hvor man er i livet. Vi ønsker at evner og talenter Gud har gitt oss skal utvikles og brukes i fellesskapet.

Til hjelp for mennesker

Bibelsk nestekjærlighet tar alle menneskelige behov på alvor. På tross av velstand og materiell overflod i landet vårt, er det mange som har det vondt og opplever mangler i livet. SubChurch skal være til hjelp for mennesker som sliter. Vi skal være et tilfluktsted, der den enkelte får oppleve Guds omsorg i praksis.

Gi det videre

Jesus har sagt at vi skal gå ut i hele verden og spre hans gode nyheter. Mange i SubChurch har fått oppleve frihet gjennom Guds kjærlighet og tilgivelse. Det vi selv har fått, ønsker vi å gi videre. SubChurch skal bringe tro, håp og kjærlighet inn i de subkulturer vi er en del av. Vi ønsker at SubChurch skal være til inspirasjon for likesinnede også utenfor Oslo og Norges grenser.

Enhet på tross av uenighet

SubChurch er et tverrkirkelig fellesskap. Det innebærer blant annet at vi har et åpent syn på hva kristen dåp og nattverd er. På tross av uenigheter, kan vi fungere godt sammen, og slik bidra som et eksempel til enhet blant kristne. Selv om SubChurch skal være et alternativ til tradisjonelle kristne miljøer, ønsker vi å ha et godt forhold til andre kristne fellesskap. Vi står sammen i den kristne tro, slik den beskrives i den apostoliske trosbekjennelse (se slutten av manifestet).

Leder og tjener

Bibelen sier at den som vil lede en annen skal være som en tjener. I SubChurch vil vi at alle skal tjene og lede hverandre. Samtidig har det valgte styret et spesielt ansvar for å tjene og lede fellesskapet i samsvar med SubManifestet. Vi ønsker at avstanden mellom styret og resten av medlemmene skal være så liten som mulig, og at veien fra idé til handling skal oppleves kort.

Gi Gud ære

Vi vil takke og tilbe Gud for alt han har gjort for oss. SubChurch har mye av sitt opphav i de deler av kulturen som går mot strømmen, og dette særpreg skal også få komme til uttrykk når vi tilber. Vi ønsker å ære Gud gjennom måten vi lever livene våre på og gjennom kreativ utfoldelse. Guds mangfold skal komme til syne.

Den apostoliske trosbekjennelse (Apostolicum)

Fra ca år 800 med røtter tilbake til 400-tallet.

Jeg tror på Gud Fader, den allmektige,
himmelens og jordens skaper.
Jeg tror på Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, vår Herre,
som ble unnfanget ved Den Hellige Ånd,
født av jomfru Maria,
pint under Pontius Pilatus,
korsfestet, død og begravet,
før ned til dødsriket,
stod opp fra de døde tredje dag,
før opp til himmelen, sitter ved Guds,
den allmektige Faders høyre hånd,
skal derfra komme igjen for å dømme levende og døde.
Jeg tror på Den Hellige Ånd,
en hellig, allmenn kirke,
de helliges samfunn,
syndenes forlatelse,
legemets oppstandelse
og det evige liv.
Amen.

Vedlegg 2: Tidligere visjonsdokument

VISJON FOR SUBCHURCH

SubChurch: Sammen bygge menighet for subkulturene.

Vi ønsker at mennesker skal komme til tro på Jesus Kristus og lære å elske å følge ham. Vi tror at Gud har skapt alle mennesker og at gjennom sin sønn Jesus Kristus ønsker å frelse hvert menneske. Vårt mål er å bringe evangeliet inn i subkulturene, der vi holder til.

Sammen bygge menighet...

Forbilde for menighet finner vi i Apgj. 2: 41-47.

Verdier:

Menighetens to store verdier finner vi i Matteus 22,36-40. Vi skal elske Gud og vår neste.

Tilbedelse:

Vi tror at vi er kalt til å elske Gud av hele vårt hjerte og av hele vår sjel og av all vår forstand, og vår neste som oss selv. Å elske Gud av hele oss er tilbedelse og det er slik vi skal leve livene våres. Når vi elsker Gud, og lærer å elske oss selv, kan vi også elske alle rundt oss.

Fellesskap:

Vi vil at SubChurch skal preges av et trygt og inkluderende fellesskap, hvor hver enkelt blir sett og tatt hånd om. Guds kjærlighet til oss skal føres videre til vår neste. Vi skal bære hverandres byrder (Gal 6,2). Åpenhet og ærlighet skal prege oss både i forkynnelsen og i hverdagen. Helbredelse for hele mennesket skjer gjennom forbønn, sjelesorg og trygge og åpne vennskap. Husgruppene i SubChurch er et viktig bidrag i denne sammenheng.

Det frivillige arbeidet står sentralt i SubChurch. Det forventes at hvert enkelt medlem deltar i det frivillige arbeidet. Sammen driver vi SubChurch.

Som menighet står vi i fellesskap med alle andre menigheter som utgjør Jesu Kristi legeme. Vi ønsker ikke å stå alene, men å velsigne og støtte andre menigheter.

Lederskap:

SubChurch blir ledet av et styre med en hovedleder for styret og SubChurch. Styret er SubChurch`s åndelige lederskap, med forbilde i urkirkens eldste (i Apostlenes gjerninger). Styret i SubChurch har det overordnede ansvaret for menighetens ve og vel, både åndelig og medmenneskelig. Styret i SubChurch har taushetsplikt.

Vi er alle forbilder for hverandre, men en leder har et ekstra ansvar som forbilde. Alle som skal ha en lederfunksjon f.eks. styremedlem, lovsang, cellegruppe o.l. må leve etter en viss standard. 1. Tim 3, 1-13 Først og fremst må den som er leder ha vært kristen i noen år. Ellers må en leder leve slik at han eller hun inspirer og oppmuntrer folk i menigheten til å vokse i troen på Jesus og vinne andre for ham. Jesus bøyde seg ned og vasket disiplenes føtter (Joh 13,1-15). Den samme tjenende holdning skal prege en leder i SubChurch. Vi skal underordne oss hverandre i et tjenende fellesskap. Lederskapet skal ikke være initiativtagere til alt som skjer i menigheten. Vi ønsker initiativ fra alle og tilstreber at de blir behandlet seriøst.

Tverrkirkelig:

SubChurch er tverrkirkelig. Det vil si at menigheten har et åpent syn når det gjelder dåp og nattverd. Det betyr ikke at dåp og nattverd ikke er viktig, men at man vil ilegge forskjellige betydninger.

Bibelsyn:

Vi tror at bibelen er Guds ord og den autoritet vi skal leve livene våre etter. Her fortelles det i sannhet hvordan mennesket kan bli frelst og vi tror at Den Hellige Ånd taler til oss gjennom Guds ord. Som en tverrkirkelig menighet legger vi Lusannepakten som grunn for vår teologiske ståsted.

...for subkulturene.

Definisjon:

Med subkulturer mener vi ulike miljøer innefor musikk, teater, film, billedkunst etc. De fleste som befinner seg innenfor subkultur-miljøene, glir ikke nødvendigvis like lett inn i tradisjonelle menighetsmiljøer. Derfor trengs SubChurch.

Kreativitet:

Vi vil være en menighet som setter kreativiteten høyt. Vi tror at Gud er den mest kreative i universet nettopp fordi han har skapt kreativiteten. Vi ønsker å bruke all type musikk, kunst, teater, film o.l. for å tilbe ham, formidle ham og rett og slett bare glede oss i hans skaperverk.

Der hvor vi er:

SubChurch ble startet av og består av mennesker som er en del av de omtalte subkultur-miljøene. Vi ønsker å være lys der hvor vi er, i miljøer vi ville gått i uansett hvilken tro vi hadde hatt eller ikke hatt, og derfor er vår målgruppe et helt naturlig valg.

SubScene:

SubScene er en møteplass for utøvende kunstnere. SubScene er et rusfritt kulturhus, med konsertlokale, øvingslokale for band, teatergruppe og filmklubb. Vi ønsker med SubScene å være en positiv faktor i Oslos kulturliv og å tilby byens befolkning et sted hvor man kan få utfolde sine kreative sider. SubScene drives av SubChurch.

Vedlegg 3: Spørreundersøkelse fra 2009

Resultat evalueringsskjema Sub Church våren 2009	Hvor lenge i Sub Church?						
	Gjennomsnitt:				4,58	43 svar	
Antall leverte skjema: 48	Antall kvinner:				24		
	Antall menn:				23		
	Gjennomsnittsalder:				26,90	42 svar	
Tilbakemelding til styret:	Helt uenig	Litt uenig	Litt enig	Helt enig	Vet ikke		kontroll
Jeg trives godt sosialt i Sub	1	2	12		33		48
Jeg opplevde å bli raskt inkludert da jeg begynte i Sub	2	13	13		20		48
Den sosiale delen av Sub Church betyr mye for meg.	1	2	13		31	1	48
Jeg synes det er godt å kunne være anonym i Sub Church.	2	13	20		7	4	46
Jeg føler jeg får den informasjonen jeg trenger om det som skjer i Sub Church / Sub Scene.			5		42	1	48
Jeg er fornøyd med sub-txt (sms fra Sub)	1		7		39	1	48
Jeg er fornøyd med månedsbrevene fra Sub		3	4		28	13	48
Jeg er blitt kristen /bevart i troen på grunn av Sub Church.	5	8	17		15	3	48
Jeg er fornøyd med det man kan engasjere seg frivillig i på Sub.	1	1	9		37		48
Jeg er ofte sliten fordi jeg jobber så mye i Sub.	32	9	6			1	48

Jeg ønsker å bidra med ting i Sub, men jeg blir ikke spurt.	27	11	7	2	1	48
Jeg opplever at jeg kan la være å engasjere meg frivillig i Sub dersom jeg vil.	1		15	30	2	48
Jeg mener at Sub har et for høyt aktivitetsnivå	18	11	13	3	3	48
Jeg er fornøyd med nattverden i Sub Church	1		11	35	1	48
Jeg er fornøyd med vaskeordningen i Sub Church	1	2	5	31	9	48
Jeg er fornøyd med allmøtene i Sub Church		3	24	17	4	48
Jeg er fornøyd med turene i Sub Church		3	13	17	15	48
Jeg kjenner til innholdet i SubManifestet	1	5	12	26	4	48
Jeg opplever at SubManifestet er noe jeg kan stå inne for, og ser det meningsfylt å jobbe sammen mot.		1	14	27	6	48
Sub Scene er viktig for å nå målene i SubManifestet		1	9	27	11	48
Sub Café er viktig for å nå målene i SubManifestet.		1	10	29	8	48
Vi burde bruke mindre ressurser på det som skjer på huset, slik at folk får mer tid til å henge ute.	20	11	11		6	48
Jeg mener at Sub Church bruker uansvarlig mye penger for å nå målene i SubManifestet.	23	6	4	1	14	48
Jeg ser på styret i Sub Church som menighetens åndelige		6	15	19	8	48

lederskap.						
Jeg ser på styret i Sub Church som menighetens administrative lederskap.	5	10		26	7	48
Jeg er fornøyd med den ledelsestrukturen vi har i Sub Church i dag.	5	13		26	4	48
Jeg savner én tydelig leder (pastor/prest) i Sub Church.	11	12	16	8	1	48
Jeg ønsker en tjenestefordelt lederstruktur (hyrde, lærer, evangelist, profet , apostel)	10	12	10	3	13	48
						0
Tilbakemelding til INN-gruppa:	Helt uenig	Litt uenig	Litt enig	Helt enig	Vet ikke	0
Jeg er fornøyd med talene i Sub Church.	3	27		16	2	48
Jeg er fornøyd med den åndelige sangen og musikken i Sub Church.	1	16		30	1	48
Jeg er fornøyd med møteledelsen i Sub Church.		11		35	2	48
Jeg er fornøyd med tilbudet om forbønn i Sub Church.	3	11		30	4	48
Jeg er fornøyd med tilbudet om sjelesorg i Sub Church.	3	16	7	6	16	48
Jeg er fornøyd med møteformen i Sub Church.	1	12		34	1	48
Jeg er fornøyd med møterommet (stoler, bord, lys osv) i Sub Church	4	13		30	1	48
Jeg er fornøyd med spleisen i Sub Church	1	13		31	2	47

Jeg er fornøyd med overheadene i Sub Church.	8	6	10		22	2	48
Jeg er fornøyd med info-bolken under møtene på Sub.		1	15		29	3	48
Jeg er fornøyd med barneklubben i Sub Church.		3	5		15	25	48
Jeg er fornøyd med bønnemøtene i Sub Church.		3	13		7	25	48
Jeg er fornøyd med møtetidspunktet i Sub Church		3	9		33	3	48
Jeg er fornøyd med samlivsarbeidet i Sub Church.		1	4		11	32	48
Jeg er fornøyd med husgruppene i Sub Church.		3	12		9	26	50
Husgruppene bør få mer fokus i Sub Church.	1	2	13		18	13	47
Jeg synes Sub Church er for lik andre kristne fellesskap.	20	16	8		4		48
Jeg synes Sub Church fungerer godt som et tverrkirkelig fellesskap.			8		38	2	48
Jeg har minst en oppgave i Sub Church (INN-arbeidet).	13	2	1		23	9	48
Jeg kjenner til INN-gruppa og dens ansvarsområder.	6	6	7		24	5	48
Jeg er fornøyd med subchurch.no	2	6	16		15	10	49
							0
Tilbakemelding til UT-gruppa:	Helt uenig	Litt uenig	Litt enig	Helt enig		Vet ikke	0
Jeg mener Sub Café fungerer tilfredsstillende.		3	15		27	3	48
Jeg mener bookingen på Sub	1	6	10		15	16	48

Scene fungerer tilfredsstillende.						
Jeg mener PR i forbindelse med konserter på Sub Scene fungerer tilfredsstillende.	1	9	15	12	11	48
Jeg mener miljøarbeidet som gjøres i møte med folka i caféen gjøres tilfredsstillende.	1	3	15	19	10	48
Jeg mener utsmykning av lokalene er tilfredsstillende.	2	4	16	26		48
Jeg mener samarbeidet med Marita Ung fungerer tilfredsstillende.		1	5	22	20	48
Jeg er fornøyd med kunstutstillingene i Sub Café	3	8	11	16	11	49
Jeg er fornøyd med Dj-ene i forbindelse med møtene på Sub		1	10	21	16	48
Jeg er fornøyd med gratisklær ordningen på Sub		1	5	38	4	48
Jeg er fornøyd med Mangaklubben på Sub	4	7	2	8	27	48
Jeg er fornøyd med Brettspillklubben på Sub			3	22	22	47
Jeg er fornøyd med eventene som Eventgruppa har dratt i gang (julemarked, 17. mai)		1	7	34	6	48
Jeg er fornøyd med miljøskapende tiltak som skjer i Sub-regi		2	19	18	9	48
Jeg er fornøyd med oppfølgingen av frivillige		4	9	26	9	48
Jeg har minst en oppgave på Sub Scene / Sub Café (UT-arbeidet).	6	1	6	32	3	48
Jeg kjenner til UT-gruppa og	5	5	8	23	7	48

dens ansvarsområder.					
Jeg er fornøyd med subscene.no	1	15	24	8	48

Vedlegg 4: Dåp i Sub Church

Dåp i Sub Church.

1. Innledning:

Sub Church er en "tverrkirkelig" menighet. Dette betyr først og fremst at ulike syn på dåp er representert innenfor fellesskapets vegger. Men for å unngå smertelig splidelse har vi inntil i dag avstått fra å praktisere dåp i Sub. Vi har likevel hele tiden ansett dåp som veldig viktig, ettersom Bibelen lærer oss at den kristne menighet skal "døpe dem... og lære dem" (Matt 28.18-20.). Derfor ser vi at tiden har kommet hvor vi må ta stilling til hvordan vi vil løse oppfordringen i praksis. Vi i Sub må nok, om vi skal unngå kjipe konflikter, innse at det ikke er gitt oss å ta entydig parti i denne diskusjonen. Men før vi konkret ser på hva dette betyr for oss, vil vi informere om de ulike dåpssyn som er representert i Sub i dag.

Før vi gjør det, vil vi imidlertid understreke hvor viktig det er for oss å yte rettferdighet og respekt overfor hver enkelt dåps-tradisjon. Vi vil derfor unngå så langt det er mulig å diskutere og problematisere selve dåps-teologien til et kirkesamfunn. Presentasjonen av de ulike dåpssyn baseres derfor i størst mulig grad på bøker om dette tema skrevet av representanter for de ulike dåps-tradisjoner selv, og ikke på våre egne oppfatninger og vurderinger av deres meninger om dåp. Vi skal presentere, ikke evaluere, som vaktmesteren i Pompel & Pilt ville ha sagt det!

Dåps-diskusjonen dreier seg i stor grad om tolkninger og vektlegging av ulike bibelsteder (Apg vs. Rom f.eks). Det kan derfor virke forvirrende når man tar de samme bibelstedene til inntekt for sitt syn, men jeg overlater til dere å vurdere hvem som har retten på sin side. 500 år med diskusjoner gir jo nettopp et hint om at Bibelen selv er tvetydig i sin behandling av dåps-spørsmålet. Dette måner oss til ydmykhet!

2. "Troendes dåp" – Pinsevennens, Baptistenes og Trosbevegelsens dåpssyn:

Det kan være litt vanskelig å være sikker på at det vi skriver i det følgende stemmer overens med det alle Pinsevenner, Baptister og Trosbevegede mener. For, som dere sikkert vet, er jo disse steds egne menigheter (f. eks. Filadelfia Oslo eller OKS), som i utgangspunktet ikke har noe sentralt lærerorgan slik som den norske kirke har (Bispekollegiet).

Som uttrykket "troendes dåp" henter til, er det den enkelte persons trosvalg og trosbekjennelse som er forutsetningen for å bli døpt i Pinsebevegelsen, blant Baptistene og i Trosbevegelsen. Dette er et bevisst valg fra en voksen person som selv har valgt å tro på Jesus. Troen kommer først, så dåpen. Dåpen er "en god samvittighets pakt med Gud" (1.Pet 3.21), og forutsetter en bevisst løftesavleggelse framfor Gud. En slik bekjennelse mener man kun en troende voksen kan fremføre. Dette betyr ikke at troen er en prestasjon. Man vektlegger nemlig samtidig at troen er skapt av Den Hellige Ånd (1.Pet. 1.23; Tit. 3.5). Dåpen er derfor hos Pinsevennen og den Trosbevegede først og fremst et symbol på det Den Hellige Ånd allerede har gjort med den troendes hjerte, nemlig å renske ham fra sin synd slik at han kan bli en del av Guds menighet.

Man kan ikke bli medlem av en menighet der man praktiserer troendes dåp før man er døpt som voksen. Det holder ikke å være barnedøpt. Er man barnedøpt må man døpe seg på ny. For selv om Pinsevennene, Baptistene og de Trosbevegede legger stor vekt på vann dåpen, har den ikke frelsende og gjenfødende kraft. Den er ikke et sakrament, som man kaller det i Den Norske Kirke. Et sakrament er et synlig tegn på at man faktisk mottar frelsen i dåpen. Hos de tros-døpende er den imidlertid kun et symbol. Bibelsk belegg for dette mener man å finne flere steder i Apostelgjerningene der man ser eksempler på at gjenfødelse har skjedd uavhengig av dåp (Apg. 10.44-48; 19.1-6; 18.24-28). Når mennesket dykkes under og reises opp i dåpsbassenget, er det ikke en virkelig død og en virkelig oppstandelse som skjer, men det symboliserer at når mennesket tror så har det blitt begravd med Kristus og at det vasket rent fra synd også står opp med Ham. Derfor er dåpen kun et ytre tegn på en indre virkelighet som er skapt ved det forkynte Ord og Ånden alene.

Hva da med barnet? Pinsevevnene, Baptistene og de Trosbevegede mener barnet er et Guds barn fra fødselen av, uten at det selv vet det. For selv om barnet fra fødselen av er bundet av synd (Rom 5), så har det ingen skyld for disse handlingene før det selv vet hva det gjør. I barnedåpens sted har Pinsevevnene, Baptistene og de Trosbevegede det man kaller barnevelsignelse. Denne handling forstår man som en forbønns handling lik den Jesus foretok i evangeliene (Mk 10:13-16). Dette gjøres for å oppfordre menigheten til å be om at barnet må begynne å tro når det vokser til.

3. Barnedåp – Lutheranernes dåpssyn:

Menigheten mellom Pinsevevnene, Baptister, Trosbevegede og Metodister på den ene side, og Lutheranere, Katolikker og Ortodokse kristne på den annen side, kommer klarest frem i forståelsen av arveskylden (ikke arvesynden som mange tror). Lutherske kristne mener at etter syndefallet står alle mennesker, små og stor, både spedbarn og voksne, under Guds dom (Rom 9:3-23; Ef 2:3). Også de små barn tar derfor del i menneskehetens skyld. Derfor trenger alle mennesker, uansett alder, Guds frelse. Denne frelse mottas på grunnleggende vis i dåpen.

Dåpen forstås av den lutherske kirke som en handling Gud selv utfører (Joh 3:4; 1.Kor 6:11, 12.13; Tit 3:3-7). Selv om det er mennesket som helt konkret utfører dåps-handlingen, er det Gud som gjennom den døpende er aktiv. Derfor sier Lutheraneren heller at noen "blir døpt" enn at de "døper seg". Dåpen uttrykker nemlig Guds frelsesvilje mot alle mennesker. Men barnedåp har ingen magisk betydning for frelsen. Dersom man ikke bekjenner Jesus som Herre når man vokser til, er ikke frelsen virksom for mennesket. Det er ikke slik at alle som er døpt (verken barn eller voksne) blir frelst, uansett hva de senere i livet måtte mene om Jesus. Tro og dåp hører derfor uløselig sammen også for de lutherske kristne (Mk 16:16; Kol 2:12; Gal 3:26). Uten tro finnes det ingen frelse. Men troen er noe som retter seg mot Guds nådehandling i dåpen. Lutheranerne er redde for at troen skal oppfattes som en gjerning/prestasjon dersom man ikke lar Gud alene handle i dåpen. Dersom en som er barnedøpt har falt fra troen, men senere vender tilbake, tilhører man det man kaller "stadfestelse av dåpen". Dette er en bekjennelseshandling med forbønn.

Det er altså dåpen som formidler frelse hos lutheranerne (1.Pet 3:20f). Dette mener man uttrykkes når Bibelen sier at Gud i dåpen iverksetter oss Kristus (Gal 3:27), og at vi derfor dør og står opp igjen med Ham (Rom 6:3-8; Kol 2:12). Når Guds navn i dåpen utroperes over barnet, dvs. når det "døpes til Faderens, Sønnens og den Hellige Ånds navn" (Matt 28:19), da blir barnet Guds eiendom. Derfor mener de lutherske kristne at vi får den Hellige Ånd i dåpen (Apg 2:38-39, 9:17f; 1.Kor 12:13). Den Hellige Ånd fortsetter å bo i det voksende barn så lenge det selv ikke fornektet den troen det er døpt til. Følgelig er ikke dåpen kun et symbol for en Lutheraner. Man mener det skjer noe spesielt i og med dåpen. Slik man som barn fikk omskjærelsen til tegn for den gamle pakt, slik får barnet del i den nye pakt i og med dåpen (Kol 2:11-13). Den tro som da bekjennes i dåpen er pakt-felleskapets stedfortredende tro.

Til slutt er det viktig å understreke at Lutheranerne ikke mener at et barn som dør uten å være døpt går fortaapt. Her støtter man seg på Guds godhet, rettferdighet, og at han i sin allmakt ikke har knyttet nåden utelukkende til dåpen, selv om dette regnes som det ordinære frelsesformidende tegn.

4. Metodistenes dåpssyn – et annet barnedåpssyn:

Metodistene gjør som Lutheranerne – de døper sine barn. Samtidig er det viktig for oss å legge merke til forskjellen i begrunnelse for dette. For Sub er dette relevant fordi flere i Sub kommer fra Misjonsforbundet. Her døper man barn på bakgrunn av et metodistisk grunnsyn, ikke et luthersk.

Hovedforskjellen mellom Metodister og Lutheranere kommer som nevnt til uttrykk i synet på arvesynden/arveskylden. John Wesley, Metodismens far, var enig med Luther i at mennesket ble totalt ødelagt i syndefallet (Rom 1:29-32; 3:9-23; 5:12ff; Ef 2:12). Men allerede da begynte også Kristi forsoningsverk å virke på en foregripende måte (Hebr. 11). Nettopp fordi Kristi forsoning har en slags tilbakevirkende kraft, går ikke barn fortaapt uten dåp. Sin "fulle frelse" får barnet imidlertid først del i ved dåpen og den Åndsutgytelse (1. Kor 12:13) som skjer der. Hva "fulle frelse" her betyr, i motsetning til "delvis frelse", er litt vanskelig å forstå, men man mener vel at frelsen også kan mottas uavhengig av dåpen (Gal 3:2; Apg 19:1-7).

Luther mente også at selv om barnet er skapt i Guds *bilde*, er det ikke automatisk Guds *barn*. På dette punkt er John Wesley uenig. Barnet er for Metodistene Guds barn fra unnfangelsesøyeblikket, og dåpen er et tegn på denne tilhørighet. Dåpen er derfor kun et tegn på den gjenfødelse som allerede har skjedd med barnet i kraft av den tilbakevirkende nåde som formidles i dåpen. Likevel mener altså Wesley at; "frukten av Jesu liv og død blir oss til del i dåpen...dåpen er det ordinære middel til vår rettferdiggjørelse".

Paktstenkningen står også sterkt blant Metodistene. Derfor mener de at når barna i den gamle pakt kunne omskjæres uten tro, så kan også barna i den nye pakt det (Apg 2:39; Kol 2:11-13). De døpes inn i de troendes pakt-fellesskap.

5. Dåpspraksis i Sub:

Dåpen er et utvetydig tegn på innlemmelse av mennesket i den kristne menighet. Det er både Pinsevenner, Baptister, Trosbevegede, Metodister og Lutheranere enige om! Hvordan man forstår dette tegn, er man imidlertid ikke i stand til å enes om. Dette hindrer ikke Sub Church i å praktisere alle dåpssyn som er representert i menigheten, dvs. både barnedåp og troendes dåp. I forlengelsen av at vi utfører troendes dåp betyr det også at vi åpner for gjendåp. Hva menes med gjendåp? Det skjer av og til at barnedåpte som er falt fra troen, vender tilbake til Jesus. Flere av disse ønsker å markere dette med å døpe seg på ny. Andre igjen skifter gjerne dåpssyn i voksen alder. I begge tilfeller mener man gjerne at barnedåpen ikke har vært gyldig, og at man vil basere sitt nye liv på en bevisst bekjennelse knyttet til en ny dåp. Dette vil vi åpne for i Sub.

Når man utfører gjendåp er faren stor for å såre den barnedåpte som ikke ønsker å døpe seg på ny. For den som er barnedåpt kan gjendåp oppleves som en indirekte ugyldiggjøring av deres dåp. Sub Church oppfordrer derfor sterkt til gjensidig respekt, og vil unngå at samme person døper både barn og utfører gjendåp. Sub velger slik å respektere og imøtekomme den enkeltes dåps-ønske. Det er jo ikke slik at man vil avstå fra å døpe seg på ny dersom man nektes det i Sub. Man har jo en hel skau av pinse-karismatiske menigheter å gå til! Sub Church vil fortsatt legge vekt på det som forener – troen på Jesus, kjærligheten til Gud og mennesker, felles bønn og lovprisning. Og selv om uenigheter om dåpen ofte har splittet Guds menighet på jord, håper vi den i Sub vil fungere slik den var ment – som tegn på kristen enhet!

Til slutt; Når en person kommer for å døpe seg for første gang eller på ny, og et foreldrepar kommer for å døpe sitt barn, trengs det undervisning. Dåpen er viktig, og det er derfor nødvendig at man ikke ureflektert spør om å døpe seg, eller barna sine. Undervisningen skal ikke være veldig omfattende, men man må oppfordre alle dåps-kandidater og foresatte til å ta et velinformert valg! Alle som ønsker å døpe seg i Sub vil derfor bli invitert til dåps-samtale med en eller flere av lederne i Sub. Her får dåps-kandidaten og foresatte informasjon om alle dåpssyn og mulighet til å diskutere dette med representanter for hvert syn. I tillegg vil det her bli informert om hvordan man helt konkret utfører dåp, dvs. sted, tid, måte etc. Barnevelsignelse og "stadfestelse av dåp" utføres også i Sub.

Guds rike nåde og kjærlighet til dere alle!

Mvh. Styret i Sub Church.

Vedlegg 5: Stian Aarebrots survey fra 2004

2.1.2:

Survey utdelt og levert inn under møte i SubChurch søndag 23.05.04

Del 1

Antall kryss Prosent

Kjønn			
Mann		31	54,4 %
Kvinne		26	45,6 %
Alder		55	23,9 %
10-15		0	
15-20		3	5,5 %
20-25		32	58,2 %
25-30		15	27,3 %
30-35		2	3,6 %
35-40		1	1,8 %
Over 40		2	3,6 %
Hvor lenge har du gått i Sub?			
	7år	7	14,0 %
	6år	4	8,0 %
	5år	6	12,0 %
	4år	5	10,0 %
	3år	7	14,0 %
	2år	5	10,0 %
	1år	6	12,0 %
	0år	10	20,0 %

Kirkelig bakgrunn			
Katolsk		1	1,3 %
Den Norske Kirke (Luthersk)		24	32,0 %
Den Lutherske Frikirke		0	0,0 %
Misjonssambandet		5	6,7 %
Indremisjonen		2	2,7 %
Frelsesarmeen		0	0,0 %
Frie venner		3	4,0 %
Metodist		1	1,3 %
Baptist		0	0,0 %
Pinsevern		20	26,7 %
Kristne senter, og andre "trosmenigheter"		14	18,7 %
Ingen		0	0,0 %
Andre		3	4,0 %
Misjonsforbundet		2	2,7 %
Geografisk bakgrunn			
Bodd i Oslo over 10 år		8	13,6 %
Østlandet ellers		28	47,5 %
Sørlandet		8	13,6 %
Vestlandet		10	16,9 %
Midt-Norge		4	6,8 %
Nord-Norge		1	1,7 %
Sverige		6	10,2 %
Danmark		0	0,0 %

Tyskland		0	0,0 %
Annet område.		0	0,0 %
Har du vært en kristen i hele livet?	Ja	48	80 %
	Nei	12	20 %
Hvis nei, har SubChurch spilt noen rolle for at du ble en kristen?	Ja	4	33,3 %
	Nei	8	66,6 %

Vedlegg 6: Spørreguide 1

Om styret:

- 1) Kan du fortelle litt om når du ble aktiv i SubChurch og bakgrunnen for dette?
- 2) Hvor lenge har du sittet i styret, og hvilke arbeidsoppgaver har du tatt hånd om i denne sammenheng?
- 3) Hvor ofte har dere valg av styre, og hvordan foregår disse valgene?
- 4) Har det vært en jevn utskiftning av styremedlemmer, eller er det fortrinnsvis gjenvalg?
- 5) Hvor ofte har dere møter, og hvordan foregår disse?

Utforming og gjennomføring av gudstjenester

- 6) Har styret utarbeidet noen klare retningslinjer for gudstjenestepraksis og liturgi?
- 7) Hvis så er tilfelle, kan du fortelle litt om hva disse går ut på?
- 8) Dere har ingen egen pastor. Er dette et ønske fra ledelsen, eller finnes det andre grunner til det?
- 9) Hvem har ansvar for å skaffe talere til gudstjenesten?
- 10) Krever dere noen teologisk utdanning fra talerne, eller kan de som ønsker det få ordet?
- 11) Da jeg besøkte dere i høst, var Bob Beeman gjestetaler. Har dere ofte gjestetalere, og hvilke kirkesamfunn kommer de fra?
- 12) Har styret utformet noen retningslinjer for hvilke bibeltekster som skal benyttes i gudstjenestene?
- 13) Finnes det enkelte bibelsteder eller temaer som ofte blir belyst i gudstjenestene?
- 14) Dere benytter band under gudstjenestene. Finnes det noen retningslinjer for hvilke salmer/sanger som skal spilles?
- 15) Står bandet fritt i sin fortolkning, eller har dere for eksempel diskutert hvor ”tungt” uttrykket kan være?

Ritualutførelse og teologisk problemstillinger:

- 16) Hvor ofte har dere nattverd-gudstjenester?
- 17) Kan du fortelle litt om hvordan dere utfører nattverden?
- 18) Kan du si litt om eventuelle utfordringer dere har hatt i forhold til ritualpraksis som tverrkirkelig menighet?

- 19) Menigheten åpner både for dåp og gjendåp. Var dette et tema som skapte mye uenighet i forkant?
- 20) Har menigheten noe ståsted i forhold til teologiske/sosialeitiske problemstillinger som sex før ekteskap og homofili? Hva er i så fall dens standpunkt?

Katekese og diakoni:

- 21) Driver dere noen form for katekese i menigheten? Hva består i tilfelle denne av?
- 22) Utfører menigheten diakonalt arbeid?
- 23) Hvordan utføres sjelesorg i menigheten, og hvem har ansvaret for den?

Selvforståelse og identitet:

- 24) I SubManifest står det at kirken ble til blant mennesker som ikke følte seg hjemme i den tradisjonelle kristenkulturen. Kan du utdype dette?
- 25) I manifestet står det videre at dere ønsket å finne et nytt og annerledes uttrykk enn det som var vanlig i mainstreamkulturen. Hvordan vil du karakterisere det nye uttrykket dere søkte?
- 26) Kan du si noe om navnet "SubChurch" og hvilken subkultur dere selv opplever å tilhøre?

Kirkelig samarbeid og misjon:

- 27) Har dere noe samarbeid med andre kirker i eller utenfor Norge?
- 28) Hva består dette samarbeidet eventuelt av?
- 29) I Submanifest viser dere til misjonsbefalingen. Kan du si noen om hva slags misjon dere eventuelt driver, og i hvilke former?
- 30) Anser dere SubScene som en del av et misjonsarbeid?
- 31) Har mange i menigheten en tilknytning til "Ungdom i oppdrag"?
- 32) Slik jeg forstår det, finnes det en rekke menigheter i og utenfor Europa som har fellestrekk med SubChurch i form og musikalsk uttrykk. Opplever du SubChurch som del av en større bevegelse?
- 33) Er det ellers noen temaer du ønsker å belyse som ikke er blitt tatt opp?

Vedlegg 7: Spørreguide 2

- 1) Du har av flere blitt nevnt som en av de sentrale initiativtakerne for SubChurch. Kan du fortelle litt om bakgrunnen for etableringen av menigheten?
- 2) Hvilke visjoner hadde dere for menigheten i denne perioden, og hvilke tiltak ble gjort for å nå disse?
- 3) I SubManifest står det at dere ønsket å finne et nytt og annerledes uttrykk enn det som var vanlig i mainstreamkulturen. Hvordan vil du karakterisere det nye uttrykket dere søkte?
- 4) Kan du si noe om navnet ”SubChurch” og valget av dette navnet?
- 5) Dere hadde i den første fasen en leder med base i den danske menigheten Rockout Church. Kan du si noe om hvorfor dette samarbeidet opphørte?
- 6) Du ble etter hvert pastor for menigheten. Hvor lenge fungerte du i denne stillingen?
- 7) Kan du si noe om eventuelle utfordringer du opplevde som ung leder i en slik stilling?
- 8) Opplevde du å ha et spesielt ansvar for sjelesorg og åndelig veiledning i menigheten?
- 9) Kan du si litt om hvordan gudstjenestene ble gjennomført? (fast liturgi)
- 10) Var det hovedsakelig du som talte, eller hadde dere også mange gjestetalere?
- 11) Fulgte dere det liturgiske året, mht valg av bibeltekster?
- 12) Er det enkelte bibeltekster eller temaer du vil trekke frem som ofte ble tatt opp i Sub?
- 13) Kan du si litt om eventuelle utfordringer dere har hatt i forhold til ritualpraksis som tverrkirkelig menighet?
- 14) Menigheten åpner både for dåp og gjendåp. Var dette et tema som skapte mye uenighet?
- 15) Har det vært mye diskusjon i forhold til hvor menighetens teologiske standpunkter rundt sosialetiske problemstillinger som sex før ekteskap og homofili?
- 16) Ble det drevet noen form for katekese i menigheten? Hva bestod i tilfelle denne av?
- 17) Utførte menigheten diakonalt arbeid?
- 18) Under din tid i menigheten. Anså du for eksempel ”SubScene/kafeen som del av et misjonsarbeid?
- 19) Slik jeg forstår det, finnes det en rekke menigheter i og utenfor Europa som har fellestrekk med Sub i form av musikalsk uttrykk. Opplever du Sub som del av en større bevegelse?
- 20) Opplevde du at SubChurch inspirerte andre ungdommer til å starte tilsvarende menigheter? Holder dere i tilfelle kontakt?

Sammendrag

Denne masteroppgaven behandler en subkulturell ungdomsmenighet i Oslo som kaller seg SubChurch. Menigheten er tverrkirkelig, og består av drøyt hundre registrerte medlemmer. I tillegg kommer et større antall besøkende. Tilknyttet SubChurch er også SubScene, et rusfritt kulturhus i Oslo sentrum.

Oppgaven tar utgangspunkt i menighetens eget intensjonsdokument. Der skriver menigheten at SubChurch ønsker å skape noe nytt og annerledes, og at de vil uttrykke seg på måter som ikke er vanlig i andre norske kirker og i mainstreamkulturen. For å undersøke hva denne annerledesheten består i, kartlegges menighetens organisasjon og ledelse, dens liturgiske og musikalske utforming av gudstjenesten, andre aktiviteter som foregår i menighetens regi, samt dens holdning til teologiske og etiske spørsmål som homofili og sex før ekteskapet. Deretter drøfter oppgaven hvorvidt SubChurch kan ses som del av en større og postmoderne bevegelse kalt "Emerging Churches".

Studien viser at menigheten har lyktes i sitt ønske om å skape et særegent kulturuttrykk. Dette uttrykket skapes ved en inkulturasjonsprosess der deler av ungdomskulturene blir sakralisert. Videre viser oppgaven at menigheten helt bevisst unngår å ta standpunkt i flere av kristendommens omstridte teologiske og etiske spørsmål for slik å unngå splittelse. I stedet vektlegges de områdene som skaper konsensus.

Oppgaven hevder at SubChurch deler en rekke fellestrekk med menigheter som går under betegnelsen "Emerging Churches" og at SubChurch derfor kan ses som del av denne postmoderne bevegelsen. Typiske karakteristika her er menighetens etablering i subkulturene, dens flate ledelsestruktur og dens pluralistiske tilnærming i lærespørsmål og kirkelig praksis. Menighetens ønske om å dedifferensiere og resakralisere områder som moderniteten har kategorisert som sekulære, hører også hjemme her.